İMAM RİZA (Ə), İMAM MƏHDİ (Ə.C.) VƏ HƏZRƏT MƏ'SUMƏ (Ə)

haqqında qısa məlumat

بسم الله الرحمن الرحیم

İMAM RİZA (Ə), İMAM MƏHDİ (Ə.C.) VƏ HƏZRƏT MƏ’SUMƏ (Ə) haqqında qısa məlumat

:Müəllif

Mehdi Pişvayi

:Çap nəşriyyat

Cəmkəran nəşriyyatı

:Digital nəşriyyat

İsfəhan Qaimiyyə adına komputer araşdırmalar mərkəzi

Mündəricat

İMAM RİZA (Ə), İMAM MƏHDİ (Ə.C.) VƏ HƏZRƏT MƏ’SUMƏ (Ə) haqqında qısa məlumat

Kitab haqqında

Kitabın adı:.......................İmam Riza (ə), İmam Məhdi (ə.c.) və həzrət Mə’sumə (ə) haqqında qısa məlumat

Müəllif:...Mehdi Pişvayi

Tərcümə edən:...............................Zəhra Hüseynzadə

Nəşr edən:..................................Cəmkəran nəşriyyatı

Çap növbəsi:..Birinci

Çap tarixi:...٢٠٠٥

Tiraj:...٣٠٠٠

səh:١

İmam Rza əleyhissəlam

İşarə

səh:۳

İmam Rİza əleyhİssəlamın həyatı barədə qısa mə’lumat

İmam Əli ibn Musa hicrətin yüz qırx səkkizinci ili zilqə’də ayının on birində anadan olmuşdur.(۱) Atası imam Kazim (ə), anası isə Tuktəm adlı fəzilətli bir qadın olmuş, İmam Riza (əleyhissəlam) anadan olduqdan sonra İmam Kazim (əleyhissəlam) o xanıma Tahirə adı vermişdir.(۲) İmam Əli ibn Musa əleyhissəlamın künyəsi Əbülhəsən, ləqəbi Riza olmuşdur. İmam Riza (əleyhissəlam) atası İmam Kazim (əleyhissəlam) (hicrətin yüz səksən üçüncü ilində) Bağdad zindanında şəhid olduqdan sonra otuz beş yaşında İmamətə çatmışdır.

İmam Rİza əleyhİssəlamın müasİrİ olmuş xəlİfələr

İmam Riza (əleyhissəlam) İmam olduğu iyirmi ilin onunu Harun Ər-Rəşidlə, beş ilini Məhəmməd Əminlə, son beş ilini isə Abdullah Əl-Mə’munla həmzaman olmuşdur.

İmam Riza (əleyhissəlam) Mə’munun hakimiyyətə gəlişinə qədər öz doğma vətəni müqəddəs Mədinə şəhərində yaşayırdı. Mə’mun hakimiyyətə gəldikdən sonra o Həzrəti Xorasana çağırtdırır. Nəhayət, o Həzrət hicrətin iki yüz üçüncü ilinin səfər ayında (əlli beş yaşında olarkən) şəhadətə qovuşur və elə Xorasanda da (Məşhəd şəhərində) dəfn olunur.(۳)

۱- [۱] E’lamül-vəra bi-e’lamil huda, səh.۳۱۳.

۲- [۲] E’lamül-vəra bi-e’lamil huda, səh.۳۱۳.

۳- [۳] Əl-üsulu min əl-kafi, c.۱, səh.۳۰۴.

İmam Rİza (əleyhİssəlam) Harunun dövründə

Hicrətin yüz səksən üçüncü ili İmam Kazim (əleyhissəlam) Harunun əmri ilə Bağdad zindanında zəhərlənib şəhid olduqdan sonra İmam Riza (əleyhissəlam) İmam olduğu müddətin on ilini Harunla bir dövrdə yaşamışdır. Bu müddət Harunun özbaşınalıq, azğınlıq mühiti olması ilə yanaşı, həm də İmam Riza əleyhissəlamın nisbətən azad yaşadığı və elmi-mədəni fəaliyyəti dövrü hesab olunur. Çünki Harun bu müddət ərzində o Həzrətə toxunmamış və İmam Riza (əleyhissəlam) açıq şəkildə fəaliyyət aparmışdır. Buna görə də, o Həzrətin yetirdiyi şagirdlər, İslami elmlər ocağında tə’lim etdiyi Qur’an həqiqətləri və İslam maarifi də, məhz bu dövrə təsadüf edir. Harunun təzyiqləri azaldaraq İmam Riza əleyhissəlamı nisbətən azad buraxmasının səbəbi bəlkə də, onun İmam Kazim əleyhissəlamın qətlindən yaranan nigarançılığıdır. Harun bu böyük cinayətin üstünü örtməyə çalışsa da, məsələnin üstü açılır və camaatda ona qarşı böyük nifrət hissi oyanır. Buna görə də, Harun bir təhər özünə bəraət qazandırmaq istəyirdi. Onun, İmam Kazim əleyhissəlamın pak cənazəsini zalımların əlindən alıb böyük hörmətlə dəfn edən əmisi Süleyman ibn Əbu Cə’fərə yazdığı “Allah Sindi ibn Şahikə lə’nət eləsin, o, bu işi mənim icazəm olmadan görmüşdür”(۱) məzmunlu məktubu da, bu məsələni bir daha sübut edir. Bu məsələni təsdiq edən başqa bir fakt da, Harunla Yəhya ibn Xalid Bərməkinin İmam Kazim (əleyhissəlam) barədəki söhbətidir. (Hələ əvvəllərdən İmam Kazim əleyhissəlamdan Haruna şikayət (etmiş) Yəhya Haruna dedi: “Musa ibn Cə’fərdən (İmam Kazim əleyhissəlamdan

---

۱- [۴] Biharül-ənvar, c.۴۸, səh.۲۲۷.

sonra onun oğlu yerinə keçərək İmamət iddiası edir. (Demək istəyirdi ki, yaxşı olar indidən xəlifənin mə’murları onu nəzarət altına alsınlar).” (Hələ İmam Kazim əleyhissəlamın şəhadətini unutmayan və hələ də, onun aqibətindən nigarançılıq çəkən) Harun dedi: “Atasının başına gətirdiyimiz bəs deyil? İstəyirsən ki, bir dəfəlik qılınc götürüb bütün Ələviləri (Əlinin nəslindən olanları) qırım?(۱)” Harunun qəzəbi sarayda olanları sakitləşdirib icazə vermədi ki, bir də kimsə İmam Riza əleyhissəlamın ardınca pis-pis sözlər danışsın.

İmam Riza (əleyhissəlam) Harunun xəlifə olduğu müddətdə yaranmış bu fürsətdən istifadə edib öz İmamətini aşkar edir və bu barədə ata-babalarından fərqli olaraq heç də, təqiyyə etmirdi. Hətta o Həzrətin bə’zi dostları onu bu işindən çəkindirir, İmam (əleyhissəlam) isə onları arxayın edib buyururdu ki, Harundan ona heç bir xətər toxunmayacaq.

Səfvan ibn Yəhya deyir: “İmam Kazim (əleyhissəlam) vəfat etdikdən sonra İmam Riza (əleyhissəlam) İmamət məqamını aşkar etdikdə, o Həzrətə deyildi: “Siz çox məs’uliyyətli bir işi aşkar edirsiniz, biz bu (zalımı (Harunu)) sizin üçün çox təhlükəli sanırıq.” İmam Riza (əleyhissəlam) buyurdu: “O, nə qədər çalışsa da, mənə bir şey edə bilməyəcək.”(۲) Həmçinin, Məhəmməd ibn Sənan rəvayət edib deyir ki, Harun xəlifə olduğu vaxt İmam Riza əleyhissəlama dedim: “Harunun qılıncından hələ də qan damcıladığı halda, siz İmamət məqamınızı aşkar edərək atanızın yerinə keçmisiniz.” İmam Riza (əleyhissəlam) buyurdu: “Peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alih) sözü mənə qüvvət verərək məni cür’ətləndirir. O Həzrət buyurmuşdur: “Əgər Əbu Cəhl mənim başımdan bir tük

---

۱- [۵] Uyuni-əxbarir-Riza, c.۲, səh.۲۲۶.
۲- [۶] Əxbari-uyunir-Riza, c.۱, səh.۲۲۶.

əskik edərsə, onda mən heç Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alih) deyiləm." Mən də sizə deyirəm ki, əgər Harun mənim başımdan bir tük əskik edərsə, onda mən də, heç İmam deyiləm."(١)

Əmİn və Mə'mun – təfavütlər, təzadlar

Harun özü hakimiyyətdə olarkən (anası Zübeydə olan) Məhəmməd Əmini öz vəliəhdi seçib camaatdan onun üçün bey'ət alır və (anası iranlı qızı olan) Abdullah Əl-Mə'munu isə özünün ikinci vəliəhdi tə'yin edir. Hicrətin yüz doxsan üçüncü ilində Haruna xəbər verirlər ki, Xorasan əyalətinin şəhərlərində camaat qiyam etmiş, ordu başçıları nə qədər çalışsalar da, qiyamı yatıra bilməmişlər. Harun öz vəzir-vəkili, müşavirləri ilə məsləhətləşdikdən sonra bu qərara gəlir ki, özü şəxsən qiyam qaldırılmış məntəqəyə gedib xilafət ordusunu qiyamı yatırtmaq üçün xorasanlıların canına salsın. Bu məqsədlə oğlu Əmini Bağdadda öz yerində saxlayıb Xorasana vali tə'yin etdiyi oğlu Mə'munu isə özü ilə qiyam məntəqəsinə aparır.

Harun qiyamı yatırda bilir və necə deyərlər səs-küyün qarşısını alır. Ancaq o, bir daha xilafətin mərkəzi olan Bağdada qayıda bilmir. Hicrətin yüz doxsan üçüncü ili cəmadil-uxra (cəmadis-saniyə) ayının üçündə (Məşhəd şəhərinin yaxınlığındakı) Tus şəhərində vəfat edir və iki qardaşı rəqabət səhnəsində yalqız buraxır.(٢)

١- [٧] Biharül-ənvar, c.٤٩, səh.١٥٥.
٢- [٨] İmam Riza əleyhissəlamın həyatı, səh.٥٨-٥٩.

Xəlİfə Əmİnİn məğlub olması

Harun Tus şəhərində vəfat etdikdən dərhal sonra camaat onun Bağdadda qalmış oğlu Əminə bey’ət edir. Onun xəlifə olmasından cəmi on səkkiz gün keçməmiş, qardaşı Mə’munu vəliəhdlikdən çıxarıb öz oğlu Musanı vəliəhd seçmək fikrinə düşür. O, bu barədə öz vəzirləri ilə məsləhətləşsə də, Mə’munun vəliəhdlikdən çıxarılmasını tə’kid edən Əli ibn İsa Mahandan başqa heç kəs bu fikirlə razılaşmır. Əmin isə axırda qardaşının vəliəhdlikdən çıxarılması barədə qərar verir. Mə’mun da öz növbəsində qardaşının bu hərəkətinə cavab olaraq onu xəlifəlik məqamından kənarlaşdırır. Aparılan bir sıra nizami mübarizələrdən sonra nəhayət hicrətin yüz doxsan səkkizinci .ilində Əmin öldürülür.(۱) Beləliklə, ölkənin bütün işləri Mə’munun ixtiyarına keçir

İmam Rİza əleyhİssəlamın xəlİfə Əmİnİn dövründəkİ nİsbİ azadlığı

Xəlifə Əminin hakimiyyəti və Harunun ölümündən Mə’munun hakimiyyətə gəldiyi dövrə qədər İmam Riza (əleyhissəlam) ilə dövlət mə’murları arasında heç bir toqquşma tarixdə gözə dəymir. Mə’lum məsələdir ki, Bəni-Abbas xəlifələri daxili ixtilaflara, Əminlə Mə’mun arasındakı münaqişələrə, Mə’munun vəliəhdlikdən çıxarılıb Əminin oğlu Musanın vəliəhd seçilməsi kimi çəkişmələrə mə’ruz qaldıqları kiçik bir müddətdə İmam Riza (əleyhissəlam) və ümumiyyətlə, Əli əleyhissəlamın nəslindən olanlara əziyyət etməyə heç vaxt tapa bilməmişdilər. Biz bu illəri (۱۹۳-۱۹۸ h.q) İmam Riza əleyhissəlamın nisbi azadlıq və o Həzrətin mədəniyyət

---

.Əl-Kamilu fit-tarix, c.۶, səh.۲۸۷ [۹] -۱

(təbliğləri aparması üçün yaxşı fürsət tapdığı bir dövr hesab edə bilərik.(١)

?Mə’mun kİmdİr

Mə’munun anası Məracil adlı xorasanlı bir kəniz olmuş, oğlunun anadan olmasından bir neçə gün sonra vəfat etmiş, beləliklə də, Mə’mun anasız və yetim bir uşaq kimi saxlanılmışdır. Tarixçilər yazırlar ki, Mə’munun anası Harunun aşbazxanasında olan kənizlərin ən eybəcəri və ən çirkini olmuşdur. Bu məsələnin özü onun necə hamilə (olmaq dastanını sübut edir.(٢)

Mə’mun hicrətin yüz yetmişinci ilində – atası Harunun xəlifəlik məqamına çatdığı gün anadan olmuş, hicrətin iki yüz on səkkizinci ilində vəfat etmişdir. Atası Mə’munu tərbiyələndirmək üçün onu Cə’fər ibn Yəhya Bərməkiyə tapşırır. Ona Zür-riyasəteyn ləqəbi ilə məşhur olub sonralar Mə’munun öz vəziri olmuş Fəzl ibn Səhl adlı bir şəxs tərbiyə verir. Mə’mun ordunun ali baş kamandanlığına isə Tahir ibn Hüseyn Zül-.yəmineyni tə’yin etmişdi

---

.İmam Riza əleyhissəlamın həyatı, mühəqqiq Seyyid Əli, səh.۶٠ [١٠]-١

Onun necə hamilə olmasını bu cür qeyd edirlər: Harun arvadı Zübeydə ilə [١١] -٢ şahmat oynayarkən ona uduzur. Zibeydə Haruna deyir ki, uduzduğuna görə mütləq, aşbazxanasının ən eybəcər, ən çirkin kənizi ilə yaxınlıq etməlidir. Bu şərtə razı olmayan Harun Zübeydəni razı salmaq üçün bütün Misir və İraq gəlirini ona verəcəyini bildirir. Ancaq Zübeydə bununla razılaşmır. Harun Ər-Rəşid məcbur olub aşbazxananın ən eybəcər, ən çirkin kənizi olan Məracillə yaxınlıq edir. Bu yaxınlığın nəticəsində Mə’mun .(dünyaya gəlir (Həyatül-həyəvan

Mə’munun həyatı başdan-ayağa fəaliyyətlə dolu olmuş və o, hər hansı bir rifah, asayiş və əyləncədən uzaq olmuşdur. Onun həyatı Zübeydənin qucağında böyümüş qardaşı Əminin həyatının tam əksinə idi. Zübeydəni tanıyan hər hansı bir şəxs Əminin həyat tərzinin nə dərəcədə əyləncə və keflə keçdiyini asanlıqla anlaya bilər. Mə’mun heç də qardaşı kimi özünü bir o qədər də əsil-nəcabətli bilmirdi. Nə təkcə öz gələcəyinə arxayın deyildi, üstəlik çox yaxşı başa düşürdü ki, Abbasilər onun hakimiyyətinə tabe olmayacaqlar. Buna görə də, özünü ona arxalana biləcək bir dayaqsız bilir, məhz bu səbəbdən qollarını çırmalayıb gələcək işlər barədə planlar çəkməyə başlayır. Mə’mun tutduğu mövqeyini anladıqdan sonra, həmçinin, qardaşı Əminin bə’zi cəhətlərdə ondan üstün, özünün isə həmin cəhətlərdən məhrum olduğunu başa düşdükdən sonra gələcək planlarını tə’yin edə bildi. Əminin buraxdığı səhvlər eyni zamanda onun üçün ibrət dərsi oldu. Məsələn, Fəzl başı əyləncəyə qarışmış Əminin səhvlərini görüb Mə’muna deyirdi ki, sən özünü təqvalı, dindar, və əxlaqlı göstər. Mə’mun da Fəzl dediyi kimi edərək Əminin ciddi yanaşmadığı işlərə çox ciddiyyətlə yanaşırdı. Ümumiyyətlə, Mə’mun müxtəlif elm sahələrində şöhrətlənmiş və öz tay-tuşlarından, hətta bütün Abbasi nümayəndələrindən üstün idi. Bə’ziləri deyirdilər ki, Abbasilər arasında Mə’mundan biliklisi yoxdur. İbn Nədim onun haqqında yazmışdır: “Mə’mun bütün xəlifələrlə müqayisədə fiqh və əqaid elmlərində alim idi.” Həmçinin, Həzrət Əli əleyhissəlamdan rəvayət olunmuşdur ki, bir gün o Həzrət Bəni-Abbas sülaləsi haqqında danışarkən buyurmuşdur: “Onların yeddincisi (Mə’mun) hamısından bilikli :olacaqdır.” Süyuti, İbn Təğri Bərdi və İbn Şakir Kətibi Mə’munu bu cür tə’rifləmişlər

Mə’mun uzaqgörənlik, iradə, səbr, bilik, zirəklik, heybət, şücaət, şərafət və səxavət“ baxımından Bəni-Abbasın ən yaxşı şəxsi olmuşdur. Düzdür, o, bu xüsusiyyətlərin hamısını Qur’anı məxluq bilməsi ilə ləkələmişdi.” Mə’munun atası da, onun qardaşı Əmindən üstün olduğunu vurğulayıb demişdi: “...Belə qərara gəlmişəm ki, vəliəhdlik məsələsində dəyişiklik edib onu elə bir şəxsə tapşırım ki, əxlaqını daha çox bəyənir, rəftarını xoşlayır, siyasətinə arxayın, zəiflik və süstlük baxımından ondan arxayınam. Bu da Abdullah Əl-Mə’mundan başqa bir şəxs deyildir. Ancaq Bəni-Abbas öz nəfslərinin tələbinə əsasən, Məhəmmədi (Əl-Əmini) istəyir. Çünki o özü də nəfsani istəklərinin ardınca olub əli israf cəhətdən açıqdır və onun qərar çıxarmasında qadın və kənizlərin də rolu var. Abdullahın (Əl-Mə’munun) isə gözəl metodu, özünəməxsus rə’yi vardır və bu cür böyük bir vəzifəni mənimsəməyə e’tibarlı şəxsdir...”(۱)

İmam Rİza (əleyhİssəlam) Mə’munun dövründə

Mə’munun hakimiyyətə gəlişi ilə İmam Riza əleyhissəlamın həyatında yeni bir səhifə açılır. Bu elə bir səhifə idi ki, başdan-ayağa İmam Riza əleyhissəlamın qəmli-qüssəli illəri ilə dolu idi.

Xəlifəlik məqamını qəsb edənlərin (istər Bəni-Üməyyədən olsun, istərsə də Bəni-Abbasdan) ən çox qorxduqları şəxslər Əli əleyhissəlamın övladları olmuşdur. Çünki, camaat (hamısı da olmasa, böyük bir qismi) xəlifə olmağı onların haqqı bilir və üstəlik onları hər cür fəzilət sahibi bilirdi. Elə buna görə də, Əli (əleyhissəlam) övladları daima işkəncələrə mə’ruz qalaraq xəlifələr

---

۱- ۱ İmam Riza əleyhissəlamın siyasi həyatı, səh.۹۷-۱۰۰.

.tərəfindən əziyyət çəkir, axırda da onların əli ilə şəhid olurdular

Mə’mun isə şiəliyə rəğbət bəsləyir və ətrafındakıların da əksəriyyəti Həzrət Əli əleyhissəlamın övladlarına qarşı mehriban olub onlara xüsusi hörmət bəsləyən iranlılardan ibarət idi. Bu səbəbdən Mə’mun öz ata-babası Harun və Mənsur kimi İmamı həbs edib ona əziyyət verə bilmirdi. Buna görə də, Mə’mun yeni bir metod fikirləşir. Düzdür, bu metod heç də sabiqəsiz olmamış və keçmiş xəlifələrin dövründə icra olunmuşdu, ancaq necə olsa da, kənardan bir az yaxşı nəzərə çarpırdı. Ondan sonrakı xəlifələr də, məhz bu metoddan istifadə etməyə başalayırlar. Mə’mun bu qərara gəlir ki, İmam Riza əleyhissəlamı öz iqamətgahı yerləşən Mərv şəhərinə gətirib, o Həzrətlə mehribancasına rəftar etsin və onun elmi-ictimai mövqeyindən .istifadə etməklə yanaşı bütün işlərini nəzarət altına alsın

Mə’munun İmam Rİza əleyhİssəlamı Xorasana də’vət etməsİ

Mə’mun əvvəlcə İmam Riza əleyhissəlamı, Əli əleyhissəlamın nəslinin adlı-sanlı (şəxsləri ilə birlikdə xilafət mərkəzinə hörmətlə də’vət etdi.(١

İmam Riza (əleyhissəlam) Mə’munun də’vətini qəbul etmədi. Lakin Mə’mun çox tə’kid etdikdən və İmam Riza (əleyhissəlam) ilə onun arasında çoxlu məktublaşmalar olduqdan sonra nəhayət, o Həzrət Əli əleyhissəlamın nəslindən olan bir dəstə adlı-(sanlı şəxslərlə birlikdə Mərv istiqamətində hərəkət etdi.(٢

Mə’mun İmam Riza əleyhissəlamın karvanını gətirmək vəzifəsinə tə’yin olunmuş Cüludiyə, digər bir rəvayətə

.İmam Riza əleyhissəlamın həyatı, səh.٧٢ [١٢] -١

.Kəşfül-ğümmə, c.٣, səh.۶۵; Əl-İrşad, səh.٣٠٩ [١٣] -٢

görə isə Rəca ibn Əbu-Zəhhana tapşırmışdı ki, karvandakılara, xüsusən də, İmam Riza əleyhissəlama lazımi hörməti etsin. Ancaq İmam Riza (əleyhissəlam) camaatı xəbərdar etsin deyə, qəsdən bu səfərdən narazı qaldığını bildirirdi. O Həzrət Mədinədən çıxmağa hazırlaşanda, qohum-əqrəbasını yığıb onlardan onun halına ağlamasını istəyərkən buyurmuşdur: “Mən bir daha öz ailəmə tərəf qayıtmayacağam.”(۱) Sonra Peyğəmbərlə (səlləllahu əleyhi və alih) vidalaşmaq məqsədilə o Həzrətin məscidinə daxil oldu. İmam neçə dəfə vidalaşsa da, yenə Peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alih) qəbrinə tərəf qayıdıb uca səslə ağladı. Müxəvvil Sistani yazır: “Bu zaman o Həzrətin yanına gəlib salam verərək səfərinin uğurlu olmasını dilədim. O buyurdu: “Mənə yaxşı-yaxşı bax, cəddim (Peyğəmbərin) yanından uzaqlaşıb qürbətdə öləcək və Harunun yanında dəfn olunacağam.”(۲)

İmam Riza əleyhissəlamın karvanının Mədinədən Mərvə gəldiyi yol (Mə’munun göstərişinə əsasən) Bəsrə, Əhvaz və Fars(۳) şəhərlərindən keçirdi. Ola bilər, Mə’mun ona görə bu yolu seçmişdi ki, karvan şiələrin mərkəzi olan Cəbəl (İranın dağlıq hissəsindən Həmədan və Qəzvinə qədərki ərazisi), Kufə, Kirmanşah və Qum şəhərindən keçməsin.(۴)

İmam Rİzaya (ə) xİlafətİn təklİfİ

İmam Riza əleyhissəlamın hərəkət etdiyi karvan şəvval ayında Mərv şəhərinə çatır. Şəhərdən neçə fərsəx(۵) kənarda Mə’mun, Fəzl ibn Səhl və Bəni-Abbasdan olan digər nümayəndələr İmam əleyhissəlamın pişavazına çıxaraq

---

۱- [۱۴] Biharül-ənvar, c.۴۹, səh.۱۱۷.

۲- [۱۵] Biharül-ənvar, c.۴۹, səh.۱۱۷.

۳- [۱۶] Üyuni əxbarir-Riza, c. ۲, səh. ۱۹۴; Biharül-ənvar, c. ۴۹, səh. ۹۱-۹۲.

۴- [۱۷] İmam Riza əleyhissəlamın siyasəti həyatı, səh.۷۰-۷۴.

۵- [۱۸] Bir fərsəx ۶ kilometrə bərabərdir.

böyük ehtiramla karvanı şəhərə daxil edirlər. Mə’munun əmrinə əsasən, rifah və asayiş üçün lazım olan hər cür şərait İmam əleyhissəlamın ixtiyarına qoyulur. Yol yorğunluğunun çıxması məqsədilə bir neçə gün davam edən istirahətdən sonra İmam Riza (əleyhissəlam) ilə Mə’mun arasında müzakirələr başlayır və Mə’mun hakimiyyəti qəbul etməyi İmam Riza əleyhissəlama təklif edir. İmam Riza (əleyhissəlam) bu təklifdən ciddi şəkildə imtina edir. Fəzl ibn Səhl heyrətlə deyir: “Xəlifəlik məqamını o günkü kimi heç vaxt dəyərsiz və ləyaqətsiz görmədim. Mə’mun hakimiyyəti Əli ibn Musa ər-Riza əleyhissəlama təklif edir, o isə hakimiyyəti qəbul etmirdi.”(١) İmam Riza əleyhissəlamın imtina edəcəyini bəlkə də, qabaqcadan təxmin etmiş Mə’mun dedi: “İndi ki belədir, onda vəliəhdliyi qəbul et!” İmam Riza (əleyhissəlam) buyurdu: “Məni bunda da üzürlü hesab et.” Mə’mun bu dəfə İmam əleyhissəlamı üzürlü hesab etməyib hirsli halda bu cümləni dedi: “Ömər ibn Xəttab vəfat edərkən altı nəfərdən ibarət şura tə’yin etdi. Şuranın üzvlərindən biri də, Əmirəl-mö’minin Əli (əleyhissəlam) idi. Ömər həm də vəsiyyət etmişdi ki, kim müxalifətçilik edərsə, boynu vurulsun... İndi sən də mənim təklifimi qəbul etməlisən! Çünki mən bundan başqa çarə görmürəm.”(٢) Mə’mun əslində bu sözlərlə İmam əleyhissəlamı hədələyirdi. Sonra daha açıq şəkildə İmam əleyhissəlamı təhdid edib dedi: “Sən həmişə mənim fikrimin əksinə hərəkət edir və özünü mənim qüdrətimdən amanda görürsən. And olsun Allaha ki, əgər vəliəhdlikdən imtina etsən, səni güclə onu qəbul etməyə məcbur edəcəyəm. Əgər onda da qəbul etməsən, səni

---

١- [١٩] Kəşfül-ğümmə, c.٣, səh.۶۶.

٢- [٢٠] Əl-İrşad səh.٣١٠.

öldürəcəyəm.”(١) İmam Riza (əleyhissəlam) məcbur olub Mə’munun təklifini qəbul edərək buyurur: “Mən vəliəhdliyi bu şərtlə qəbul edərəm ki, ölkə işlərində bir dənə də olsun, hökm verməyim və hakimiyyət orqanlarında da hakim tə’yin edib çıxartmaq, ”.hökm və fətva vermək kimi işlərə qarışmayım

Həyata keçİrİlməyən vəlİəhdlİk məqamı

Mərv şəhərinin əhalisi hicrətin iki yüz birinci ilinin ramazan ayının orucunu tutmağa hazırlaşdığı ərəfədə, İmam Riza əleyhissəlamın vəliəhd seçilməsi xəbəri yayılmağa başlayır. Əhali bu xəbəri heyrət dolu sevinclə qarşılayır. Ramazan ayının yeddisi həftənin birinci günü Mə’mun öz dəstxətti ilə vəliəhd tə’yin edilməsi məsələsini yazır və onun arxasında da, İmam Riza (əleyhissəlam) başdan-başa işarə və eyham ilə dolu olan bir müqəddimə qeyd etdikdən sonra vəliəhd seçilməsinə razılıq verməsi barədə öz imzasını çəkir. İmam onu da qeyd edir ki, bu iş heç vaxt baş tutmayacaq (həyata keçməyəcək). Sonra də həmin sənədlə əlaqədar Yəhya ibn Əksəm, Abdullah ibn Tahir və Fəzl ibn Səhl kimi ölkə və ordu başçıları da, bu məsələdə şahid duraraq onu təsdiqlədilər.(٢) Ramazan ayının onuncu günü cümə axşamı təntənəli şəkildə təşkil olunmuş məclisdə camaat İmam Riza əleyhissəlama bey’ət etdi. Beləliklə, o Həzrət xəlifənin vəliəhdlik kürsüsünə əyləşdi. Xəlifənin əmrilə İmam əleyhissəlama tərəf bey’ət əli uzadan ilk şəxs Mə’munun öz oğlu Abbas olmuş, onun ardınca isə baş vəzir Fəzl ibn Səhl, saray müftisi Yəhya ibn Əksəm, ordu başçısı Abdullah ibn Tahir, daha sonra

---

.İləlüş-şəraye. c.١. səh.٢٢۶ [٢١] -١

.Kəşfül-qümmə. c.٣. səh.١٢٣-١٢٨ [٢٢] -٢

isə hamılıqla məclisdə iştirak edən bütün Bəni-Abbas ə’yan-əşrafı o Həzrətə bey’ət etmişdilər.(١)

İmam Riza əleyhissəlamın vəliəhd seçilməsi təbii ki, o Həzrətin dostları üçün baş ucalığı idi. Lakin İmam Riza əleyhissəlamın özü bu hadisədən çox narahat və qəmgin idi. O Həzrət bir kişinin həddən artıq çox sevindiyini gördükdə, onu öz yanına çağırıb buyurdu: “Bu işə bel bağlayıb sevinmə, çünki baş tutmayacaq!”(٢)

Mə’munun, xİlafətİ İmam RİzayA (ə) təklİfİndə qəsdİ

İşarə

Mə’munun dövründəki siyasi vəziyyət və şəraiti nəzərdən keçirdikdə, mə’lum olur ki, o, bir sıra siyasi çətinliklərlə üzləşməli olmuş və bu çıxılmaz vəziyyətlərdən üzüağ çıxmaq üçün çarə axtarırmış. Nəhayət, Mə’mun bu vəziyyətdən çıxmaq üçün bir neçə cəhətli bir siyasət irəli sürür ki, bu da məhz İmam Riza əleyhissəlamı vəliəhd seçməkdən ibarət olmuşdur. İndi Mə’munun üzləşdiyi siyasi çətinlikləri oxucuların nəzərinə çatdırırıq.

١. Abbasİlərİn Mə’mundan narazılığı

Tarixçilərin hamısının bir nəfər kimi Mə’munun ümumiyyətlə, Əmindən qat-qat üstün və xəlifəliyə daha layiq olmasını qeyd etmələrinə baxmayaraq, Bəni-Abbas nümayəndələri onunla müxalif idilər. Qeyd etdiyimiz kimi Harunun özü də bu iki qardaş arasındakı açıq-aşkar təfavütə diqqət yetirmiş və Abbasilərin Mə’munla müxalifətçilik edəcəyindən gileylənirdi. Ola bilsin Abbasilərin Mə’mundan narazı olmalarının səbəbi bu olub

---

١- [٢٣] İmam Riza əleyhissəlamın həyatı, səh.٨٧-٨٢.

٢- [٢۴] Kəşfül-ğümmə, c.٣, səh.۶٧.

ki, Mə’munun qardaşı Əmin əsl Abbasi nümayəndəsi idi. Çünki atası Harun, anası da Zübeydə olmuşdur. Zübeydə özü də bir Haşimi olmaqla bərabər, həm də Mənsur Dəvaniqinin nəvəsi, eyni zamanda Abbasilərin ən şərəfli qadını olmuşdur. Əmin Harun ər-Rəşidin süd qardaşı və sarayının ən nüfuzlu şəxsiyyəti sayılan Fəzl ibn Yəhya Bərməkinin qucağında böyümüş, Fəzl ibn Rəbi’ isə onun qəyyumu olmuşdur. Onun babası xəlifə Osmanın azad etdiyi qul olmuş və buna görə də, Fəzlin Abbasilərə olan məhəbbətində kimsə şəkk etmirdi. Mə’mun isə əvvəla, Cə’fər ibn Yəhya Bərməkinin qucağında böyümüş, Cə’fərin isə nüfuzu qardaşı Fəzldən qat-qat aşağı olmuşdur. İkincisi də, onun qəyyumu olan şəxs heç də Abbasilərin ürəyincə deyildi. Çünki Abbasilər onu Ələvilərə meyilli olmaqda müttəhəm edirdilər. Üstəlik Mə’munun qəyyumu ilə Əminin qəyyumu Fəzl ibn Rəbi’ arasında son dərəcə kin-küdurət hakim idi. O, sonradan Mə’munun baş vəzir vəzifəsinə tə’yin etdiyi iranlı Fəzl ibn Səhl olmuşdur. Abbasilər iranlılardan qorxur və onların əlindən artıq boğaza yığılmışdılar. Buna görə də, tez saraydakı bütün iranlıları (farsları) türk və başqa millətlərlə əvəz .etdilər

Əmİnİn daha üstün mövqeyİ .۲

Əminin hakimiyyətini möhkəmlətmək üçün fəaliyyət göstərən, e’tibar edə biləcək çoxsaylı dost və dayaqları var idi. Bunlar onun dayıları, Fəzl ibn Yəhya Bərməki, bərməkilərin əksəriyyəti, anası Zübeydə və həm də ərəblərdən ibarət idilər. Bunlar, Harun ər-Rəşidi öz tə’siri altına alaraq ölkənin siyasi idarəçiliyində mühüm rol oynayan nüfuzlu şəxslər olduğu üçün artıq təbii məsələdir ki, Harun onların qarşısında aciz qalıb nəticədə onların göstərişinə uyğun olaraq vəliəhdlik məqamına kiçik oğlu

Əmini seçməli, böyük oğlu Mə’munu isə Əmindən sonrakı vəliəhd tə’yin etməli idi. Əminin birinci vəliəhd olmasında bəlkə də, (dayısı) İsa ibn Cə’fərin yüksək mövqedə durması və eləcə də, Bəni-Abbasın nəsil təəssübkeşliyi əsas rol oynamışdır. Əlbəttə, bu məsələdə əsas rol oynayanlardan biri də Zübeydə olmuşdur ki, o da öz növbəsində məsələni oğlu Əminin xeyrinə başa çatdırmışdı. Bundan əlavə, ərəblər arasındakı nəsil təəssübkeşliyi də çox güman ki, Harunun Əmini Mə’mundan üstün tutmasında öz işini görmüşdü. Tarixçilərdən bə’ziləri bu məsələyə aşağıdakı ifadə ilə toxunmuşlar: “Hicrətin yüz yetmiş altıncı ilində Harun ər-Rəşid Mə’munun, qardaşı Əmindən sonra vəliəhd olacağı haqda qərar çıxarır. Mə’mun yaş cəhətdən bir ay qardaşı Əmindən böyük idi. Ancaq Əmin, Cə’fər qızı Zübeydədən, o (yəni, Zübeydə) isə Haşimi qadınlarından olmuşdur. Mə’mun isə Məracil adlı bir kənizdən olmuş, onun özü isə .Mə’munu doğduqdan bir neçə gün sonra vəfat etmişdi

?Mə’munun arxalandığı nə İdİ

İşarə

Mə’munun atasının onu ikinci vəliəhd tə’yin etməsinə baxmayaraq bu̧ heç də Mə’munu gələcəkdə hakimiyyətə çatmağa arxayın etmirdi. Çünki o̧ nə vaxtsa qardaşı və digər Abbasi ə’yan-əşrafının və’dlərinə əməl etməyəcəklərindən qorxur və onların və’dlərinə sadiq qalacaqlarına arxayın deyildi. Belə olduğu halda, Mə’mun öz mövqeyinin təhlükə qarşısında durduğunu görəndə başqalarına arxalana bilərdimi? Mə’mun hakimiyyətə necə çata bilər və hakimiyyətə çatdıqdan sonra onu necə qoruyub saxlaya bilər? Bunlar Mə’munun daima fikrində dolandırdığı suallar idi. O̧ son dərəcə diqqəţ zirəklik və düşüncə ilə bu suallara cavab tapmalı̧ sonra isə həmin .cavablara uyğun olaraq öz hərəkətini başlamalı idi

İndi isə Mə’munun müxtəlif dəstələr arasından hansına arxalana bilib intizarında olduğu (həm öz əleyhinə, həm də hökumətinə qarşı), təhlükələr zamanı əlbir ola biləcəyi dəstəni müəyyənləşdirmək üçün bu dəstələrin Mə’muna olan münasibətini .araşdırırıq

Ələvİlərİn Mə’muna olan münasİbətİ .١

Mə’lum məsələdir ki, Ələvilər nə təkcə Mə’munun, eləcə də, heç bir Abbasi xəlifəsinin hakimiyyətini qəbul etmirdilər. Çünki onların öz arasında hakimiyyətə gəlməyə daha layiqli olan şəxslər var idi. Bundan da əlavə, Mə’munun mənsub olduğu sülalələyə (Bəni-Abbasa) Əli əleyhissəlamın övladları daha çox nifrət bəsləyirdilər. Çünki onlar .Ələvilərə Bəni-Üməyyənin etdiyi zülmdən də çox əzab-əziyyət etmişdilər

Bəni-Abbasın Ələvilərin qanını necə axıtdığını, onların əmlakını necə qəsb etdiyini, yurd-yuvalarından necə didərgin saldığını, bir sözlə, daima onları müxtəlif növ əzab-əziyyətlərə mə’ruz qoyduğunu çox yaxşı bilirik. Mə’mun üçün isə bu çirkin ləkə kifayət idi ki, o, nübüvvət ağacının bütün qol-budaqlarını qırıb bir neçə İmamın kökünü kəsmiş .Harunun oğludur

Ərəblərİn Mə’muna və yaratdığı sİstemə münasİbətİ .٢

Ərəblər də Mə’munun hakimiyyətinə boyun əymirdilər. Bu da onunla əlaqədar idi ki, öncə qeyd etdiyimiz kimi onun anası, tərbiyəçisi və qəyyumunun hamısı qeyri-ərəb olmuşdur. Ərəblər isə əsassız təəssübkeşlikləri nəticəsində digər millətləri (Qur’an və Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alih) buyurduğunun əksinə olaraq) öz nökərləri bilir, təbii ki, Mə’munun bu cür olması da, ərəblərin bu təəssübkeşliyinə uyğun gəlmirdi. Xüsusən də, iranlılar

gözəl iste’dadları nəticəsində elmi və siyasi məqamları ələ keçirərək meydanı məğrur ərəblərə çox dar etmişdilər. Belə olduğu halda isə mə’lumdur ki, ərəblər iranlılara və eləcə də, onlarla əlaqə saxlayan hər hansı bir şəxsə düşmən kəsiləcəklər. Buna görə .də, ərəblər Mə’muna qarşı nifrət bəsləyirdilər

Əmİnİ öldürmək və arzuların boşa çıxması .۳

Əmini öldürmək zahirdə Mə’mun üçün nizami bir qələbə sayılsa da, bu ölüm onun plan və məqsədinin əleyhinə yönəlmiş mənfi reaksiyalardan kənar olmamışdır. Mə’munun özünü xatircəm etmək üçün istifadə etdiyi metodlar xüsusilə, bu reaksiyalara mə’ruz qaldı. O Əmini öldürmək əmrini Tahirə tapşırır, Əminin kəsilmiş başını onun hüzuruna gətirən şəxsə isə (şükr səcdəsi yerinə yetirdikdən sonra) bir milyon dirhəm pul bağışlayır. Sonra da əmr verir ki, qardaşının kəsilmiş başını bir çubuğa keçirib sarayın qarşısından assınlar, qoy məvacibini almağa gələn hər bir şəxs əvvəl onun başına lə’nət göndərib sonra pulunu alsın. Mə’mun bunlarla da, kifayətlənməyib əmr edir ki, Əminin kəsilmiş başını Xorasanda gəzdirsinlər. Sonra onu İbrahim ibn Mehdinin yanına ?göndərərək onu danlayır ki, nəyə görə Əmin üçün əzadarlıq edirsən

Bu hadisələrdən sonra Abbasilərdən, ərəblərdən və hətta digər camaatdan nə gözləmək olardı? Onların Mə’muna münasibəti necə ola bilərdi? Ən azı bunu deyə bilərik ki, Mə’mun qardaşını öldürüb bu cür nifrətli hərəkətlər etməklə öz şöhrətini ləkələyir, camaatın e’timadından uzaqlaşaraq onların (istər ərəb, istərsə də qeyri-.ərəb) nifrətini qazanırdı

Çıxılmaz bİr vəzİyyət

Deyilənlərdən əlavə Mə'munu hakimiyyətə gətirib çıxaran xorasanlılar da indi ondan üz döndərmiş, bu isə onun üçün böyük bir təhlükə yaratmışdı. Vəziyyətin belə olduğunu görən Ələvilər Mə'munla qardaşı arasında gedən mübarizəni fürsət bilib öz fəaliyyətlərini daha da genişləndirməyə, sıralarının sayını artırmağa başlayırlar. İndi Ələvilərin aşağıda qeyd etdiyimiz müxtəlif yerlərdə qaldırdığı qiyamları nəzərə almaqla .Mə'munun düşdüyü çıxılmaz mövqeyi təsəvvür edə bilərsiniz

Ələvİlərİn qİyamları

Bir vaxtlar Mə'munun tərəfdarları sırasında olmuş Əbus-Səraya Kufədə qiyam qaldırır. Onun ordusu qarşılaşdığı hər hansı bir ordunu məğlub edir və hər hansı şəhərə çatırdısa, oranı ələ keçirirdi. Deyilənə görə, Əbus-Sərayanın qiyam qaldırdığı gündən e'dam olunduğu günə qədərki on ay müddətində xəlifənin iki yüz min əsgəri .öldürülmüşdür

Osmanın tərəfdarlarının mərkəzi olan Bəsrə şəhərində də, Ələvilər himayə olunur, .nəticədə Zeydün-nar qiyam qaldırır

Məkkə və Hicaz ətrafında Dibac ləqəbi ilə məşhur olub Əmirəl-mö'minin adlandırılan .Məhəmməd ibn Cə'fər qiyam qaldırır

.Yəməndə İbrahim ibn Musa ibn Cə'fər xəlifəyə qarşı qiyam qaldırır

.Mədinədə Məhəmməd ibn Süleyman ibn Davud ibn Həsən qiyam qaldırır

Əhalisinin əksəriyyəti əsasən Osmanın tərəfdarları olan Vasitdə Cə'fər ibn Zeyd ibn Əli və Hüseyn ibn İbrahim

ibn Həsən ibn Əli qiyam qaldırırlar. Mədinədə də, Məhəmməd ibn İsmail ibn .Məhəmməd qiyam edir

Bir sözlə, elə bir yer qalmamışdı ki, orada Əlevilərdən biri ya öz istəyi ilə, ya da camaatın tələbi əsasında Abbasilərə qarşı qiyam qaldırmasın. İş o yerə çatmışdı ki, Bəni-Üməyyə və Bəni-Mərvan tərəfdarları kimi tanınmış Beynün-nəhreyn və Şam əhalisi də, Əbus-Sərayanın həmkar və silahdaşı olan Məhəmməd ibn Məhəmməd Ələvinin tabeçiliyinə keçərək Əbus-Sərayaya məktub yazıb bildirir ki, sənin əmrini (almaq üçün qasidinin yolunu gözləyirik.(١

Çoxcəhətlİ çıxış yolu

Mə’mun başa düşmüşdü ki, bu çətinliklərdən çıxmaq üçün aşağıdakı təbdirləri həyata :keçirməlidir

;Ələvilərin qaldırdığı qiyamları yatırtmaq–(١

Abbasilər hökumətini şər’i hökumət kimi tanımaları barədə Ələvilərdən e’tiraf–(٢ ;almaq

;Ələvilərin camaat arasındakı hörmətini aradan aparmaq–(٣

;Ərəblərin xəlifəyə e’timadını doğrultmaq–(۴

Öz hökumətinin Xorasan əhalisi və eləcə də, bütün iranlılar tərəfindən qanuni–(۵ ;hökumət kimi qəbul olunması

;Abbasiləri və onların tərəfdarlarını razı salmaq–(۶

;Camaatın Mə’muna olan e’timadını gücləndirmək–(٧

Çünki Mə’mun qardaşını öldürməsi nəticəsində camaatın özünə olan e’timadını .azaltmışdı

.Ən əsası isə onu çox hörmətli bir şəxs tərəfindən gözləyən təhlükədən uzaq olmaq–(٨

.İmam Riza əleyhissəlamın siyasi həyatı, səh.۹۷-۱۲۳ ۱ -۱

Bəli, Mə’mun İmam Riza əleyhissəlamdan həddən artıq qorxu hissi keçirir və özünü o .Həzrətin təhlükəsindən amanda saxlamaq istəyirdi

Beləliklə də, İmam Riza əleyhissəlamı vəliəhd seçib onu hakimiyyətdə şərik etməklə bütün bu məqsədlər tə’min olunurdu. Çünki (Ələvilərin başında duran) İmam Riza əleyhissəlamı hakimiyyətə şərik qoşmaqla bütün Ələvilər silahlarını yerə qoyacaq, şüarlarına son qoyaraq qaldırdıqları qiyamlar nəticəsində camaat arasında qazandıqları hörməti itirməli olacaqdılar. Digər tərəfdən də, Mə’mun Əhli-beyt (əleyhimussəlam) tərəfdarı olan xorasanlıların yanında hörmət qazanacaq və qardaşını öldürməsini belə əlaqələndirəcək ki, guya hakimiyyəti onun əsl sahibinə (yə’ni, İmam Riza əleyhissəlama) qaytarmaq üçün qardaşını öldürmüşdür. Bunların hamısından əsası isə bu idi ki, İmam Riza əleyhissəlamı Mərv şəhərinə gətizdirib onun işlərini nəzarət altına almaqla onun təhlükəsindən amanda qalmaq tə’min olunurdu. Qalırdı təkcə ərəblərlə Abbasilər ki, onlara da Mə`mun iranlılar və Ələvilərin köməyi ilə .müqavimət göstərə bilərdi

Şübhələr və cavablar

Əldə olan fakt və sübutlar Mə’munun İmam Riza əleyhissəlamın vəliəhd seçilməsi məsələsinə olan sədaqətini şübhə altına salır. Əgər Mə’mun doğrudan da, İmam Riza :əleyhissəlamı vəliəhd seçirdisə bəs onda

Nə üçün Mə’mun İmam Riza (əleyhissəlam) Mədinədə olarkən bu işi həyata keçirmir (١ və onu mə’murlar vasitəsilə Mərvə gətizdirir? Halbuki, o, Mərvdə ola-ola İmam əleyhissəlamın adından xütbə oxuyub, özü o Həzrətin nümayəndəsi kimi İranı idarə edə bilər və İmam (əleyhissəlam) da özü nübüvvət mərkəzində qala-qala

.Peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alih) xəlifəlik məqamına nail olardı

Nəyə görə İmam əleyhissəlamı Qum yolu ilə deyil, məhz çətin, isti və yorucu olan (۲ Bəsrə, Əhvaz və Fars şəhərlərindən, böyük Lut səhrasından Xorasan və Mərvə gələn yolla gətirilməsini əmr edir?(۱) Halbuki, Kufə və Qumda İmam Riza (əleyhissəlam) .daha yaxşı qarşılanar və Mə’munun zahiri məqsədi üçün daha geniş zəmin yaranardı

Nəyə görə İmam əleyhissəlama xəlifəlik təklifini etdiyi ilk müzakirələrdə İmam Riza (۳ əleyhissəlamdan sonra İmam Məhəmməd Təqi əleyhissəlamı yox, məhz özünü vəliəhd tə’yin edir? Heç olmasa bu məsələni (İmam Riza əleyhissəlamdan sonra .vəliəhd tə’yin edilməsi məsələsini) İmam Riza əleyhissəlamın ixtiyarına buraxaydı

İmam əleyhissəlamın vəliəhd olması (özü də bu şərtlə ki, o Həzrətin hökumət (۴ işlərinə heç bir qarışacağı olmayacaq) İslam ümmətini həqiqətə nə qədər yaxınlaşdıra bilərdi? Bunu da nəzərə almaq lazımdır ki, İmam (əleyhissəlam) Mə’mundan təxminən iyirmi yaş böyük olmuş və təbii ki, adi hesablamalara əsasən, o Həzrət Mə’mundan tez .vəfat edəcək, nəticədə isə hakimiyyət heç vaxt Ələvilərə çatmayacaqdı

Əgər Mə’mun sidq ürəkdən hərəkət edirdisə, bəs onda nəyə görə İmam (۵ (əleyhissəlam) vəliəhdliyi qəbul etmək istəmədikdə, onu təhdid edərək güclə ?vəliəhdliyi qəbul etdirir

Nəyə görə İmam Riza (əleyhissəlam) (hər hansı səbəb üzündən) şəhid olduqda, (۶ Mə’mun eynilə İmam Riza əleyhissəlama qarşı göstərdiyi münasibəti İmam Cavad

---

.Üyuni əxbarir-Riza, c. ۲, səh, ۱۹۴ [۲۵] -۱

?əleyhissəlama da göstərdiyi halda, onu vəliəhd tə’yin etmir

Nə üçün Mə’mun böyük Fitr namazında İmam Riza əleyhissəlamı yoldan qaytarıb (٧ ?camaatın axınının o Həzrətə qoşulmasının qarşısını alır

Nə üçün Mə’mun özü Mərvdən Bağdada gedərkən İmam Riza əleyhissəlamı Mərvdə (٨ saxlamayıb özü ilə aparır? Əgər o Həzrət həqiqətən də, vəliəhddirsə, Mərvdə qalıb ?ölkənin bu hissəsini idarə etməyinin nə eybi var idi

Bunlar bir sıra suallardır ki, ilk baxışda ola bilər sadə görünsün, ancaq bir az diqqət yetirdikdə, mə’lum olur ki, Mə’mun bu işdə heç də sidq ürəkdən addım atmayıb, (əksinə, onu bu addımı atmağa məcbur edən başqa səbəblər olmuşdur.(١

İmam Rİza əleyhİssəlamın vəlİəhdlİyİ qəbul etməsİnİn səbəblərİ

İmam Riza (əleyhissəlam) o vaxt vəliəhdliyi qəbul etdi ki, gördü əgər vəli’əhdliyi qəbul etməsə, nə təkcə öz canı, həm də bütün Ələvilərin və dostlarının canı təhlükə altına düşəcək. İmam Riza (əleyhissəlam) həm öz canını, həm də şiə dostlarının canını təhlükədən qorumalı idi. Çünki İslam ümməti onların vücuduna və məsləhətlərinə böyük ehtiyac duyurdu. Onlar camaatın çətinlik və şübhələrlə qarşılaşdığı zaman, yol .göstərən, rəhbər və başçı olmaq üçün mütləq sağ qalmalı idilər

Bəli, camaatın İmam əleyhissəlama, onun yetirmələrinə böyük ehtiyacı var idi. Çünki o dövrdə biganə əqidə və mədəniyyətlər hər tərəfə yayılaraq fəlsəfi bəhslər və Allahı tanımanın əsaslarına dair şübhələr adı altında hamını küfrə tərəf sürükləyirdi. Buna (görə də, İmam (əleyhissəlam

---

.İmam Riza əleyhissəlamın həyatı, səh.١٣٨-١۴١ [٢۶] -١

mütləq sağ qalıb ümməti küfr girdabından çıxartmaqla camaata nicat vermək vəzifəsini yerinə yetirməli idi. Tarixdə görürük ki, İmam Riza (əleyhissəlam) (vəliəhd olduqdan sonra ömrünün qısa olmasına baxmayaraq) əməli şəkildə bu vəzifəni layiqincəsinə yerinə yetirmişdir. Əgər İmam Riza (əleyhissəlam) vəliəhdliyi birdəfəlik və qəti şəkildə qəbul etməyib həm özünü, həm də dostlarını təhlükəyə salsaydı, bu fədakarlığını İmam Hüseyn əleyhissəlamın həyat bəxş edən şəhadəti kimi ümmətin müşkülünü həll edəcəyi, mə’lum deyildi. Bundan da əlavə, vəliəhdlik məqamına nail olmaq Abbasilər tərəfindən bir razılıq kimi hesab olunub Ələvilərin də, hökumətdə şərik olmasını sübut edirdi.

İmam Riza əleyhissəlamın vəliəhdliyi qəbul etməsinin səbəblərindən biri də bu idi ki, qoy camaat Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alih) ailəsinin də siyasi səhnədə hazır olduğunu görüb heç də onların səhnədən kənarda olduqlarını zənn etməsin və belə fikirləşməsinlər ki, onlar ancaq elm adamları olub əməldə millətin işinə heç bir qarışacaqları yoxdur. Bəlkə İmam Riza əleyhissəlamın İbn Ərəfənin sualına verdiyi cavabdan məqsədi də, elə bu olmuşdur. O, İmam Riza əleyhissəlamdan soruşmuşdu ki, ey Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alih) övladı, hansı səbəbə görə vəliəhdliyi qəbul etdin? İmam onun cavabında buyurur ki, babam Əli əleyhissəlamı şuraya daxil olmağa məcbur etmiş səbəbə görə vəliəhdliyi qəbul etdim.(١)

Bunların hamısından əsası isə odur ki, İmam Riza (əleyhissəlam) vəliəhd olduğu müddət ərzində Mə’munun əsl simasını camaata tanıtdıraraq onun gördüyü işlərindəki məqsədini ifşa etməklə camaatın fikrindəki bütün şəkk-şübhələri aradan qaldırırdı.

١- [٢٧] Biharül-ənvar, c.۴٩, səh.١۴٠; Mənaqibi-Ali-Əbutalib, c.۴, səh.٣۶۴.

?İmam Rİza (əleyhİssəlam) həqİqətən də, vəlİəhd olmaq İstəyİrdİmİ

Dediklərimiz heç vaxt vəliəhdliyi qəbul etmək məsələsində İmam əleyhissəlamın batini istəyinə sübut ola bilməz. Əksinə, sonrakı hadisələr sübut etdiyi kimi İmam bilirdi ki, heç vaxt Mə’mun və ətrafındakıların hiylələrindən uzaq olmayıb məqamdan da əlavə, canı onların təhlükəsindən salamat qalmayacaq. İmam (əleyhissəlam) çox yaxşı bilirdi ki, Mə’mun nəyin bahasına olursa-olsun, onu aradan götürmək (istər cismi, istərsə də mə’nəvi cəhətdən) istəyir. Lap fərz edək ki, Mə’munun heç bir pis fikri olmamışdır, ancaq dediyimiz kimi İmam əleyhissəlamın yaşını nəzərə aldıqda, o Həzrətin Mə’munun ölümündən sonra sağ qalacağına ümid yox idi. Deməli, bunların heç biri İmam əleyhissəlamın vəliəhdliyi qəbul etməsinə kifayət etmir. Bunları nəzərə almadıqda və fərz etdikdə ki, İmam əleyhissəlamın Mə’mundan sonra sağ qalmaq ümidi də olub, ancaq onun hakimiyyəti ilə razılaşmayan nüfuzlu şəxslərlə mütləq üzləşməli olacaqdı. Həmçinin, hökuməti idarəetmə tərzində Allahın qayda-qanunlarını icra etməsi eynilə cəddi Peyğəmbər (səllallahu əleyhi və alih) və Əli əleyhissəlamın hökumət idarəetmə tərzi kimi olan İmam Riza (əleyhissəlam) Abbasilərin, onların .dostlarının və dünya əhlinin narazılığı ilə üzləşəcəkdi

Yalnız mənfİ mövqe tutmaq düzgün İdİ

Bütün dediklərimizi nəzərə aldıqda mə’lum olur ki, İmam Riza əleyhissəlamın bu cür təhlükəli yolla hökumətə gəlməyi qəbul etməyəcəyi təbii idi. Çünki hakimiyyətə gəldiyi ,təqdirdə nə təkcə öz məqsədlərinə nail olmayacaq

hətta Ələvilərin, eləcə də, onların dostlarının arzu və istəkləri ilə birlikdə məhv olacağına zəmin də yaradacaqdı. Deməli, bu işə müsbət cavab verməli mantiqsiz bir .hərəkət olardı

İmam Rİza əleyhİssəlamın Mə’munun hİylələrİ qarşısındakı mənfİ mövqeyİ

İşarə

İmam Riza əleyhissəlamın özünün vəliəhdliyi qəbul etməkdə heç bir ixtiyarı olmadığından və bu məqamı öz müqəddəs məqsədlərinə çatmaq üçün vasitə qərar verə bilməyəcəyindən, digər tərəfdən də, o Həzrətin sakit otura bilməyib hökumət işçiləri ilə ayaqlaşa bilməyəcəyindən elə bir iş görməliydi ki, Mə’munun hiylələrini dəf edib irəli gedə bilsin.(١) İmam Riza (əleyhissəlam) Mə’munun bu hiylələrinə qarşı müxtəlif mövqelər tutur ki, Mə’mun onları fikrinə belə gətirməmişdi. İndi isə İmam .əleyhissəlamın tutduğu bu mövqeləri araşdıraq

Birinci mövqe

İmam Riza (əleyhissəlam) Mədinədə olduğu müddətdə Mə’munun təklifini qəbul etmir və o qədər inadkarlıq edir ki, Mə’munun ondan əl çəkməməsini camaata çatdırır. Hətta bə’zi tarixçilər qeyd etmişlər ki, o Həzrətin Mədinədən Mərvə gəlməsi ixtiyari yox, məcburi şəkildə olmuşdur. Belə bir inadkar mövqe seçməkdən məqsəd bu olmuşdur ki, qoy camaat bilsin ki, İmam (əleyhissəlam) Mə’munun hiylələrinə aldanmaz və onun hiylə və kələklərini çox yaxşı başa düşür. Bu yolla İmam Riza (əleyhissəlam) camaatda .o hadisəyə qarşı şübhə yarada bilir

---

.İmam Riza əleyhissəlamın siyasi həyatı, səh.١۶٢-١۶۵ [٢٨] -١

İkinci mövqe

Mə’munun İmam Riza əleyhissəlamdan ailəsini də özü ilə gətirməsini istəməsinə baxmayaraq, o Həzrət ailəsindən heç kimi, hətta oğlu İmam Cavad əleyhissəlamı da özü ilə aparmır. Halbuki, bu səfər qısa səfər deyildi. Əksinə, uzun və məs’uliyyətli bir səfər olub Mə’munun dediyinə görə guya o Həzrət İslam ümmətinin rəhbərliyini öz .öhdəsinə götürməli idi

Üçüncü mövqe

İmam Riza əleyhissəlamın karvanı Nişabur şəhərində dayanarkən o Həzrət on minlərlə, bəlkə də, yüz minlərlə adamın hüzurunda öz məhbub simasını büruzə verərək aşağıdakı hədisi buyurmuşdur: “Allah-taala buyurmuşdur ki, “La ilahə illəllah” cümləsi mənim istehkamımdır,(١) kim mənim istehkamıma daxil olarsa, mənim əzabımdan amanda qalar.” Həmin gün iyirmi min nəfər bu hədisi İmam əleyhissəlamdan eşitcək yazmışdır. Maraqlı burasıdır ki, İmam (əleyhissəlam) o gün o cür şəraitdə heç də dinin fər’i məsəllərindən və camaatın həyatından söhbət etməmiş, oruc, namaz və bu kimi şeylərdən danışmağı lazım bilməmiş, camaatı dünyada təqvalı olmağa və bu kimi işlərə də’vət etməmiş və siyasi bir səfər məqsədilə Mərvə getməsinə baxmayaraq, heç də siyasi və ya öz şəxsi məsələləri barədə söhbət etməmişdir. Bunların hamısının əvəzinə isə camaatın əsl həqiqi rəhbəri olduğu üçün onların diqqətini həyatlarında hər bir an, həm indi, həm də gələcəkdə lazım olan bir məsələyə yönəldir. Bəli, ancaq “tövhid” məsələsini ortaya atır. Çünki tövhid hər hansı bir fəzilətli həyatın əsasıdır ki, millətlər onun vasitəsilə hər cür bədbəxtçilikdən, əzab-.əziyyətdən azad ola bilərlər

---

.Möhkəm qalamdır [٢٩] -١

Əgər insan öz həyatı boyu tövhiddən uzaq düşərsə, deməli, bütün olan-qalanını itirmişdir! Yeri gəlmişkən deyək ki, o Həzrət buyurduğu kəlamla bildirmək istəyirdi ki, o dövrün qollu-budaqlı İslam cəmiyyəti tövhidin həqiqətindən, onun əsl mə’nasından .uzaqdır

İmamət məsələsİ İlə tövhİdİn əlaqəsİ

İmam Riza (əleyhissəlam) tövhid hədisini buyurduqdan sonra yoluna davam edir. Lakin onu istəyən minlərlə şəxsin gözü hələ də, onun ardınca idi. Camaat öz fikrində, yaxud da tövhid hədisi barədə düşünərkən, birdən İmam əleyhissəlamın dəvəsi dayanır və o Həzrət başını kəcavədən çıxararaq tarixin yaddaşına daha bir əbədi cümlə yazır. O Həzrət uca səslə buyurur: “Tövhid kəlməsinin (La ilahə illəllahın) şərtləri də var ki, o şərtlərdən biri də mənəm.” Bu cümlə ilə İmam (əleyhissəlam) daha bir əsas məsələni ortaya atır. Bu məsələ tövhid ağacının əsas budaqlarından biri olan “İmamət” .məsələsidir

Bəli, əgər millət fəzilətli həyat sürmək fikrindədirsə, onlar üçün ədalətli və hikmətli bir rəhbər məsələsini həll etmədən hər hansı bir işə nail olmaq qeyri-mümkündür. Əgər camaat İmamətə tərəf üz tutmasa, dünya yalnız Allaha məxsus olan qanunvericilik haqqını öz haqqı hesab edən zalım və ədalətsiz hakimlərin mübarizə meydanına çevriləcək, onlar da, öz növbələrində Allahın hökmündən kənar hökm verməklə camaatı bədbəxtlik və azğınçılığa tərəf sürükləyəcəklər. Tövhidlə İmamət məsələsinin əlaqəsini olduğu kimi başa düşsək, onda biləcəyik ki, İmam Riza əleyhissəlamın “Tövhid kəlməsinin şərtlərindən biri də mənəm” buyurduğu ifadə heç də, o Həzrətin şəxsi mənafeyi ilə əlaqədar olmayıb, əksinə, İmam (əleyhissəlam) bu ifadə ilə əsaslı və ümumi bir

mövzuya toxunmaq istəmişdir. Buna görə də, o Həzrət qeyd olunmuş hədisi buyurmazdan qabaq onun sənədini də qeyd edərək bizlərə başa salmışdır ki, bu hədis ata-babaları tərəfindən deyilib Peyğəmbərə (səlləllahu əleyhi və alih) qədər gedib çıxan Allah kəlamıdır. İmamlar arasında bu cür hədis söyləməyin sabiqəsi həddən artıq azdır. Bu cür hədislər burada olduğu kimi çox nadir hallarda söylənilir. Burada da, İmam Riza (əleyhissəlam) ümmətin rəhbərlik məsələsini Allah və uca bir məqamla əlaqələndirmək və eləcə də, mə'sum İmamət tarixçəsinin şəcərənaməsini camaata çatdırmaq istədiyi üçün bü cür hədisdən istifadə etmişdir. İmam Riza (əleyhissəlam) bu həqiqəti camaata anlatmaq üçün Nişabur şəhərində ələ düşmüş fürsətdən lazımınca istifadə edib Allahın əmrinə əsasən, özünü Allahın tövhid qalasının gözətçisi e'lan edir. Buna əsasən, o Həzrət camaatı bu cür xəbərdar etməsi vasitəsilə Mə'munun ən əsas məqsədini puça çevirir. Çünki Mə'mun o Həzrəti Mərvə gətizdirməklə özünün və bütün Bəni-Abbasın hakimiyyətinin şər'i və İslami bir hakimiyyət olduğunu qələmə vermək .istəyirdi

Dördüncü mövqe

İmam Riza əleyhissəlamın Mərv şəhərinə gəlməsindən bir neçə ay keçsə də, o Həzrət Mə'muna qarşı mənfi mövqedə durmasına davam edirdi. Mə'mun öz hiylələri ilə o Həzrətin canının qəsdinə durmayana qədər İmam Riza (əleyhissəlam) nə xəlifəliyi, nə də vəliəhdliyi qəbul etmirdi. İmam Riza (əleyhissəlam) belə bir mövqe seçməklə elə zəmin yaratdı ki, Mə'munu həqiqətlə üz-üzə saxladı. İmam (əleyhissəlam) ona buyurdu: "İstəyirəm elə bir iş görəm ki, camaat deməsin Əli ibn Musa (İmam Riza (əleyhissəlam)) dünyaya bel bağlayıb, əksinə, bu, dünyadır ki, onun ardınca sürünür."

O Həzrət bu ifadə ilə Mə'munun hiyləsinin heç də müvəffəqiyyətlə başa

çatmamasını və gələcəkdə də, bu cür hiylələrdən əl çəkməsini ona anlatdı. Bunun nəticəsində də, Mə’munu öz arxayınlığında və görmək istədiyi hər hansı bir işdə tərəddüdə salır. Üstəlik hələ camaatda da Mə’muna və hərəkətlərinə qarşı şübhə .yaradır

Beşinci mövqe

İmam Riza (əleyhissəlam) bununla da, kifayətlənməyib ələ düşmüş hər bir fürsətdə Mə’munun onu güclə və ölümə təhdid etməklə vəliəhd tə’yin etməsini camaata bildirir. Bundan əlavə, bə’zi vaxtlar camaata onu da çatdırırdı ki, Mə’mun tezliklə hiyləyə əl atıb öz əhdini pozacaq. O Həzrət açıqcasına buyururdu ki, onun qatili, ona zəhər verən .məhz Mə’mun olacaq. Hətta bunu Mə’munun öz yanında da buyurmuşdu

İmam Riza (əleyhissəlam) təkcə dildə deyil, həm də öz hərəkəti ilə vəliəhd olduğu bütün müddət ərzində bu işə razı olmadığını və güclə bu məqama seçilməsindən xəbər verirdi. Mə’lum məsələdir ki, bunların hamısı Mə’munun o Həzrətin vəliəhd .seçilməsindən intizarda olduğu işlərin əksinə nəticə verəcəkdi

Altıncı mövqe

İmam Riza (əleyhissəlam) əlinə düşən kiçik fürsətdən belə istifadə edib camaata bildirirdi ki, Mə’mun onu vəliəhd tə’yin etməklə elə də böyük bir iş görməyib, sadəcə olaraq vaxtı ilə o Həzrətin əlindən qəsb edilib alınmış haqqı onun özünə qaytarması sahəsində bir addım atmışdır. Deməli, o Həzrət camaata daima Mə’munun .hakimiyyətinin qeyri-şər’i olduğunu çatdırırdı

Yeddİncİ mövqe

İmam Riza (əleyhissəlam) vəliəhdliyi qəbul etmək üçün Mə’munun qarşısına aşağıdakı şərtləri qoyur: O, nə bir nəfəri bir vəzifəyə qoyur, nə birini vəzifəsindən kənarlaşdırır, nə yeni bir qanun çıxarır, nə də mövcud qanunlardan birini ləğv edirdi. O Həzrət .sadəcə olaraq kənardan dövlətin bir müşaviri kimi işlərə qarışacaqdı

Mə’mun bütün bu şərtləri qəbul edir. Deməli, gördüyünüz kimi İmam Riza (əleyhissəlam) Mə’munun bə’zi fikir və məqsədlərinin üstündən qırmızı xətt çəkir. Çünki İmam əleyhissəlamın belə bir mövqedə durması aşağıdakı məsələlərə qəti :sübutdur

;Mə’munun hökumət sisteminin şər’i və qanuni olmasına e’tiraf etməmək–(١

Mövcud hökumət əsl bir hökumət kimi İmam əleyhissəlamın məqsədini əsla tə’min–(٢ ;etmirdi

Mə’mun fikrindəki planların əksinə olaraq, bu şərtləri qəbul etdikdən sonra daha–(٣ ;İmam əleyhissəlamın adından istifadə edib istədiyi işləri görə bilməzdi

İmam (əleyhissəlam) hakim qüvvələrin fikrini icra etməyə heç vaxt razı ola–(۴ (bilməzdi.(١

Abbasİlər dövründə İslam cəmİyyətİnİn xüsusİ mədənİ şəraİtİ

İslamın Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alih) dövründə Hicazdan kənara çıxa bilməməsinə baxmayaraq, bünövrəsi möhkəm olduğundan, o Həzrətin vəfatından sonra sür’ətlə yayılmağa başlayır. Belə ki, qısa bir müddət ərzində o dövrün bütün mədəni ölkələrini Hicazın şimal, şərq qərb və cənubunda olan Roma, İran, Misir, Yəmən və Aşur mədəniyyəti kimi digər beş böyük mədəniyyəti öz nüfuzu

---

.İmam Riza əleyhissəlamın siyasi həyatı, səh.١۶٨–١٨٣ [٣٠] –١

altına alaraq onların mövhumat, fəsad və azğınlıqlarını kənara atıb müsbət və faydalı nümunələrini İslam mədəniyyəti altına alaraq onları İlahi rəngə salıb daha da inkişaf etdirirdi. İslamın elmsevər təbiəti səbəb olur ki, dünyanın müxtəlif ölkələrinin əqidəvi-siyasi məsələlərinin inkişafı sayəsində həmin elmlər İslam cəmiyyətinə yol taparaq Yunanıstan, Misir, Hindistan, İran və Roma alimlərinin elmi kitabları Qur'an dili olan .ərəb dilinə tərcümə olunurdu

Öz elmlərini Qur'andan mənimsəmiş İslam alimləri digər alimlərin kitablarını oxuyub onlara bə'zi iradlar tutmaqla bir sıra ixtiralar əlavə edərək köhnəlmiş mədəniyyətə yeni – İslami rəng gətirirdilər. Başqa alimlərin yazdığı əsərlərin tərcüməsinə Əməvilərin hakimiyyəti dövründən (əlbəttə, Əməvilər özləri İslam və elmə qarşı biganə idilər) başlanılmış, Abbasilərin, xüsusən də, Harun və Mə'munun hakimiyyətləri dövründə kulminasiya nöqtəsinə çatmışdır. (Bu hadisə İslam dövlətinin ən geniş əraziyə qədər irəlilədiyi bir dövrə təsadüf edir.) Əlbəttə, bu elmi inkişafın bünövrəsini heç də Əməvilər, yaxud Abbsilər qoymamış, sadəcə olaraq İslam tə'limlərinin elm sahəsindəki təbliğinin bilavasitə nəticəsi və elm üçün heç bir həddi-hüdud tə'yin etməməsi olmuşdur. İslamın "Elm Çində belə olsa, onun ardınca gedin!", "Elmi nəyin bahasına olursa-olsun, hətta ürəyinizin qanı bahasına da olsa, öyrənin!" kimi tə'limləri müsəlmanları elm ardınca getməyə vadar edirdi. Tarixdə qeyd edilmişdir ki, bir gün Mə'mun görkəmli yunan filosofu Aristoteli yuxuda görüb ondan bə'zi məsələlər barədə soruşur. Yuxudan ayıldıqdan sonra onun kitablarını tərcümə etmək fikrinə düşür. Roma imperatoruna bir məktub yazaraq bu imperiya ərazisindəki qədim elmləri ehtiva edən kitablar məcmuəsini onun üçün göndərməsini istəyir. Roma imperatoru çox götür-qoy

etdikdən sonra bu təklifi qəbul edir. Məʼmun bu mühüm vəzifəni yerinə yetirməyi Həccac ibn Mətər ibn Bətriq və (Bağdadın möhtəşəm kitabxanası) “Beytül-hikmət”in rəisi Səlmaya tapşırır. Onlar Roma imperiyasına gedib orada bəyəndikləri kitabları (Məʼmunun hüzuruna göndərir və Məʼmun da onları tərcümə etdirməyə başlayır.(١)

Məʼlum məsələdir ki, Məʼmun kimi köhnə siyasətbazların yuxusu adi yuxu olmayıb adətən siyasi mövqe kəsb edir. Onlar yuxularında elə şeylər görürlər ki, yuxuda gördükləri onların hökumət dayaqlarını möhkəmlədir. Ümumiyyətlə, Məʼmunun bu :hərəkəti siyasi təhlil baxımından aşağıdakı ehtimalları doğurur

Məʼmun özünü elm, bilik tərəfdarı olan bir müsəlman kimi qələmə vermək üçün–(١ .hansısa üstünlük qazansın deyə, bu hərəkətə əl atır

Məʼmun istəyirdi ki, bu işlə ictimai problemlər və siyasi vəziyyət qarşısında bir növ–(٢ .məşğuliyyət yaratsın

Onun bu işdən məqsədi İslam cəmiyyətinin ziyalılarını özünə tərəf cəlb etmək,–(٣ .bunun da nəticəsi olaraq hakimiyyət dayaqlarını möhkəmlətmək idi

O, bu hərəkəti ilə elm meydanında ad çıxarmış Əhli-beyt məktəbi qarşısında bir–(۴ məktəb açaraq birincinin tərəfdarlarını azaltmaq və o məktəbin nüfuzunu aşağı .salmaq istəyirdi

O, bu hərəkəti ilə bildirmək istəyirdi ki, Abbasilərin xilafəti İran, Roma və Misir kimi–(۵ .imperiyalara da hakim olmağa layiqdir

Bu beş ehtimalın biri heç də digərini inkar etmir və ola bilsin ki, bunların hamısı Məʼmunun fikrində olmuşdur. Bu ehtimalların hansı doğru olursa-olsun, bir məsələdə şəkk yoxdur ki, Məʼmun yunan alimlərinin kitablarını

.Əl-Fihrist, səh.٣۵٣ [٣١] -١

tərcümə etdirmək üçün çox çalışmış, bu yolda həddən artıq pul xərcləmişdir. Hətta deyirlər ki, bə’zi vaxtlar bir kitab üçün həmin kitabın ağırlığı qədər qızıl verərmiş. Kitabların tərcüməsinə o qədər diqqət yetirərmiş ki, onun adına tərcümə olunmuş kitabın üstünə bir əlamət qoyub camaatı həmin kitabı oxumağa, o elmi öyrənməyə həvəsləndirərdi. Hikmət sahibləri ilə oturub-durduğundan razı qalırdı.(١) Beləliklə, başqa xalqların meydana çıxardığı elmlər də, İslami elmlərlə yanaşı günün əsas tələblərindən birinə çevrilir. Bu sahədə həddən artıq diqqətli olan ölkə ə’yan-əşrafı da Mə’munun yolunu davam etdirir, elm, fəlsəfə və məntiq əhlinə ehtiramla yanaşırdılar. Bunun nəticəsi olaraq İraq, Şam və İrandan Bağdada çoxlu sayda tərcüməçilər axışır. Görkəmli məsihi tarixçisi Corci Zeydan bu barədə yazır: “Harun ər-Rəşidin (hakimiyyət illəri ١٧٠-١٩٣ h.q) hakimiyyətə gəldiyi dövrdə artıq camaatın fikir səviyyəsi Hindistan, İran, Suriya alim və filosoflarının Bağdada get-gəl etməsi nəticəsində inkişaf etmiş, qədim alimlərin elm və kitablarına maraq artmışdı. Ərəb dilini öyrənib müsəlmanlarla əlaqədə olan qeyri-müsəlman alimlər müsəlmanları bu elmləri öyrənməyə həvəsləndirirdilər. Müsəlmanlar isə yenə də əvvəldə olduğu kimi biganə elmlər sahəsində təbabətdən başqasına yaxın düşməkdən çəkinirdilər. Çünki onlar elə başa düşürdülər ki, təbabətdən başqa digər biganə (əlbəttə biganə demək mümkünsə) elmlər İslama ziddir. Buna baxmayaraq, filosofların xəlifələrin yanına çox get-gəl etmələri nəticəsində və onların əksəriyyətinin məntiq və fəlsəfəni xoşladıqlarına görə istər-istəməz xəlifələr də, məntiqi və fəlsəfi məsələləri dinləməyə maraq göstərirdilər. Yavaş-yavaş xəlifələrlə ünsiyyət yaranır. İş o

---

١- [٣٢] İslam mədəniyyətinin tarixi (Corci Zeydan), c.٣, səh.٢١۶.

yerə çatır ki, xəlifələr hər hansı bir ölkə və ya şəhəri fəth etdikdə daha (əvvəl olduğu kimi) oradakı kitabları od vurub yandırmır, əksinə kitabların Bağdada gətirilib ərəb dilinə tərcümə edilməsini əmr edirdilər. Necə ki, Harun ər-Rəşid Roma imperiyasının Ankara, Ənvəriyyə və digər şəhərlərini tutduqda oradan çoxlu sayda kitab ələ keçirərək onları Bağdada gətizdirmiş və öz şəxsi həkimi olan Yuhənna ibn Masviyəyə onları ərəb dilinə tərcümə etməyi əmr etmişdir. Lakin bu kitablar yunan təbabətinə aid olduğundan onlarda fəlsəfəyə aid bir şey yox idi. Harunun hakimiyyəti dövründə ilk dəfə olaraq "Uqlidis" kitabı Həccac ibn Mətərin vasitəsilə ərəb dilinə tərcümə olunaraq "Haruniyyə", ikinci dəfə isə Mə'munun hakimiyyəti dövründə yenə də ərəb dilinə tərcümə olunaraq "Mə'muniyyə" adlandırılmışdır. Harunun hakimiyyəti dövründə Yəhya ibn Xalid Bərməki "Micəsti" kitabını ərəb dilinə tərcümə etmiş, bə'ziləri isə onun .tərcüməsinə təfsirlər yazmışlar

Həmin təfsirçilərin yazdığı təfsirlər yaxşı olmadığı üçün Harun o kitabın tərcüməsini yenidən təfsir etməyi Əbu Həssan və Beytül-hikmət kitabxanasının rəisi Səlmaya .tapşırır. Onlar da öz növbələrində bu kitabı çox diqqətlə təfsir etmişlər

Mə'mun, fəlsəfə və məntİq

Fəlsəfəyə dair kitablar məhz Mə'munun hakimiyyəti dövründə tərcümə edilir. Bunun da səbəbi Mə'munun özünün fəlsəfəyə olan əlaqəsi olmuşdur. İslamın lap ilkin çağlarından müsəlmanlar öz rə'y və fikirlərini bildirməkdə azad olmuşlar. Onlardan hər hansı birisi siyasi və bu kimi işlərdə öz fikrini bildirmək istədikdə, çəkinmədən fikrini xəlifəyə açıqlamış və xəlifənin məqamı onu öz fikrini bildirməkdən çəkindirməmişdir. ,Bu dəstə dini sahədə də

fikir azadlığına malik olmuşdur. Kim bir ayə və ya hədisin mə’nasını öz bildiyi kimi anlayıb onun başqalarının fikri ilə uyğun gəlmədiyini görürdüsə, çəkinmədən öz fikrini bildirir və başqaları ilə (müxaliflərlə) mübahisə etməyə başlayırdı. Müxtəlif firqə və məzhəblərin yaranmasına səbəb də, məhz bu fikir və əqidə azadlığı olmuşdur. Belə ki, Peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alih) bütün səhabələri vəfat etdikdən sonra, yə’ni, demək olar ki, hicrətin ikinci əsrinin əvvəllərindən başlayaraq İslam aləmində müxtəlif firqə və məzhəblər yaranmağa başlayır. Bu firqələrdən biri də mö’təzilə firqəsi olmuşdur. Mö’təzilə firqəsi özünə çoxlu tərəfdar toplayan, əsası dinlə ağlın sintezindən ibarət olan bir firqə olmuşdur. Əgər bu məzhəbin əqidə və fikirlərini diqqətlə mütaliə etsək, görərik ki, onun bə’zi fikirləri bu günkü zamandakı bir sıra ən yeni tənqidi-.məzhəbi fikirlərlə uyğun gəlir

Mə’mun və mö’təzİləçİlİk

Mö’təzilə məzhəbi hicrətin birinci əsrinin sonlarında yaranmışdır. Bu məzhəbin əsasını ədalət hökmləri və məntiq təşkil etdiyi üçün qısa bir zamanda özünə çoxlu tərəfdar toplaya bilir. Fiqh sahəsində isə Mənsur Abbasi (Dəvaniqi) qiyas (müqayisə) tərəfdarları ilə həmfikir olduğundan Əbu Hənifəni irəli çəkərək onun fikri ilə hərəkət edir. Mənsurun bu fikri (bu hərəkəti) özündən sonra da, bütün Abbasi xəlifələri arasında davam edir. Mö’təzilə məzhəbinin bu fikirlə (qiyasla hərəkət etmək fikri ilə) çox yaxından bağlılığı vardı. Çünki Mö’təzilə məzhəbinə mənsub olan şəxslər öz əqidələrini əqli dəlillərlə sübut etmək istədikləri üçün kimin məntiq və Aristotelin fikirlərindən xəbərdar olduğunu görürdülərsə, onun ardınca gedib öz əqidələrini təsdiqləmək və müxaliflərə qarşı (elmi) mübarizə aparmaq üçün ondan

kömək diləyirdilər. Abbasi xəlifəsi Məhdinin hakimiyyəti dövründə Zənadiqə məzhəbinin tərəfdarları artdığından bu fikir (yə'ni hər şeydə məntiqə əsasalanmaq, .mö'təzilə məzhəbi) daha geniş yayılır

Bərməkilər tayfası da, hər bir işi qiyas əsasında götürdükləri və elmə də çox maraq göstərdikləri üçün Mə'mundan qabaq elmi kitabları tərcümə etməyə başlayır. Bu tayfadan olanlar öz evlərində elmi müzakirələr təşkil edirdilər. Deyəsən Harun onların bu işindən narazı idi və ona görə də, onlar bu işi çox da üzə vurmurdular. Mə'mun hakimiyyətə gəlcək (١٩٨-٢١٨ h.q) vəziyyət tamamilə dəyişir. Çünki Mə'mun özü düşüncəli, iste'dadlı və qiyasa çox meylli bir şəxs idi. Ondan qabaq tərcümə olunmuş bir çox qədim kitabları oxuyub tədqiq etmiş, nəticədə qiyasa marağı daha da artmış, axırda da, mö'təzilə məzhəbinə üz tutaraq bu məzhəbin başçılarını (Əbul Həzil Həllaf, İbrahim ibn Səyyar və başqalarını) özünə tərəf çəkib əqaid elminin alimləri ilə elmi məclislər təşkil edirdi. O, axıra qədər bu məzhəbdə qalmış və onun davamçılarını himayə etmişdir. Mə'munun bu himayəsi nəticəsində mö'təzilə məzhəbinin o vaxta qədər (sünni alimlərindən çəkinib) deyə bilmədikləri sözlərə, o cümlədən Qur'anın məxluq olması artıq açıq-aşkar camaatın arasında yayılmağa başlayır. Mə'mun heç hakimiyyətə gəlməzdən qabaq da, bu məsələyə (Qur'anın məxluq olması iddiasına) inanmış, buna görə də, müsəlmanlar onun xəlifə olub bu fikri yaymasından qorxurdular. İş o yerə çatmışdı ki, Füzeyl ibn Əyaz aşkar şəkildə deyirdi: "Mən Mə'munun şərrindən uzaq olmaq üçün Haruna Allahdan uzun ömür istəyirəm." Nəhayət, Mə'mun xəlifə olur və özünün mö'təzilə məzhəbində olduğunu da aşkar edir. Sünni alimləri bunu görcək səs-küy salır, camaatın böyük əksəriyyəti də, mö'təzilə məzhəbinin əksinə olduğu üçün onların bu

ziddiyyəti Mə’munu bir az çıxılmaz vəziyyətə salır. Öz məzhəbindən dönə bilməyən Mə’mun elmi müzakirə yolunu seçib hər iki tərəfin (mö’təzilə və müxalif tərəflərin) iddialarını əql və məntiqlə müqayisə etmək üçün elmi məclislər təşkil edir, məntiqi bəhslərin tədqiq edilməsi üçün qısa bir zamanda yunanların məntiq və fəlsəfə kitablarının ərəb dilinə tərcümə edilməsini əmr edir. Mə’mun özü də bu kitabları oxuyur və bu yolla mö’təzilə məzhəbinə olan əqidəsi daha da möhkəmlənirdi. Ancaq Mə’munun bu sə’yləri camaatın fikrini mö’təzilə məzhəbinə cəlb etməkdə bir o qədər də, tə’sir bağışlamır. Mə’mun bunu başa düşüb sə’ylərinin bir fayda verməyəcəyindən ümidini kəsdikdə, təhdidə əl ataraq hakimiyyətinin son çağlarında mö’təzilə məzhəbinin müxaliflərinə qarşı ciddi mübarizə aparır. Bir dəfə Bağdaddan kənarda olduğu zaman Bağdad valisi İshaq ibn İbrahimə əmr verir ki, bütün qazı və elm adamlarını yığıb imtahana çəksin. Qur’anın məxluq olmasını qəbul edənləri burax, bu .fikrə qarşı mənfi mövqedə duranlara isə bu fikir tə’lim edilsin

Dediklərimizdən belə nəzərə çarpır ki, Mə’mun mə’lumatının çoxluğu, əqidə azadlığı və qiyas əsasında hərəkət etməsi nəticəsində yunan elmlərinin ərəb dilinə tərcümə edilməsindən çəkinmir, mö’təzilə məzhəbini təsdiq etməsi sahəsində ilk atdığı addım məntiq və fəlsəfə kitablarını tərcümə etdirməsi olur. Sonra Aristotelin bütün əsərlərinin (istər fəlsəfə sahəsində, istərsə də başqa sahələrdə) tərcüməsilə məşğul olur. Beləliklə, hicrətin üçüncü əsrinin əvvəllərində açıq şəkildə bu kitabların tərcüməsinə başlanılır. Mö’təzilə məzhəbi su görmüş susuz şəxs kimi Aristotelin fəlsəfi əsərlərini görüb onları diqqətlə mütaliə etməyə başlayır və nəticədə müxaliflərinə

(qarşı mübarizə etmək üçün onu əlində möhkəm bir əsas kimi tutur.(١

Xarİcİ elmİ kİtabların tərcüməsİ

Doktor İbrahim Həsən bu barədə belə yazır: “Əməvilərin hakimiyyəti dövründə xarici kitabların tərcüməsi ilə heç kim məşğul olmurdu. Xalid ibn Yezid ibn Müaviyə tibb və kimya kitablarını ərəb dilinə tərcümə etmiş ilk şəxs olmuşdur. O, Misirdə yaşayan yunanları çağırıb onlardan kimyanın praktikasına aid olan kitabların bir çoxunu ərəb dilinə tərcümə etmələrini istəyir. O, kimya vasitəsilə sün’i qızıl əldə etmək istəyirdi. Əbdülməlik Mərvanın hakimiyyəti dövründə isə dövlət idarələrində o vaxta qədər hakim olmuş fars və yunan dilləri ərəb dili ilə əvəz olunur, həmçinin, Misir və yunan .(dilində olan Misir divanı (şe’r və nəsr toplusu) ərəb dilinə çevrilir (tərcümə olunur

Abbasilər sülaləsi hakimiyyətə gəldikdən sonra bu sülalə farsmeylli olduğundan xilafətin paytaxtında farslarla ərəblər bir-birilə qaynayıb-qatışır, xəlifələr yunan və İran elmlərini öyrənməyə rəğbət göstərirlər. Mənsur xarici kitabların tərcümə edilməsini əmr edir. Hüneyn ibn İshaq Sokrat və Calinusun kitablarından bə’zilərini onun üçün ərəb dilinə tərcümə edir. İbn Müqəffə isə “Kəlilə və Dimnə”ni və “İqlidis” kitabını ərəb dilinə tərcümə edir. Bir çox alimlər kitabların fars dilinə tərcümə edilməsində də şöhrət qazanırlar. O cümlədən, Xandan Nobəxtiyan, Həsən ibn Səhl, (Mə’munun vəziri) Əhməd ibn Yəhya Bəlazəri (“Fütuhul-buldan” əsərinin müəllifi) və .Əmr ibn Fərxan da bu işdə ad çıxarırlar

Harunun hakimiyyəti dövründə tərcümə işi başqa cür icra olunur. Roma imperiyasının bir sıra böyük

---

.İslam mədəniyyətinin tarixi (Corci Zeydan), c.۳, səh.۲۱۲-۲۱۵ [۳۳] -۱

şəhərlərindən onun əlinə bə’zi kitablar düşür, o da əmr verir ki, yunanların kitablarından ələ düşənlərin hamısı tərcümə edilsin. Bərməkililərin tərcüməçiləri alqışlayıb onlara qiymətli hədiyyələr verməsi də, tərcümə işini bir qədər irəli aparır. Hətta Mə’munun özü də tərcümə edirdi. O, əsasən yunan və İran kitablarının tərcüməsi ilə məşğul olur, fəlsəfə, həndəsə, musiqi və tibbə aid olan nadir kitabları gətirmək üçün bir neçə nəfəri Konstantinopola (indiki İstanbula) göndərir. İbn Nədim deyir: “Roma imperatoru ilə Mə’mun arasında məktublaşmalar olur, Mə’mun ondan istəyir ki, o, öz imperiyasında olan qədim elmlərə dair kitablardan xilafət ərazisinə göndərsin. İmperator əvvəl imtina etsə də, sonradan bu işlə razılaşır. Mə’mun Həccac ibn Mətər, İbn Bətriq və “Darul-hikmət” kitabxanasının rəisi Səlmadan ibarət nümayəndə hey’ətini bu kitablardan seçib bəyəndiklərini gətirmək üçün Roma imperiyasına göndərir. Onlar Konstantinopola gedib bəyəndikləri kitabları yığıb gətirirlər. Mə’mun onların ərəb dilinə tərcümə edilməsini əmr edir. Onlar da Mə’munun əmrini yerinə yetirirlər. Qəsta ibn Luka yunan, Suriya və Mesopotamiya dillərindən edilən tərcümələrə, Yəhya ibn Harun isə fars dilindən olunan tərcümələrə nəzarət edirdi. Tərcüməçilərin alqış və həvəsləndirilməsi, camaatın xəlifələrə tərəf cəlb olunması və bunun da nəticəsində bir çox kitabların ərəb dilinə tərcümə edilməsi Mə’muna xas olan bir iş deyildi. Kitabların çoxu varlı şəxslərin kömək və sə’yi nəticəsində ərəb dilinə tərcümə olunurdu. O cümlədən münəccim (astronom) Şakirin oğulları olan Məhəmməd, Əhməd və Həsən riyaziyyat kitablarını əldə etmək üçün külli miqdarda pul xərcləmiş, həndəsə, nücum (astronomiya) və musiqi sahəsində qiymətli əsərlər yazmışlar. Onlar da Hüneyn ibn İshaqı nadir kitabları əldə etmək üçün Roma .imperiyasının ərazisinə göndərirlər

Mə’munun hakimiyyəti dövründə böyük riyaziyyatçılar meydana gəlir. Bunlardan biri də, Məhəmməd ibn Musa Xarəzmi idi. O, cəbr elmi haqqında ardıcıl mütaliələr edib bu elmi hesab elmindən ayırmış ilk şəxs olmuşdur. Tərcümənin gedişatında bu məsələ təbii idi ki, müsəlmanların bir çoxu tərcümələr haqqında təhqiqat aparıb onlara haşiyələr vurur (əlavələr edir), səhvləri düzəldirdilər. Burada Yə’qub ibn İshaq Kendinin adını qeyd etməliyik. O, tibb, fəlsəfə, hesab, məntiq, həndəsə və astronomiya elmlərində çox mahir bir şəxs olub öz əsərlərində Aristotelin yolu ilə gedirdi. Yə’qub ibn İshaq fəlsəfəyə dair xarici kitabların bir çoxunu tərcümə edib onlarda olan çətin məsələlərin həllini izah edirdi. Ondan başqa bu sahədə daha üç nəfər də şöhrət qazanmışdılar. Onlar Hüneyn ibn İshaq, Sabit ibn Qürrə Hərani və Əmr ibn Fərxan .Təbəri olmuşlar

Abbasilər yunan və fars elmlərindən fəlsəfə, tibb, astronomiya, riyaziyyat, musiqi, məntiq, coğrafiya və bir sıra başqa qayda-qanunların hamısını tərcümə edirlər. İbn Nədim deyir: “Münəccim Şakirin övladları hər ay tərcüməçilərə, o cümlədən Hüneyn ”.ibn İshaq, ibn Həsən və Sabit ibn Qürrəyə beş yüz dinara yaxın maaş verirdilər

Əməvilərin hakimiyyətdə olduqları müddətdə kitabxananın heç bir əhəmiyyəti yox idi. Abbasilərin dövründə isə tərcümə işinin inkişaf etməsi və kağız istehsalının artması nəticəsində kağız satan şəxslər meydana çıxır. Onlar kitablar yazdırıb onun alqı-satqısı ilə məşğul olur, alim və yazıçıların bir yerə toplaşması üçün xüsusi yerlər düzəldirdilər. Bunun ardınca dini və elmi kitabların saxlanıldığı böyük kitabxanalar tikilirdi. Sonralar .bu kitabxanalar İslam dünyasının ən böyük mədəni-maarif mərkəzlərinə çevrilir

Çox güman ki, Harunun tə’sis etdirdiyi, ondan sonra isə Mə’munun onu genişləndirib oraya çoxlu kitablar verdiyi “Darul-hikmət” kitabxanası Abbasilər dövrünün ən böyük kitabxanası olmuş və Bağdad, monqolların işğalına mə’ruz qalana qədər öz əhəmiyyətini qoruyub saxlamışdır. Bu kitabxanada geniş yayılmış bütün elmlərə aid kitablar olmuş, mütaliə məqsədilə oraya gedən alimlərin hər biri öz dövrünün nüfuzlu elmi şəxsiyyətlərindən olub İslam mədəniyyətini və eləcə də, qədim mədəniyyəti xalq .arasında yayan şəxslər olmuşlar

Elmi yaymaq təkcə xəlifələrə məxsus deyildi. Ölkənin vəzir və digər ali rütbəli şəxsləri də, xəlifənin yolunu gedib elmin yayılmasında böyük işlər görürdülər. Məs’udi yazır: “Yəhya ibn Xalid Bərməki bəhs və müzakirəyə çox meyl göstərir, İslam və sair dinlərin (ilahiyyatçılarının bir yerə toplaşdığı məclislər təşkil edirdi.”(١

İmam Rİza əleyhİssəlamın yad fİkİrlər qarşısında tutduğu mövqe

Bu qədər elmi fəaliyyətin aparılmasına baxmayaraq, tərcüməçilər arasında digər dinlərə qulluq edən inadkar şəxslərin olması nigarançılıq doğururdu. Müsəlman tərcüməçilərlə yanaşı zərdüştlilər, sabiilər, nəsturilər, romalılar və hind brəhmənləri də yunan, fars, Suriya, hind, latın və başqa dillərdən ərəb dilinə tərcümə işi ilə məşğul olurdular. Təbii ki, onların hamısı öz işlərində təmiz niyyətlə hərəkət etmirdi. Bir dəstəsi çalışırdı ki, əlinə düşmüş bu fürsətdən istifadə edib xarici elmlərin İslam mühitinə gəlməsi ilə öz çirkin əqidəsini yaysın. Məhz buna görə də, zahirdə elmi nəzərə çarpan bu kitabların əsnasında mövhumat, qeyri-İslami həqiqətlər İslam

---

.İslamın siyasi tarixi, c.۲, səh.۲۹۶-۲۹۹ [۳۴] -۱

aləminə yol taparaq bir sıra gənclərin və tə’lim-tərbiyəsi zəif olmuş şəxslərin zehninə nüfuz edirdi. Mə’lum məsələdir ki, o vaxt Abbasilərin sarayında təqva və imana malik olan, ürəyiyanan elmi bir hey’ət olmamış və təbii ki, xaricilərin elmi əsərləri də, diqqətlə araşdırılmamış, əsl İslami dünya baxışı ilə tutuşdurulmamış, səhv məsələlər çıxarılaraq ancaq düzgün və həqiqətə uyğun olanı İslam cəmiyyətinin ixtiyarına verilməmişdi. Əsas məsələ budur ki, bu xüsusi fikir və mədəni şərait İmam Riza əleyhissəlamın üzərinə ağır bir vəzifə salırdı. O dövrdə yaşayıb təhlükəli vəziyyətdən çox yaxşı xəbərdar olan İmam Riza (əleyhissəlam) himmətini toplayıb geniş bir ideoloji inqilab yaradaraq bu təhlükəli və çirkin fikirlər qarşısında İslam cəmiyyətinin əsl və həqiqi əqidəsini qoruyub saxlayır, öz hikmətli rəhbərliyi nəticəsində batmaqda olan əsl .İslam gəmisini fikir və əqidə bataqlığından çıxarırdı

Harun və Mə’munun hakimiyyəti dövründə xilafət ərazisinin son həddədək genişləndiyini nəzərə alsaq, bu məsələnin nə qədər əhəmiyyətli olduğunu bir o qədər yaxşı anlaya bilərik. Bir sıra görkəmli tarixçilər qeyd etmişlər ki, dünyada heç vaxt o böyüklükdə vahid dövlət olmamışdır. (Təkcə Makedoniyalı İskəndərin dövlətini onunla müqayisə edə bilirdilər). O dövrdə aşağıda adları çəkilmiş ölkələrin hamısı xilafətin daxilində olmuşdur: İran, Əfqanıstan, Sind, Türküstan, Qafqaz, Türkiyə, İraq, Suriya, Fələstin, Ərəbistan, Sudan, Əlcəzair, Tunis, Mərakeş və İspaniya. Beləliklə, Abbasilərin (xüsusən də, Harun və Mə’munun) hakimiyyəti dövründə xilafətin ərazisi İspaniyanı (çıxmaq şərtilə bütün Avropa qitəsinin ərazisi qədər, bəlkə ondan da, çox olmuşdur.(١)

.İslam və ərəb mədəniyyətinin tarixi, səh.۲۱۱ [۳۵] -۱

Təbii məsələdir ki, bu ölkələrin ilkin mədəniyyətləri İslamın mərkəzinə nüfuz edib müsəlmanların əsl İslam fikirləri ilə qarışıb onlarda çaşqınlıq yaradacaqdı. Hansı ki, o .mədəniyyətlərdə haqq batildən, doğru yalandan və yaxşı pisdən fərqlənmirdi

Mə’munun elmİ müzakİrələr təşkİl etməkdən əsl məqsədİ

Mə’mun vəliəhdlik məqamını İmam Riza əleyhissəlama güclə qəbul etdirdikdən sonra Xorasanda geniş miqyaslı elmi müzakirələr məclisi təşkil etməyə başlayaraq dövrün böyük alimlərini, istər müsəlman olsun, istərsə də qeyri-müsəlman, həmin məclislərə də’vət edirdi. Bu işdən məqsəd zahiri baxımdan İmam Riza əleyhissəlamın müxtəlif elm sahələrində məharətinin nümayiş etdirilməsi haqda heç kəsin şübhəsi yoxdur. Ancaq bu zahiri cəhətin görünməyən tərəfində hansı məqsədlərin gizləndiyi haqda :təhqiqçilər müxtəlif versiyalar irəli sürmüşlər

Bu məsələyə mənfi nəzərlə baxanlar (əlbəttə onların bu məsələyə pis münasibət .۱ bəsləməyə haqları vardır. Çünki zalımların siyasi hərəkətlərinin təhlilində məsələyə pis münasibət bəsləmək əsas yer tutur.) deyirlər: “Mə’munun bu işdən yeganə məqsədi bu olmuşdur ki, İmam Riza əleyhissəlamın məqamını camaatın, xüsusən də, Əhli-beyt (əleyhimussəlam) tərəfdarı olan iranlıların gözündə aşağı salsın. Çünki o elə bilirdi ki, İmam Riza (əleyhissəlam) təkcə Qur’an və hədisin sadə məsələlərini bilir və digər elmlərdən xəbərsizdir. Bu fikri söyləyənlər öz iddialarını sübut etmək üçün İslami rəvayətlərdə gəlmiş Mə’munun öz sözünə istinad edirlər. İmam Riza əleyhissəlamın yaxın dostlarından olan Nofəli rəvayət edərək deyir: “Əqaid elminin məşhur alimlərindən olan Süleyman Mərvəzi Xorasanda olarkən Mə’munun yanına

gəlir. Mə'mun ona çox hörmətlə yanaşıb hədiyyələr verir. Sonra isə ona deyir: "Əmim oğlu Əli ibn Musa (İmam Riza (əleyhissəlam)) Hicazdan mənim yanıma gəlmişdir. O, əqaid elmini və bu elmin alimlərini çox sevir. Əcər istəyirsənsə, Tərviyə günü (zil-hiccə ayının səkkizinci günü) (ola bilsin bu günü alimlərin çoxunun yığılmasına görə tə'yin ediblərmiş) gəl, onunla bəhs et!" Öz elmi ilə təkəbbür edib biliyinə arxalanan Süleyman dedi: "Ey Əmirəl-mö'minin! Mən sənin məclisində, özü də Bəni-Haşim nümayəndələrinin hüzurunda onun kimi bir şəxsə sual verim? Qorxuram ki, cavab tapa bilməyə, bunun nəticəsində də, elmi məqamı aşağı enə. Mən onun kimilərlə çox danışa bilmərəm." Mə'mun dedi: "Mənim də məqsədim elə budur ki, sən onu çıxılmaz vəziyyətə salasan. Mən bilirəm ki, sən elm və bəhsdə mahirsən." Süleyman dedi: "İndi ki, belədir, eybi yoxdur. Sən bir məclis təşkil et, həm məni, həm də onu həmin məclisə də'vət et. Belə olduqda mənim heç bir qorxum olmaz.(١)" (Bu məclis tə'yin olunmuş gündə təşkil olunur və İmam Riza (əleyhissəlam) həmin məclisdə Süleymanı yaman çıxılmaz vəziyyətə salıb bütün cavab yollarını onun üzünə bağlayaraq onun zəif və (.bacarıqsız olduğunu sübut edir

Bu məsələyə daha bir sübut İmam Riza əleyhissəlamın özündən rəvayət olunan hədisdir. Mə'mun elmi müzakirə məclisləri təşkil edib şəxsən özü Əhli-beyt (əleyhimussəlam) düşmənləri ilə bəhs edərək Əli əleyhissəlamın İmam və bütün səhabələrdən üstün olduğunu isbat etməklə özünü İmam Riza əleyhissəlama yaxınlaşdırmaq istəyirdi. İmam Riza (əleyhissəlam) isə e'tibar etdiyi yaxın dostlarına buyurur: "Onun (Mə'munun) sözlərinə aldanmayın. And olsun Allaha ki,

---

.Uyuni-əxbarir-Riza, c.١, səh.١٧٩ [٣۶] -١

mənim qatilim məhz o olacaqdır. Lakin nə etməli? Həyatımı axıra qədər yaşamaqdan ötrü səbr etməkdən başqa çarəm yoxdur.”(۱)

Bir tərəfdən baxanda Mə’munun Həzrət Əli (əleyhissəlam) və onun məktəbini son dərəcə müdafiə etməyə haqqı var idi. Çünki bir tərəfdən Abbasilərin ilk şüarı “Ali-Məhəmməd razılığı naminə” olmuş və məhz bu şüarın sayəsində onlar hakimiyyətə gələ bilmiş, digər tərəfdən də, onun ordusunun əsas hissəsini Əhli-beyt (əleyhimussəlam) aşiqi olan iranlılar təşkil edirdi. Mə’munun isə onları özündən qaçırmamaq üçün bundan başqa yolu yox idi.

Bir sözlə, İmam Riza əleyhissəlamın bir az bundan qabaq qeyd etdiyimiz hədisdəki ifadəsindən başa düşürük ki, Mə’munun elmi müzakirələr təşkil etməkdə məqsədi heç də İmam əleyhissəlamın xeyrinə və sədaqətlə olmamışdır. İmam Riza əleyhissəlamın xadimi Əbus-silət bu barədə deyir: “İmam Riza (əleyhissəlam) öz mə’nəvi dəyər və xüsusiyyətləri sayəsində camaat arasında günü-gündən nüfuz qazandığına görə Mə’mun belə qərara gəlir ki, xilafət ərazisinin bütün yerlərindən əqaid elminin alimlərini çağırtdırıb o Həzrətlə bəhsə vadar etsin və onlar da İmam əleyhissəlamı öz sualları qarşısında aciz qoyub onun elmi məqamını aşağı salsınlar. Nəticədə, camaat da, onun zəif olduğunu bilsin. Ancaq İmam Riza (əleyhissəlam) yəhudi, məsihi, zərdüşti, brəhmən, sabii və Allahı inkar edən düşmənlərini bəhsdə məhkum edərək onları aciz qoyur...”(۲)

Maraqlı burasıdır ki, Mə’munun daima bu cür məclislər təşkil olunan sarayında İmam Riza əleyhissəlamın

---

۱- [۳۷] Uyuni-əxbarir-Riza, c.۲, səh.۱۸۵.

۲- [۳۸] Uyuni-əxbarir-Riza, c.۲, səh.۲۳۹.

.şəhadətindən sonra bir daha bu cür elmi məclis təşkil olunmur

Mə’munun məqsədindən xəbərdar olan İmam Riza (əleyhissəlam) özü buyurardı: “Mən Tövrat əhli ilə öz Tövratının, İncil əhli ilə öz İncilinin, Zəbur əhli ilə öz Zəburunun, ulduza pərəstiş edənlərlə özlərinin İbrani dilində, zərdüştilərlə özlərinin fars dilində, romalılarla öz dillərində, bəhs və müzakirə əhli ilə də öz dillərində bəhs edib özümün haqq olduğumu onlara sübut etdikdən sonra Mə’mun öz səhvini başa düşüb yəqin ki, (peşiman olacaq…”(١)

.Beləliklə, Mə’munun bu hərəkətinə pis gözlə baxanlar bu barədə tamamilə haqlıdırlar

Əgər birinci ehtimalı kənara qoysaq, diqqəti cəlb edən digər bir məsələ budur ki, .٢ Mə’mun İmam Riza əleyhissəlamın yüksək məqamını təkcə elm sahəsinə aid etməklə onu siyasi məsələlərdən yavaş-yavaş uzaqlaşdırmaq istəyirdi. O, İmam Riza əleyhissəlamı bir elm adamı kimi göstərməklə, onun İslam ümməti üçün yalnız elmi dayağ olub daha siyasətə qarışmadığını bildirmək, beləliklə də, dinin siyasətdən ayrı .olduğu şüarını həyata keçirmək istəyirdi

Diqqəti cəlb edən başqa bir ehtimal budur ki, hiyləgər və köhnə siyasətçilər daima .٣ çalışırlar ki, müxtəlif sahələr üzrə camaatın başını bir şeyə qatıb onları cəmiyyətin əsas problemlərindən və öz hökumətinin zəif cəhətlərindən xəbərsiz qoysunlar. O istəyirdi ki, İmam Riza əleyhissəlamın öz dövrünün alimləri ilə müzakirələri məclislərdə dildən-dilə gəzsin və Əhli-beyt (əleyhimussəlam) tərəfdarlarının hamısı o Həzrətin .məharətindən danışıb onun qələbələrindən söhbət etsinlər

---

.Biharül-ənvar, c.٤٩, səh.١٧٥ [٣٩] -١

Mə’mun isə bu tərəfdə öz siyasi işlərini rahat xəyalla yerinə yetirib hökumətinin zəif .cəhətlərinin üstünü örtsün

Diqqəti cəlb edən dördüncü ehtimal da budur ki, Mə’mun özü heç də fəzilətsiz bir .۴ şəxs olmamış, həmişə İslam cəmiyyəti arasında alim bir xəlifə kimi tanınmaq istəmişdir. O, elm və biliyə olan əlaqəsini Xorasan kimi bir yerdə, xüsusən də, o dövrün İslam mühitində hamıya bəlli etməyə, bunu öz hökuməti üçün bir üstünlük hesab etməyə və bu yolla bə’zilərini özünə tərəf cəlb etməyə çalışırdı. Bu elmi müzakirə məclislərinin siyasi xarakter daşımasını və siyasi məsələlərin də bir səbəblə inhisarlanmamasını qəti şəkildə nəzərə alsaq, deyə bilərik ki, bu dörd ehtimalın dördü də, Mə’munun əsas məqsədi olmuşdur. Bir sözlə, Mə’mun bu məqsədləri əsasında elmi müzakirə məclisləri təşkil edir, lakin bir azdan qeyd edəcəyimiz kimi o, bu elmi müzakirələrdən nakam və məğlub olmuş halda kənara çıxaraq nə təkcə öz məqsədinə çatmır, əksinə, istədiyinin əksinə nail olurdu. İndi bu müqəddimələri nəzərə alaraq həmin elmi bəhs və müzakirələrin bir qisminə diqqət yetirək. Düzdür, son dərəcə təəssüflə qeyd etməliyik ki, bə’zi hallar olmuşdur ki, İmam Riza əleyhissəlamın bə’zi bəhs və müzakirələrinin xırdalıqları tarix səhifələrinə yazılmamış, yazılmışsa da, çox qısa şəkildə yazılmışdır. Kaş indi həmin xırdalıqların hamısı bizim ixtiyarımızda olaydı, biz də o Həzrətin buyurduqlarını dərindən anlayıb elm çeşməsinin zülalından içib sirab olaydıq. (Bu cür səhlənkarlıqlar hədis rəvayətçiləri və tarixçilər arasında az deyil və bu gün bunların yalnız təəssüfü bizlər üçün qalmışdır.) Lakin xoşbəxtlikdən bu müzakirələrin bir qismi çox geniş şəkildə qeyd edilmiş və elə bunlar da düşmənin .qarşısına çıxmağa kifayət etmişdir

İmam Rİza əleyhİssəlamın saİr dİn və məktəblərİn nümayəndələrİ İlə müzakİrələrİ

İmam Riza əleyhissəlamın elmi müzakirələri həddən artıq çoxdur, lakin onların yeddisi daha çox əhəmiyyət kəsb edir. İndi həmin yeddi müzakirənin mündəricatını oxucuların nəzərinə çatdırırıq. Bu müzakirələri mərhum Şeyx Səduq “Uyuni-əxbarir-Riza” kitabında qeyd etmiş, mərhum Əllamə Məclisi də “Biharül-ənvar” kitabının qırx doqquzuncu cildində mərhum Şeyx Səduqun kitabından rəvayət etmişdir. “Müsnədi-İmamir-Riza” kitabının ikinci cildində də, həmin müzakirələr qeyd olunmuşdur. Bu :müzakirələr aşağıdakılardır

۱. Məsihi katolikosu ilə müzakirə;

۲. Rə’sül-calutla müzakirə;(۱)

۳. Hürbüzi-əkbərlə müzakirə;(۲)

۴. İmrani-sabii ilə müzakirə.(۳)

Bu dörd müzakirə bir məclisdə, Mə’munun və bir sıra Xorasan alim və seçilmiş .şəxslərinin iştirkı ilə olmuşdur

۵. Süleyman Mərvəzi ilə müzakirə. Bu müzakirə xüsusi şəkildə, Mə’mun və ətrafındakıların iştirakı ilə olmuşdur. (Süleyman kəlam, əqaid elmində məşhur .(olmuşdur

۶. Əli ibn Məhəmməd ibn Cəhimlə müzakirə;(۴)

۷. Bəsrə şəhərinin müxtəlif məzhəb başçıları ilə müzakirə.

Bu müzakirələrin hər biri dərin ehtivalı mə’naya malik olub üstündən təxminən min iki yüz il keçməsinə baxmayaraq, indi də bir çox müşkülatı həll edərək bir çox

---

۱- [۴۰] Rə’sül-calut müəyyən bir şəxsin adı deyil, yəhudilərin böyük alimlərinə verilmiş .addır

۲- [۴۱] Hürbüzi əkbər zərdüştilərin böyük alimlərinin ləqəbi olmuşdur.

۳- [۴۲] Sabiilər özlərini Yəhya peyğəbmərin davamçıları bilirlər.

۴- [۴۳] O, nasibi olub Əhli-beytin (əleyhimussəlam) düşmənlərindən idi.

məsələləri izah edib açıqlayır. Bu münazirələr hal-hazırda da, həm ehtiva baxımından, həm də qarşılıqlı bəhs fənni, ona qoşulmaq, ondan çıxmaq baxımından çox faydalıdır. İndi isə nümunə olaraq Mə’munun böyük məclislərindən birində təşkil edilmiş məsihi .katolikosu ilə müzakirəni oxucuların nəzərinə çatdırırıq

Mə’munun sə’yİ

Uyuni-əxbarir-Riza” kitabında bu barədə belə yazılmışdır: “İmam Riza (əleyhissəlam)“ Mə’munun yanına (Mərv şəhərinə) gəldikdə Mə’mun xüsusi vəziri Fəzl ibn Səhlə əmr edir ki, o Həzrətlə elmi bəhs və müzakirə etmək üçün böyük məsihi katolikosu, yəhudilərin böyük alimi Rə’sül-calut, sabiilərin başçıları, zərdüştilərin böyük alimi Hürbüzi-əkbər və böyük məsihi alimi romalı Nəstos kimi digər din nümayəndələrini və eləcə də, əqaid elminin bütün alimlərini saraya çağırsın. Fəzl ibn Səhl Mə’munun göstərişini yerinə yetirir. Onlar gəlib toplaşdıqda Fəzl Mə’munun yanına gəlib deyir ki, onların hamısı gəlmişdir. Mə’mun deyir: “Onları çağır, gəlsinlər.” Onlar gəldikdən sonra Mə’mun hamısına xoş gəldin dedikdən sonra bildirdi: “Mən sizi xeyir bir iş üçün bura də’vət etmişəm. İstəyirəm ki, Mədinə əhli olan və yenicə bura gəlmiş əmioğlumla münazirə edəsiniz. Sabah hamınız bir nəfər kimi mənim yanıma gəlin.” Hamısı bir ağızdan dedi: “Gözümüz üstə, itaət edirik. Sabah tezdən hamımız sənin yanına gələcəyik.” Həsən ibn Səhl Nofəli deyir: “Biz İmam Riza əleyhissəlamla oturub söhbət edirdik. Birdən o Həzrətin xadimi Yasir içəri daxil olub dedi: “Mə’mun sizə salam çatdırıb dedi ki, qardaşın sənə fəda olsun, bütün din və məzhəblərdən nümayəndələr, əqaid elminin alimləri yığışıb münazirəyə gəlmişlər. Əgər razısansa, zəhməti qəbul edib sabah bizim yanımıza gəl və onların sözlərini

dinlə, əgər razı deyilsənsə, mən israr etmirəm. İstəyirsən biz sizin hüzurunuza gələk, bu bizim üçün çox asandır.” İmam Riza (əleyhissəlam) kiçik, lakin mə’nalı bir cümlə ilə buyurur: “Mənim salamımı ona çatdırıb de ki, nə istədiyini bilirəm, Allah qoysa, səhər tezdən sizin hüzurunuza gələcəyəm.”(١) İmam Riza əleyhissəlamın dostlarından olan Nofəli deyir: “İmamın xadimi Yasir getcək o Həzrət mənə baxıb buyurdu: “Sən İraq əhlisən, iraqlılar diqqətli və huşlu olurlar, bu barədə nə fikirləşirsən? Mə’munun nə planı var ki, kafirləri və müxtəlif məzhəblərin alimlərini bir yerə toplayıb?” Mən dedim: “Yəqin sizi imtahana çəkib elmi səviyyənizin nə dərəcədə olduğunu bilmək istəyir. Ancaq tutduğu iş çox əsassızdır. And olsun Allaha ki, o, həddən artıq pis bir işdən yapışmışdır.” İmam (əleyhissəlam) buyurdu: “O, nə plan çəkib!” (Hələ İmam Riza əleyhissəlamın elmi məqamının böyük bir mərtəbədə olduğunu anlamayan və Mə’munun bu hərəkətindən vəhşətə düşən) Nofəli deyir: “Əqaid elminin alimləri bid’ətçi və İslam alimlərinin düşmənləridirlər. Əsl alim həqiqəti danmaz, bunlar isə həqiqəti də danıb inkar edirlər. Allahın birliyinə dair sübut gətirdikdə deyirlər ki, biz bu sübutu qəbul etmirik. Deyəndə ki, Məhəmməd (səlləllahu əleyhi və alih) Allahın Peyğəmbəridir, deyirlər ki, sübut et! Bir sözlə, (onlar təhlükəli adamlardır...) adamı çaşqınlığa salır və o qədər şübhəli sübutlar gətirirlər ki, axır adam məcbur olub öz dediyindən əl çəkir. Qurbanın olum, bunlardan özünü gözlə.” İmam Riza (əleyhissəlam) təbəssüm edərək buyurur: “Nofəli, qorxursan ki, birdən mənim sübutlarımı inkar edib məni çıxılmaz vəziyyətə salalar?” (Öz dediyindən peşiman olan) Nofəli dedi: “Yox, Allaha and

---

١- [۴۴] Uyuni-əxbarir-Riza, c.١, səh.١۵۵.

olsun ki, mən heç vaxt sənin üçün qorxmamışam. Ümid edirəm ki, Allah səni onların hamısına qalib edəcək.” İmam Riza (əleyhissəlam) buyurdu: “Nofəli, Mə’munun öz işindən nə vaxt peşman olacağını bilmək istəyirsən?” Nofəli “Bəli” deyə cavab verir. İmam Riza (əleyhissəlam) buyurur: “Mə’mun mənim Tövrat əhli üçün Tövratdan, İncil əhli üçün İncildən, Zəbur əhli üçün Zəburdan, sabiilər üçün İbrani dilində, zərdüştilər üçün fars dilində, Roma imperiyasından gələnlər üçün öz dillərində və müxtəlif məzhəblərin nümayəndələri üçün də öz dillərində sübut gətirdikdən sonra bu işindən peşiman olacaq. Bəli, hər dəstənin gətirdiyi sübutu ayrı-ayrılıqda batil (inkar) etdikdən sonra, mənim dediklərimi qəbul etdikdə Mə’mun əyləşdiyi xəlifəlik kürsüsünə layiq olmadığını anlayacaq. Onda artıq Mə’mun peşiman olacaq. Əzəmətli Allahın köməyindən başqa heç bir qüvvə yoxdur.” Nofəli deyir: “Səhər olcaq Fəzl ibn Səhl İmam Riza əleyhissəlamın hüzuruna gəlib dedi ki, əmin oğlu (Mə’mun) səni gözləyir, camaat hamısı oradadır, bu barədə fikrin nədir? İmam Riza (əleyhissəlam) buyurdu: “Sən məndən qabaq get, mən də Allah qoysa gələcəyəm.” Sonra durub dəstəmaz aldı, səviq(١) şərbəti içib bizə də verdi. Biz də ondan içdik. Sonra da birlikdə yola düşdük. Nəhayət, Mə’munun sarayına gəlib çatdıq. Məclis tanınmış və görkəmli şəxslərlə dolu idi. Məhəmməd ibn Cə’fər (İmam Sadiq əleyhissəlamın oğlu və İmam Riza (əleyhissəlamın əmisi) də Bəni-Haşimdən olan bir dəstə camaat və bə’zi ordu başçıları ilə birlikdə orada əyləşmişdi. İmam Riza (əleyhissəlam) içəriyə daxil olanda Mə’mun ayağa qalxır. Onun ardınca Məhəmməd ibn Cə’fər və bütün Bəni-Haşimdən olanlar da ,ayağa qalxdılar. O Həzrət Mə’munla bir yerdə oturdu

---

.Səviq şərbəti xüsusi şərbət olub undan hazırlanırmış [۴۵] -١

ancaq qalanlar Mə’mun oturmaq icazəsi verənə qədər ayaq üstə qaldılar. Mə’mun bir qədər o Həzrətlə şirin-şirin söhbət etdikdən sonra üzünü məsihi katolikosuna tutub deyir: “Ey katolikos! Bu, mənim əmim oğlu Əli ibn Musadır (İmam Riza əleyhissəlamdır). O, bizim Peyğəmbərimizin qızı Fatimə (səlamullahi əleyha) və Əli ibn Əbutalib əleyhissəlamın övladlarındandır. Mən çox istəyirəm ki, onunla bir bəhs edəsən. Bəhsdə ədaləti də unutmayasan.” Katolikos deyir: “Ey Əmirəl-mö’minin! Mən onunla necə bəhs edim? (Axı biz müştərək bir fikrə gəlməmişik.) O, elə bir kitabdan sübut gətirəcək ki, mən onu qəbul etmirəm və elə bir peyğəmbəri qəbul edir ki, mən ona iman ”.gətirməmişəm

Katolİkosla bəhs

Bu vaxt İmam Riza (əleyhissəlam) sözə başlayıb buyurur: “Ey məsihi! Əgər sizin öz İncilinizdən sübut gətirsəm, qəbul edərsənmi?” Katolikos deyir: “İncilin buyurduğunu inkar edə bilərəmmi? Bəli, hətta mənim zərərimə də nəticələnsə, qəbul edəcəyəm.” ”.İmam Riza (əleyhissəlam) buyurur: “Elə isə nə istəyirsənsə, soruş, cavabını verim

Katolikos: “İsa (əleyhissəlam) və onun kitabı barədə nə deyirsən? Bu iki şeydən ”?hansınısa inkar edirsən

İmam Riza (əleyhissəlam): “Mən İsa əleyhissəlamın Peyğəmbər olmasına, onun kitabına (İncilə), ümmətinə müjdə verdiyi və həvarilərin e’tiraf etdiyi bütün şeylərə inanır və onları qəbul edirəm. Lakin Məhəmməd (səlləllahu əleyhi və alih) Peyğəmbərin peyğəmbərliyinə inanmayan, onun kitabı olan Qur’anı qəbul etməyən, onun haqqında ”...ümmətinə müjdə verməyən İsanı qəbul etmirəm

Katolikos: "Qəzavət zamanı (məhkəmə zamanı) iki ədalətli şahiddən istifadə etmirsinizmi?"

İmam Riza (əleyhissəlam): "Edirik."

Katolikos: "Elə isə onda öz məzhəbinizdən olmayan və şəhadətləri məsihilər tərəfindən qəbul edilən iki nəfəri Məhəmmədin (səlləllahu əleyhi və alih) Peyğəmbər olmasına şahid gətir. Eyni zamanda biz də öz məzhəbimizdən olmayan iki nəfəri şahid gətirək."

İmam Riza (əleyhissəlam): "Sən tamamilə ədalətə riayət etdin. Ədalətli və İsa ibn Məryəm əleyhissəlamın nəzdində hörmətli sayılan bir şəxsi qəbul edirsənmi?"

Katolikos: "Bu ədalətli şəxs kimdir belə, adını de görək."

İmam Riza (əleyhissəlam): "Yuhənna Deyləmi barədə nə deyirsən?"

Katolikos: "Bəh-bəh! O, Həzrət Məsihin yanında ən sevimli şəxs olmuşdur."

İmam Riza (əleyhissəlam): "Səni and verirəm, de görüm İncil Yuhənnanın "İsa (əleyhissəlam) mənə ərəb olan Məhəmmədin (səlləllahu əleyhi və alih) dini haqqında xəbər verib özündən sonra belə bir peyğəmbərin gəlişi ilə müjdə verdi. Mən də öz növbəmdə onu həvarilərə müjdə verdim, onlar da ona iman gətirdilər" cümləsini bəyan edibmi?"

Katolikos: "Bəli! Yuhənna Həzrət Məhəmməd (səlləllahu əleyhi və alih) haqqında belə bir rəvayət söyləyib və İsa əleyhissəlamdan sonra bir nəfərin Peyğəmbər olacağı, onun Əhli-beyti və canişini haqqında müjdə verib, ancaq bunun nə vaxt olacağını deməmiş və onların adını çəkib bizlərə tanıtdırmamışdır."

İmam Riza (əleyhissəlam): "Əgər İncili oxuya bilən, orada Məhəmməd (səlləllahu əleyhi və alih), onun Əhli-beyti və ümməti barədə olan ayələri qiraət edən bir şəxsi gətirsək, ona inanarsınız?"

Katolikos: “Əlbəttə!”

İmam Riza (əleyhissəlam) Roma imperiyasından olan Nəstasa buyurur: “İncilin üçüncü sifrini (hissəsini) əzbərdən bilirsənmi?” Nəstas “Bəli, bilirəm” –deyə cavab verir. Sonra İmam (əleyhissəlam) üzünü yəhudilərin ən böyük alimi Rə’sül-caluta tutub soruşur: “Sən də İncil oxuyursan?” Rə’sül-calut cavab verir ki, bəli, oxuyuram. İmam Riza (əleyhissəlam) buyurur: “İncilin üçüncü sifrini aç bax, əgər orada Məhəmməd (səlləllahu əleyhi və alih) və onun Əhli-beyti barədə bir şey yazılıbsa, onda mənim lehimə şəhadət ver, yox əgər yazılmayıbsa, onda şəhadət vermə.” Sonra o Həzrət İncilin üçüncü sifrini oxumağa başlayır. Məhəmmədin (səlləllahu əleyhi və alih) adına çatdıqda dayanaraq üzünü katolikosa tutub buyurur: “Ey məsihi! Səni and verirəm Həzrət Məsih (əleyhissəlam) və anası Məryəmə (səlamullahi əleyha), de görüm mənim İncildən xəbərdar olduğumu qəbul edirsənmi?” Katolikos “Bəli” –deyə cavab verir. İmam Riza (əleyhissəlam) Həzrət Məhəmməd (səlləllahu əleyhi və alih), onun Əhli-beyt və ümmətinin adını onun üçün qiraət etdikdən sonra buyurur: “Ey məsihi! Nə deyirsən? Bu İsa ibn Məryəmin sözü deyilmi? Əgər təkzib etsən, İncilin bu barədə dediklərini, həmçinin, Musa (əleyhissəlam) və İsa əleyhissəlamın hər ikisini danıb kafir olarsan.”

Katolikos: “İncildə mənim üçün mə’lum olan şeylərin heç birini inkar etmir, hamısını qəbul edirəm.”

İmam Riza (əleyhissəlam) (üzünü məclisdəkilərə tutub buyurdu): “Hamınız şahidsiniz ki, o, dediklərimə e’tiraf etdi.” Sonra əlavə edib buyurdu: “Nə sualın var, soruş.”

Katolikos: “Mənə İsa əleyhissəlamın həvarilərindən danış. De görüm onlar neçə nəfər olmuşlar? Eləcə də, məsihi alimlərinin sayını mənim üçün bəyan et.”

səh:۵۷

İmam Riza (əleyhissəlam): “Agah olan şəxs barəsində sual etdin. Həvarilər on iki nəfər olmuş, onların ən fəzilətli və biliklisi Luka olmuşdur. O ki qaldı məsihi alimlərinin sayına, onlar üç nəfər olmuşlar. Biri Bax vilayətindəki böyük Yuhənna, ikincisi Qirqisa vilayətindəki Yuhənna, üçüncüsü isə Hicazdakı Yuhənna. Peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alih) (Həzrət Məhəmmədin (səlləllahu əleyhi və alih)), Əhli-beytinin və ümmətinin adını da sonuncu bilmiş, İsanın ümmətinə və Bəni-İsrailə də Həzrət Məhəmmədin (səlləllahu əleyhi və alih) gəlişini məhz o bəşarət vermişdir.” İmam əlavə edib buyurdu: “Ey məsihi! And olsun Allaha, biz o İsaya inanırıq ki, o, Məhəmmədə (səlləllahu əleyhi və alih) iman gətirmişdi. Sizin peyğəmbəriniz İsa əleyhissəlama olan ”.təkcə iradımız budur ki, o, az oruc tutur və az namaz qılırdı

Katolikos təəccüblə dedi: “Allaha and olsun ki, bütün bildiklərini puç, işinin bünövrəsini ”!zəiflətdin. Mən səni müsəlmanların ən bilikli şəxsi hesab edirdim

”?İmam Riza (əleyhissəlam): “Məgər nə olub

Katolikos: “Deyirsən ki, İsa (əleyhissəlam) az oruc tutub az namaz qılırdı, halbuki, o Həzrət bir gününü belə oruc tutmadan keçirməmiş, gecəni bir dəfə də olsun belə (tam ”.şəkildə) yatmamış, bütün günlərini oruc tutub gecələrini ibadətlə keçirmişdir

İmam Riza (əleyhissəlam): “İsa (əleyhissəlam) kimin üçün oruc tutub namaz qılırdı?” Katolikos bir cavab verə bilməyib sükut edir. (Çünki İsa əleyhissəlamın bəndə olmasını (.bildirsəydi, bu fikir onun (Həzrət İsanın) Allah olması iddiası ilə uyuğun gəlməzdi

”.İmam Riza (əleyhissəlam): “Sənə başqa bir sualım var

”.Katolikos təvazökarlıqla dedi: “Əgər bilsəm, cavab verərəm

səh:۵۸

İmam Riza (əleyhissəlam): “Sən İsa əleyhissəlamın ölüləri Allahın izni ilə diriltməsini ”?inkar edirsənmi

Katolikos çıxılmaz vəziyyətə düşərək çarəsi kəsilib deyir: “Bəli, inkar edirəm. Çünki ölüləri dirildən, anadangəlmə kora, alaca xəstəliyinə tutulmuşa şəfa verən şəxs Allah ”.olub bu məqama layiqdir

İmam Riza (əleyhissəlam): “Həzrət əl-Yəsə də bu işləri görürdü. O, suyun üzərində yol gedir, ölüləri dirildir, kor və alaca xəstəliyinə tutulmuşlara şəfa verirdi. Ancaq onun ümməti heç də onu Allah bilib ona ibadət etmədi. Hizqil Peyğəmbər də, İsa (əleyhissəlam) kimi ölüləri dirildirdi.” Sonra o Həzrət üzünü yəhudilərin alimi Rə’sül-caluta tutub buyurdu: “Büxtün-nəsr Beytül-müqəddəslə mübarizə apararkən Bəni-İsrail əsirlərini Babilə gətirdikdən sonra Allah-taalanın Hizqil peyğəmbəri onların ölülərini diriltmək üçün oraya göndərməsini Tövratda oxumusanmı? Bunu haqqı dananlardan başqa kimsə inkar edə bilməz.” Rə’sül-calut “Biz də bunu eşitmişik və bilirik” –deyə cavab verdi. İmam Riza (əleyhissəlam) “Doğru deyirsən” deyib əlavə etdi: “Ey yəhudi! Götür Tövratın bu sifrinə bax.” O Həzrətin özü isə Tövratdan bir neçə ayə oxumağa başladı. Yəhudi İmam əleyhissəlamın bu hərəkətindən mat-məəttəl quruyub qalmışdı. Sonra İmam Riza (əleyhissəlam) üzünü məsihiyə tutub İslam Peyğəmbərinin (səlləllahu əleyhi və alih) bə’zi ölülərin o Həzrətin əmri ilə dirilməsi, bə’zi çarəsiz xəstələrin o Həzrətin vasitəsilə şəfa tapmasına aid olan mö’cüzələrindən bir neçəsini sayaraq buyurdu: “Bununla belə, biz heç vaxt Həzrət Məhəmmədi (səlləllahu əleyhi və alih) Allah bilməmişik. Əgər siz bu kimi mö’cüzələrə görə İsa əleyhissəlamı Allah bilirsinizsə, onda gərək Əl-Yəsə və Hizqil peyğəmbəri də öz mə’budunuz hesab edəsiniz. Çünki onlar da, (İsa Peyğəmbər kimi) ölüləri dirildirdi. Həmçinin, İbrahim Peyğəmbər də bir neçə quşun başını

kəsib onları ətrafdakı dağların başına qoyur, sonra onları özünə tərəf çağırdıqda, hamısı dirilib ona tərəf uçmağa başlayır. Eləcə də, Musa Peyğəmbər onunla Tur dağına getmiş və ildırım çaxması nəticəsində ölmüş yetmiş nəfəri diriltmişdi. Sən bunları inkar edə bilməzsən. Çünki Tövrat, İncil, Zəbur və Qur'an bunlar haqqında söhbət açmışdır. Onda adları çəkilən bu şəxslərin hamısını öz Allahımız bilməliyik!"

Cavab verməyə söz tapmayan məsihi katolikosu təslim olub deyir: "Həqiqət sən deyəndir və Allahdan başqa heç bir tanrı yoxdur!"

Sonra İmam Riza (əleyhissəlam) məsihi və yəhudi alimlərindən Əş'iya Peyğəmbərin kitabı haqqında sual etdi. Məsihi alim cavab verdi ki, mən onun haqqında yaxşı bilirəm. İmam Riza (əleyhissəlam) buyurdu: "Əş'iya peyğəmbərin "Mən ulağa minmiş və əyninə nurdan paltar geymiş bir nəfəri (Həzrət Məsih əleyhissəlama işarədir), dəvəyə minmiş və nuru ay işığı kimi olan başqa bir nəfəri (Həzrət Məhəmmədə (səlləllahu əleyhi və alih) işarədir) gördüm" – deyə buyurduğu cümləni xatırlayırsanmı?" Onlar "Bəli, Əş'iya (əleyhissəlam) belə bir cümlə buyurmuşdur" –deyə cavab verdilər. İmam Riza (əleyhissəlam) əlavə edib buyurdu: "Ey məsihi! İncildə İsa əleyhissəlamın "Mən sizin və öz Tanrımın hüzuruna gedirəm, Barqlita (yaxud Farqlita) gəlib mənim haqqımda doğru şəhadət verəcək (necə ki, mən onun barəsində doğru şəhadət vermişəm) və hər şeyi sizin üçün açıqlayacaq(۱) deyə buyurduğunu qəbul edirsənmi?" Katolikos "İncildən dediklərinin hamısını qəbul edirik" – deyə cavab verir.

۱- [۴۶] Barqlit, yaxud Farqlit Həzrət Mühəmmədin (səlləllahu əleyhi və alih) İncildəki adı olmuş, Həzrət İsa (əleyhissəlam) onun gəlməsi barədə ümmətinə müjdə vermişdir. Bu barədə Yuhənnanın İncilinin on dörd, on beş və on altıncı fəsillərində mə'lumat verilmişdir.

Sonra İmam Riza (əleyhissəlam) İncil barədə, ilk əsl İncilin itib batması və sonradan Mark, Luka, Yuhənna və Mattanın tərəfindən dörd İncil yazılması (bu İncillər hal-hazırda mövcud olub məsihilərin müqəddəs kitabları hesab olunur) barədə söhbət edib katolikosun sözlərində bə’zi ziddiyyətlərin olduğuna işarə etdi. Katolikos tamamilə özünü itirmiş və heç bir çıxış yolu qalmamışdı. Buna görə də, İmam Riza (əleyhissəlam) bir daha ona “Nə sualın var, soruş!” deyə buyurduqda, o, daha heç bir sual verməyib dedi: “Qoy indi başqası sual versin. And olsun Allaha ki, müsəlmanlar arasında sənin kimi bir şəxsin olmasına heç inanmazdım!”

ÖN SÖZ

(!Ey Sahibəz-zaman, fəryada çat)

İmam Məhdi (əc.) ilə tanışlıq Allahı tanımaq üçün ən gözəl vasitə və ən etibarlı yoldur. Allahı istəyən sizdən başlayar, onun birliyinə inanan yalnız sizin sözlərinizi qəbul edər, .(ona doğru getmək istəyən sizə üz tutar”(١

İmam Zamanla (əc.) tanışlıq onu sevməyin, onu sevmək isə Allahı sevməyin .başlanğıcıdır

.(Sizi sevən Allahı sevmişdir(٢

Həzrət Məhdiylə (əc.) tanışlıq cahiliyyət boyunduruğundan qurtuluş yoludur. Dini, Quranı və bütün ilahi təlimləri yalnız onu tanımaqla öyrənmək olar. Onu tanımadan dini öyrənmək, Quranı başa düşmək, İslam maarifini anlamaq və cahiliyyətdən xilas olmaq .mümkün deyil

:Məhəmməd peyğəmbər (s) buyurmuşdur

.(Zamanın imamını tanımadan ölən şəxs, cahiliyyət zamanının ölümü kimi ölmüşdür(٣

İmam Məhdiylə (əc) tanışlıq hidayət olunmaq və haqdanazmadan qurtulmaq üçün ən .möhkəm vasitədir

İmam Zamanı (əc) tanımadan onun yolunu tanımaq, onun yolunu tanımadan şəriəti tanımaq, şəriəti tanımadan isə dünya və axirət səadətinə nail olmaq mümkünsüzdür. İmam Məhdini (əc.) tanımaq, onun məqsəd və amallarını

.İmam Hadidən (ə) nəql olunan Camiə kəbirə ziyarətnaməsi [۴۷] -۱

.Yenə orada [۴۸] -۲

.Biharul-ənvar, c. ۲۲, səh: ۳۳۱, hədis: ۳۱۷ [۴۹] -۳

öyrənmək və ona köməkçi olmağa hazırlaşmaq lazımdır. Çünki o, zamanın yeganə imamı və bəşəriyyətin nəzarətçisidir. O, Allahın yer üzündə saxladığı yeganə höccəti, peyğəmbərlər sülaləsinin pak gövhəri və məsum imamlar nəslinin bircə yadigarıdır.

Onun qəribə həyatı, sirlə dolu qeybolması, möcüzəli uzun ömrü və aləmə yeni həyat bəxş edəcək nurlu zühuru, hamılıqla, nəinki bəşər tarixinin ən səmərəli və misilsiz dövrünün, həm də bütün yaranış tarixinin ən uca və əhəmiyyətli hissəsinin, yəni Ümumdünya Tövhid hakimiyyətinin müqəddiməsidirlər. O günün ümidiylə!

NUR TƏVƏLLÜDÜ

Samirə şəhərinə hakim kəsilən qorxunc mühitdə, zalım Abbasi hökuməti casuslarının gözlərindən uzaq, hicri ۲۵۵-ci il şəban ayının ۱۵-i (Miladi tarixi ilə ۸۶۸-ci ildə) cümə gününün alatoranlığında İmam Həsən Əsgərinin (ə) kiçik evində vilayət səmasının sonuncu ulduzu doğdu.

O, viladətinin ilk anlarında Allahın birliyinə və Məhəmmədin (s) peyğəmbərliyinə şəhadət verdi, yeddinci gündə isə, atasının qucağında ikən Qurani-kərimin bu ayəsini tilavət etdi:

و نرید ان نمن علی الذین استضعفوا فی الارض و نجعلهم ائمه ونجعلهم الوارثین

Biz istəyirik ki, yerdə zəif düşüb əzilənlərə mərhəmt göstərək, onları öndə gedənlər və varislər edək(۱).

Peyğəmbərin (s) vəsiyyətinə və müjdəli hədislərə müvafiq olaraq, onun adını Məhəmməd qoydular. Təkcə Peyğəmbərə (s) oxşayan gözəl çöhrəsilə yox, həm də adı

۱- [۵۲] Qəsəs/۵.

və məramıyla Allahın böyük və sonuncu elçisini, öz əziz babasını xatırlatsın deyə, onu Məhəmməd adlandırdılar. Elə məhz ona görə də künyəsini Əbül-Qasim qoydular; baxmayaraq ki, sonralar Əbu Cəfər, Əbu Əbdillah və Əbu Saleh künyələri də buna .əlavə olundu

Məhdi, Qaim, Müntəzər, Sahibül-əsr, Sahibül-əmr, Sahibəz-zaman, Höccətul-lah, Mənsur, Xələfüs-saleh və Mov`ud, hədis, dua və tarix kitablarında İmam Məhdi (əc.) .üçün göstərilən ən məşhur ləqəblərdir

ATASININ FƏZİLƏTİ

Həzrət Əbu Məhəmməd İmam Həsən Əsgəri (ə) öz şərəfli ömrünün iki onilliyi ərzində əzab və çətinlikdən başqa bir şey görməmiş, zalım Abbasi xilafətinə qarşı apardığı mübarizədə daim həbs və sıxıntılara məruz qalmışdı. O, bərəkətli ömrünün iyirmi üçüncü ilində, özünün ilk və son övladının dünyaya gəlməsi ilə Allahın qəti vədəsinin həyata keçməsinə sevinərək, səhabələrinə buyurdu: Zalımlar məni öldürməklə bu (nəsli kəsəcəklərini düşünürdülər. İndi onlar Allahın qüdrətinə necə baxırlar?!(١)

Həzrət Məhdinin (əc.) doğulmasıyla İmam Həsən Əsgərinin (ə) imamlığının ən həssas və həyəcanlı dövrlərindən biri başlandı. O həzrət hökumət məmurlarının güclü təzyiqinə baxmayaraq, ən tədbirli üsullarla və ən etibarlı səhabələrinin köməyi ilə bütün şiələri və Əhli-beyt dostlarını Məhdinin döğulmasından xəbərdar etməyə və .(müxtəlif münasibətlərdə onları özündən sonrakı imamla tanış etməyə çalışmışdır(٢

.Biharul-ənvar, c. ۵۱, səh. ۴ [۵۳] -١

On ikinci imamın viladəti və imamətinin bəyan olunması üslubu o qədər dəqiq ٣ - ٢ işlənilmişdir ki, hətta qeyri-şiələr belə onu inkar etməyə qadir deyillər. Dəyərli Müntəxəbül-əsər kitabında (səh: ٣٢٢-٣۴١), öz əsərlərində onu etiraf edən ۶۵ sünni .aliminin adı qeyd olunmuşdur

ANASININ KƏRAMƏTİ

Romanın ən böyük dini-ictimai şəxsiyyətlərindən ikisinin övladı olan Məleykə xanım həzrət Məhdi üçün ana olmaq şərəfinə nail olmuşdur. Onun atası Roma imperatorunun oğlu Yəşua, anası isə İsa peyğəmbərin canişini olan Şəm`unun .nəvələrindən idi

Onun, imperatorun nəvələrindən biri ilə qərarlaşdırılan toy mərasimi çox qəribə surətdə dağıldıqdan sonra yuxuda Peyğəmbəri (s) görüb İslam dinini qəbul etdi. O, döyüşlərin birində romalı əsirlərin içinə girib, özünü Abbasi xilafətinin paytaxtına çatdırdı. Orada İmam Hadi (ə) tərəfindən göndərilən Bişr ibn Süleyman tərəfindən .alınıb, imamın evinə gətirildi və İmam Həsən Əsgərinin (ə) həyat yoldaşı oldu

Onun adı Nərcis, Süsən, Reyhanə və Səqil kimi göstərilmişdir.(۱) Onun imanı, iffəti, paklığı, gözəl davranışı və əxlaqı elə bir həddə idi ki, imam övladı, imam bacısı və imam bibisi olan Həkimə xatun ona xüsusi hörmət göstərir və İmam Hadi (ə) həmişə onun haqqında gözəl sözlər söyləyərdi. Hələ çox öncə həzrət Əmirəl-möminin, İmam Sadiq سيدت الإماء kənizlərdən seçilmiş) və) خيرت الإـ ماء(ə) və İmam Məhəmməd Təqi (ə) onu .kənizlərin sərvəri) adlandırmışlar)

Hamiləlik dövründə İmam Məhdinin (əc.) anasında heç bir əlamət müşahidə olunmadı. Yalnız sonuncu gecə İmam Həsən Əsgəri (ə) həzrət Həkiməyə buyurdu: Ey bibi, bu axşam bizimlə iftar elə. Bu gecə Allah-taala öz höccətini dünyaya gətirməklə səni .(sevindirəcəkdir(۲

.Müntəxəbül-əsər, səh: ۳۲۰ [۵۵] -۱

.Yenə orada, səh: ۳۲۳. İmam Məhdinin (əc.) anası ۲۵۸-ci ildə vəfat etmişdir [۵۶] -۲

İMAMLIQ DÖVRÜNÜN BAŞLANMASI

İslam ümmətinin on birinci məsum rəhbəri ۲۸ yaşında ikən zalım Abbasi xəlifəsi Mötəmid tərəfindən zəhərlənib şəhid edildikdə, həzrət Məhdi (əc.) beş yaşlı bir uşaq idi(۱). Onun uşaq ikən imamlığa başlaması isə, ilahi möcüzəni və Allahın bütün məsum imamların vücudunda qoyduğu heyrətamiz qüdrəti nəzərə almaqla, qətiyyən şübhəli və qəribə görünməməlidir.

Tarixdə dəfələrlə buna bənzər hadisələr baş vermişdir. Hamının qəbul etdiyi bu nümunələrdən biri Yəhya peyğəmbərin haqqındadır. Allah-taala Qurani-kərimdə buyurur: و آتیناه الحکم (Və uşaq ikən ona peyğəmbərlik verdik(۲)).

Həzrət İsa peyğəmbərin beşikdə dil açıb danışması haqda isə belə buyurulur:

قال انی عبدالله آتانی الکتاب وجعلنی نبیا

(Dedi: Mən Allahın bəndəsiyəm. O mənə kitab vermiş və məni peyğəmbər etmişdir(۳)).

KİÇİK QEYB DÖVRÜ

İmam Məhdinin (əc.) doğulmasının düşmən və müxaliflərdən gizli qalmasına bais olan amillər, onun qeybə çəkilməsinə də səbəb olmuşdur.

Bəzi rəvayətlərdə İmam Məhdi (əc.) həzrət Musa peyğəmbərə bənzədilmişdir.(۴) Fironun adamları Musanı məhv etmək üçün o dövrün hamilə qadınlarına və südəmər körpələrinə hücum edib, bütün oğlan uşaqlarını

۱- [۵۷] İmam Həsən Əsgərinin (ə) həyatı; İrşad, səh: ۳۸۳.

۲- [۵۸] Məryəm/۱۲.

۳- [۵۹] Məryəm/۳۰.

۴- [۶۰] Müntəxəbül-əsər, səh:۳۰۱.

vəhşicəsinə öldürmüşlər. Abbasilər də öz hakimiyyətlərini qorumaq və bütün zalımları məğlub edəcək son canişinin meydana çıxmasının qarşısını almaq məqsədilə istənilən .cinayətə hazır idilər

Hicri ۲۶۰-cı ildə həzrət Məhdi (əc.) öz hücrəsindən çıxıb, əmisi Cəfər-kəzzabı (kəzzab: yalançı) kənara itələyərək atasının meyit namazını qıldıqdan(۱) və bununla da öz imamlığının başlanmasını elan etdikdən sonra hökumət məmurları yeni planlar qurub, .onu da şəhid etmək qərarına gəldilər

Allah-taala özünün sonuncu höccətini düşmənlərin məkrindən qorumaq üçün, öz .tükənməz qüdrəti ilə onu elə imamlığının əvvəlindən qeybə çəkmişdir

يريدون ليطفئوا نورالله بأفواههم والله متم نوره ولو كره الكافرون

Ağızları ilə Allahın nurunu söndürmək istəyirlər. Halbuki, kafirlər xoşlamasalar belə, (Allah öz nurunu kamala yetirəsidir!(۲

QONDARMA SƏRDABƏ DASTANI

Samirədə İmam Hadi və İmam Həsən Əsgərinin (ə) müqəddəs məqbərəsi yanında bir sərdabə vardır. Bu sərdabə üç imamın - İmam Hadi, İmam Həsən Əsgəri, və İmam Zamanın (ə) namaz qıldıqları yer olduğuna görə, şiələr tərəfindən müqəddəs yer kimi ehtiram olunur. Lakin təəssüf ki, əhli-sünnə məzhəbinin bəzi tarixçi və yazarları öz əsərlərində İmam Məhdinin (əc.) orada gizlənməsinə

Yənabiul-məvəddəh, səh: ۴۶۱; Kəmalüd-din. Bəzi kitablarda isə belə yazılmışdır: [۶۱] -۱ .Əbu İsa ibn Mütəvkkil Mötəmid Abbasinin əmri ilə imama namaz qıldı

.Səff/۸ [۶۲] -۲

dair uydurma hekayə yazır və şiələri, öz imamlarının oradan çıxmasını gözləməkdə .(ittiham və məsxərə edirlər(١

Bu hörmətsizliklərə cavab olaraq, şiə alimləri dəlil-sübutlarla onların bu yanlış düşüncələrini rədd etmişlər. Biz burada yalnız mərhum Əllamə Əmininin əl-Qədir :kitabında yazdığı cavabla kifayətlənirik

Sərdabə iftirası isə daha çirkin iftiradır. Ümumiyyətlə, şiələr imamın sərdabədə qeyb...“ olması fikrində deyillər. Nə onlar imamı qeybə çəkiblər və nə onlar onu sərdabədən zühur etdirəcəklər! Əslində şiələr hədislərə əsaslanaraq, onun Məkkədə Kəbənin qarşısında zühur edəcəyinə inanırlar və heç kim zühurun sərdabədə baş verəcəyini ...söyləməmişdir

Heç olmasa, bu uydurmanı qoşanlar öz yalanlarında sözübir olsaydılar, onun qondarma olması əlamətlərinə görə bu qədər rüsvay olmazdılar. Belə ki, onların bəzisi onun Bağdadda, bəzisi isə Samirədə olduğunu göstərmiş, bir qrup isə yerindən (xəbərsiz olduğunu bildirmişdir.”(٢

XÜSUSİ NAİBLƏR

İmam Məhdinin (əc.) kiçik qeyb dövrü hicri ٣٢٩-cu ilədək davam etmişdir(٣). Bu ٦٩ il ərzində o, düşmənlərdən gizli yaşasa da, özünün dörd böyük səhabəsi ilə daim əlaqə saxlamışdır. Bu dörd naib xalqın sual və problemlərini imama və imamın cavablarını da :onlara çatdırmışlar

Osman ibn Səid Əmri: On bir yaşından İmam Hadinin (ə) xidmətində olmuşdur. Mütəvəkkil və digər zalım hakimlərin olduqca ağır və qorxulu hakimiyyəti illərində

Süveydi, İbn Həcər, İbn Teymiyyə və Abdullah Füseymi belələrindəndir. Ətraflı [٦٣] -١ .(.məlumat üçün bax: Həyatul-İmam əl-Məhdi (əc

.əl-Qədir, c.٣, səh:٣٠٩ [٦٤] -٢

.Müntəxəbül-əsər, səh:٣٥٨ [٦٥] -٣

.yağ satmaq adı ilə İslam maarifinin şiələrə ötürülməsində çox böyük rol oynamışdır

Əvvəlki iki imamın vəkil və naiblərindən olan Osman, həzrət Məhdinin ilk xüsusi naibi (vasitəsiz nümayəndəsi) olmuşdur. O, hicri təqvimi ilə ۳۰۰-cü ildə vəfat edib, Bağdadda .(dəfn olunmuşdur(۱

Məhəmməd ibn Osman Əmri: Atasının vəfatından sonra İmam Məhdinin (əc.) xüsusi naibi olmaq şərəfinə nail olmuşdur. Fiqh və hədis elmlərində bir neçə kitab yazmış Məhəmməd, dəfələrlə imam tərəfindən tərif və təsdiq olunmuşdur. Həzrət Məhdi (əc.) :onun barəsində buyurmuşdur

انه ثقتی و کتابه کتابی

.(O, mənim inanıb etimad göstərdiyim şəxsdir. Onun yazdığı mənim yazdığımdır(۲“

.O, hicri tarixi ilə ۳۰۵-ci il cəmadil-əvvəl ayının sonunda dünyadan köçmüşdür

Hüseyn ibn Ruh Novbəxti: Məhəmməd ibn Osman öz vəfatından bir müddət qabaq imamın əmrilə Hüseyn Novbəxtinin naib olacağını elan etdi. O, böyük alim, təqva və fəziləti ilə məşhur olan bir insan idi. Nəql olunmuş elmi mübahisələri onun elminin çoxluğundan və mənəvi qüdrətindən xəbər verir. Hüseyn ibn Ruh Novbəxti o qədər iradəli və dözümlü idi ki, onunla bir zamanda yaşamış alimlərdən biri deyir: Əgər düşmənlər onu tikə-tikə doğrasalar da, heç zaman İmam Zamanın (əc.) yerini (bildirməz."(۳

.Həyatul-İmam əl-Məhdi, Qürəşi, səh:۱۲۱-۱۲۳; Biharul-ənvar, c.۵۱, səh:. ۳۴۴ [۶۶] -۱

.Tənqih əl-muqal, c.۳, səh: ۱۴۹ [۶۷] -۲

.Məraqidül-məarif, c. ۱, səh: ۲۵ [۶۸] -۳

.(O, ۲۱ il xüsusi naiblik etdikdən sonra ۳۲۶-cı ildə vəfat edib, Bağdadda dəfn olundu(۱

Əli ibn Məhəmməd Seymuri:(۲) Əli ibn Məhmmədin şəxsiyyətinin əzəmətinə dair bu kifayətdir ki, Kafi kitabının müəllifi Məhəmməd ibn Yəqub Küleyni kimi böyük elm və təqva nümunələrinin və görkəmli tədqiqatçıların olduğu bir zamanda, yalnız o, İmam .Məhdinin (əc.) xüsusi naibi olmaq şərəfini qazanmışdır

Ölümündən altı gün qabaq İmam Məhdi (əc.) ona yazdığı məktubunda ölümü barədə .(xəbər vermiş və böyük qeyb dövrünün başlanmasını bildirmişdir(۳

.(Əli ibn Məhəmməd ۳۲۹-cu il şəban ayının ۱۵-də Allahın rəhmətinə qovuşmuşdur(۴

BÖYÜK QEYB DÖVRÜ

illik kiçik qeyb dövrü böyük qeyb dövrünə müqəddimə və insanların o dövrə ۶۹ .hazırlaşması üçün qısa fürsət hesab olunur

Təqribən ۱۱ əsrdir davam etməkdə olan böyük qeyb dövrü müxtəlif cəhətlərdən kiçik :qeyb dövrü ilə fərqlənir

.Kiçik qeyb dövründən olduqca uzunmüddətlidir.۱

Kiçik qeyb dövründən fərqli olaraq, bu dövrdə İmam Məhdiylə (əc.) əlaqədə olan heç.۲ .bir xüsusi naib yoxdur

İmam Sadiq (ə), İmam Həsən Əsgəri (ə) və İmam Məhdinin (əc.) hədislərində.۳ göstərilən şərtlərə malik olan müctəhidlər(۵), İmam Zamanın (əc.) ümumi naibləri olaraq, bu dövrdə İslam hökumətinin idarəsinə, İslam və müsəlmanların mənafeyini qorumaq işinə məmur

---

.Müntəxəbül-əsər, səh: ۳۹۳ [۶۹] -۱

.(.Səmuri daha düzgün nəzərə çarpır (müt [۷۰] -۲

.Biharul-ənvar, c. ۵۱, səh: ۳۶۱ [۷۱] -۳

.Yenə orada, səh: ۳۶۰ [۷۲] -۴

۵- [۷۳] Vəsailüş-şiə, Qəza və Bey` kitabları; Vilayəti-fəqih, İmam Xomeyni.

olunmuşlar. Bu dövrdə, həmçinin ilahi hökmlərin və cəza hədlərinin icrası və ümumiyyətlə, müsəlmanların bütün ictimai və iqtisadi işlərinə rəhbərlik də onların .öhdəsinə düşür

Bu dövr, xalqın və şəraitin vahid ümumbəşəri hökuməti qəbul etməyə hazır.۴ .olacaqları zaman sona yetəcəkdir

Bu dövrün müddət miqdarını Allahdan savayı heç kim bilmir və heç bir hədisdə onun.۵ .vaxtı göstərilməmiş, onu təyin edənlər isə yalançı adlandırılmışlar

QEYBƏÇƏKİLMƏNİN BƏZİ HİKMƏTLƏRİ

İmam Məhdinin (əc.) qeyb pərdəsi arxasında saxlanılması Allahın hikmətamiz iradəsi ilə bağlı olub, varlıq aləminin mürəkkəb sirlərindən sayılır(۱). Lakin, bununla yanaşı, bəzi hədislərdə onun bir sıra hikmət və səbəblərinə toxunulmuşdur. Bu hədislər qeybəçəkilmədə təsirli olan bəzi amilləri göstərməklə, Allah bəndələrinə ibrət dərsi :verib, onları çıxış yolları barədə daha artıq düşünməyə vadar edir

İlahi qanun .۱

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: Peyğəmbərlərin qeybində həyata keçən bütün qanun və sünnələr, biz Əhli-beytin qiyam edəninin (Qaimin) qeybində çox ali formada həyata .(keçəcəkdir(۲

İmamın canının qorunması .۲

səh:۷۲

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: Allah-təalanın hikmətli olduğunu bildikdə, onun [۷۴] -۱ bütün söz və işlərinin hikmət olduğunu təsdiq etməliyik; əsl həqiqəti bizə məlum .olmasa belə: Kəmalüddin, c.۲, səh: ۴۸۲

.Yenə orada, səh: ۳۴۵ [۷۵] -۲

Onun fiziki cəhətdən məhv edilməsi, həm də ideyalarının aradan götürülməsi, İslam və .Quranı hakim etmək missiyasının nəticəsiz qalması demək idi

İmam Sadiq (ə) qeyb haqqında verilən sualın cavabında belə buyurmuşdur: O, özünün .(öldürülməsindən qorxur(١

İslam hakimiyyətinin qəbul olunmasına və istismarçı zalımların məhv edilməsinə .٣ ümumdünya hazırlığı

Həzrət Məhdi (əc.) buyurmuşdur: Mən zühur və qiyam etdiyim zaman boynumda heç .(bir tağutun və zalım hökmdarın beyəti olmayacaqdır(٢

İnsanların imtahan olunması .۴

:Peyğəmbər (s) buyurmuşdur

Məhdinin (əc.) qeybi dövründə, ürəkləri Allah imanı ilə saflaşdırılmış şəxslərdən savayı .(heç kim onun imamlığına əqidə bəsləməkdə sabit qalmayacaqdır(٣

İnsanların günaha aludə olması və zühura hazır olmaması .۵

Həzrət Məhdi (əc.) özünü buludlar arxasındakı günəşə bənzətmişdir(۴). Və əgər o, həyati əhəmiyyətə malik olan işıqlı bir günəşdirsə, onun üzünü örtən buludlar ?insanların günahı və nankorluğundan başqa nə ola bilər

QEYB DÖVRÜNÜN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

İmam Məhdinin (əc.) qeyb olmasının necəliyi və onun xüsusiyyətləri barədə bir sıra hədislər mövcuddur. Lakin buna baxmayaraq, bu qeyb barəsində qəti və aydın təsəvvür yaratmaq mümkün deyil. Aşağıda bu xüsusuiyyətlərin yalnız bir neçəsinə :toxunmaq istəyirik

:Bulud arxasındaki günəş kimidir .١

.Yenə orada, səh: ۴٨١ [٧۶] -١

۲- [۷۷] Müntəxəbül-əsər, səh: ۲۶۷.

۳- [۷۸] Yenə orada, səh: ۱۰۱.

۴- [۷۹] Ehticac, səh: ۲۶۳; Biharul-ənvar, c.۵۲, səh: ۹۲.

كما ينتفعون بالشمس اذا سترها سهاب))(۱)

:O görünür, amma tanınmır .۲

(يجعل الله بينه وبين الخلق حجا با يرونه ولا يعرفنه) (۲)

Hər il həcc mərasimində iştirak edir. Ərəfatda dayanıb, möminlərin duasına Amin! .۳ :deyir

(وانه ليحضر الموسم فى كل سنه ويقف بعرفه فيؤمن على دعاء المؤمن) (۳)

:Cismən gözlərdən uzaq olsa da, xatirəsi ürəklərdədir .۴

(ان غاب عن الناس شخصه فى حال هدنه لم يغب عنهم مثبوت علمه) (۴)

(Bir çox aşiqləri onu görüb tanımağa müvəffəq olmuşlar.(۵ .۵

.Onun müəyyən bir yeri yoxdur. Çox zaman tanınmaz şəhərlərin ətrafında yaşayır .۶

O, zalımlardan uzaq yerdə, tanınmadan və digər insanlar kimi xüsusi yerlərdə . ۷ (yaşayır, hamı kimi yemək və geyimə ehtiyaclıdır, həyat yoldaşı və övladı var.(۶

.Yənabiul-məvəddə, səh: ۴۷۷ [۸۰] -۱

.Kəmalüddin, c. ۲, səh: ۳۵۱ [۸۱] -۲

.Müntəxəbül-əsər, səh: ۲۷۷ [۸۲] -۳

.Yenə orada, səh: ۲۷۲ [۸۳] -۴

Biharul-ənvar, Nəcmüs-saqib, Cənnətül-məva, Darüs-səlam və Əbqəriyyül- [۸۴] -۵ hisan kimi kitablarda həzrət Məhdi (əc.) ilə görüşənlər haqqında yüzlərlə hekayə .yazılmışdır

İmam Zamanın (əc.) ailə sahibi olması barədə ziddiyyətli fikirlər mövcuddur. [۸۵] -۶ .(.Burada yazılan isə yalnız müəllifin mövqeyini əks etdirir (müt

.Bəzi məclislərdə iştirak edir, küçə və bazarlarda yol gedir .٨

Allahın hikməti ilə bəzən onun hər hansı bir yerdə olub, lakin gözə görünməməsi də .٩ :mümkündür. İmam Rza (ə) buyurmuşdur

.(١) (لا يرى جسمه) Cismən görünmür...

:İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur

.(٢)(يغيب عنكم شخصه) Özü sizdən gizlidir

.Bəzən də Allahın əmri ilə görünür, lakin tanınmır

:Məhəmməd ibn Osman Əmri deyir

(٣)(يرى الناس ويعرفهم و يرونه ولا يعرفونه)

ƏXLAQİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

İmam Məhdi (əc.) Allahın bütün əzəmətli peyğəmbərlərinin və görkəmli övliyalarının .varisi olmaqla, ən gözəl və kamil xüsusiyyətlərə malikdir

O, özündə Peyğəmbərin (s) şanlı əxlaqını, Əmirəl-möminin Əlinin (ə) heyrətamiz xarakterlərini, Fatimeyi-Zəhra (s) və onun məsum övladlarının uca fəzilətlərini təcəssüm etdirir. Bu xüsusiyyətlərin bəzisinə toxunmaq, o həzrətə yaxınlaşmaq və .daha artıq itaət göstərmək üçün əhəmiyyətli olardı

Elm .١

:Əli (ə) buyurmuşdur

.(O, sizin ən elmlinizdir(٤

.Biharul-ənvar , c.٥١, səh: ٣٣ [٨٦] -١
.Yenə orada, səh: ٣٢ [٨٧] -٢

٣- [٨٨] Yenə orada, səh: ٣٥٠.

٤- [٨٩] Qeybət-Nomani; Münəxəbül əsər, səh: ٣٠٩.

:İmam Baqir (ə) buyurmuşdur

Bitkilərin ən gözəl formada torpaqdan cücərdiyi kimi, Allahın kitabına və Peyğəmbərin (s) sünnəsinə elm də Məhdinin (əc.) qəlbində cücərib bitir. Kim onu görsə, belə desin: .(Salam sizə, ey rəhmət və nübüvvət əhli-beyti, ey elm xəzinəsi və risalət mənbəyi!(١

Zöhd və dünyaya etinasızlıq .٢

:İmam Rza (ə) buyurmuşdur

وما لباس القائم الا الغليظ وما طعامه الا الجسب

.(Bizim qiyam edənimizin paltarı bərk, xörəyi isə qurudur(٢

İnsanlarla ədalətli rəftar .٣

:İmam Baqir (ə) buyurmuşdur

يعدل فى الخلق الرحمن البر منهم و الفاجر

.(O, insanlarla ədalətlə rəftar edir: istər saleh insan olsun, istər fasiq(٣

Peyğəmbərin (s) sünnəsinə əməl etmək .۴

:Məhəmməd peyğəmbər (s) buyurmuşdur

O məndəndir, adı mənim adımdır. Allah məni və mənim dinimi onun vasitəsilə .(qoruyacaqdır. O mənim sünnəmə əməl edəcək(۴

Ehsan və səxavət .۵

:Peyğəmbər buyurmuşdur

.Kəmalüddin; Müntəxəbül-əsər, səh: ٣٠٩ [٩٠]-١

.Qeybət-Nomani; Müntəxəbül-əsər, səh: ٣٠٧ [٩١]-٢

.Müntəxəbül-əsər, səh: ٣١٠ [٩٢]-٣

.Yenə orada; Qeybət-Nomani [۹۳] -۴

Bir kişi onun yanına gəlib deyəcək: Ey Məhdi, mənə bir şey bağışla, əta et. Sonra Məhdi, daşıya biləcəyi qədər malı onun ixtiyarına buraxacaqdır(۱).

۶. Dua və ibadət

İmam Məhdidən (əc.) nəql olunan müstəhəb namazlar və çoxsaylı dualar, o həzrətin dua və ibadətə olan xüsusi diqqətindən xəbər verir. Dua və ibadətin ən böyük bəndəlik əlaməti və Allaha yaxınlaşmaqda ən güclü amil olması isə aydın məsələdir.

Əgər dahi peyğəmbərimiz (s) ağır risalət (peyğəmbərlik) məsuliyyətini qəbul etməyə hazırlıq üçün mütləq gecə namazı qılmağa məmur olunursa, demək həqiqi bəndəlik, habelə namaz, dua və ibadətlə ciddi məşğul olmaq, ağır məsuliyyətləri qəbul etmək üçün labüddür. Elə buna görə də bütün yer üzündə tövhid və ədalət prinsiplərini hakim etmək məsuliyyətini qəbul etmək, daimi ibadətlər və fasiləsiz dualar olmadan mümkün deyil.

۷. Şücaət və qorxmazlıq

Bütün müşrik və zalımlarla mübarizə və dünyanın qüdrətli tağutlarını diz çökdürmək, bənzərsiz şücaət və misilsiz rəşadət tələb edir: İmam Hüseyn (ə) kimi döyüş adamı olmaq, İmam Əli (ə) kimi zirehini arxa tərəfdən açıq qoymaq və Peyğəmbər (s) kimi döyüşlərin ən gərgin yerində öz savaşı ilə digər döyüşçüləri daha da ruhlandırmaq və qətiyyəti ilə mücahidlərə arxa durmaq!

۸. Səbir və mətanət

Hər bir insanın səbir və dözümünü, onun başına gələn müsibət və problemlərin qədərinə əsasən ölçmək lazımdır. Tarixin ən dözümlü və mətanətli insanları çətinliklər qarşısında neçə il davam gətirmiş və nə qədər qəm və bəlalara dözmüşlər?

۱- [۹۴] Kənzül-ümmal, c. ۶, səh: ۳۹; Yənabiul-məvəddə, səh: ۴۳۱.

Heç şübhəsiz ki, bütün bu əsrlər boyu İmam Məhdinin (əc.) qarşılaşdığı müsibətlər başqa heç bir kəslə müqayisə olunası deyil. Çünki, artıq dözüm və mətanət tələb edən təkcə acıların çoxluğu və zamanın uzunluğu yox, həm də məsuliyyətin ağırlığıdır. İnsanın öhdəsinə düşən məsuliyyətin növü onun dözüm və davamlılıq miqdarını təyin etməkdə təsirlidir. Və unutmaq lazım deyil ki, həzrət Məhdi (əc.) zamanın imamı, .insanların höccəti, bütün möminlərin vəlisi, şiələrin rəhbəri və atasıdır

UZUNÖMÜRLÜLÜK

İmam Məhdinin (əc.) doğulmasından bu günədək ١٠٠٠ ildən artıq vaxt keçir. Bu uzun ömrün bundan sonra daha neçə onilliklər, yüzilliklər və hətta minilliklər boyu davam edəcəyi isə heç kimə bəlli deyil. Lakin, bütün bunlara baxmayaraq, bu məsələdə heç :bir qeyri-mümkünlük yoxdur. Çünki

Hər bir şeyin vücuda gəlməsi və uzun müddət qalması, insanı yoxdan yaradan (١ :böyük Allahın iradəsinə bağlıdır

انما امره اذا أراد شيا أن يقول له كن فيكون(١)

Belə bir Allahın öz hikmətinə əsasən, məxluqlarından birinin ömrünü min illər boyu .uzatmağa qüdrəti vardır

Qurani-kərimdə yazılmışdır ki, Əgər Yunus peyğəmbər (s) tövbə etməsəydi, Allah-.(taala onu qiyamət gününə qədər balığın qarnında diri saxlayacaqdı(٢

Tarix kitabları yüz illərlə heç bir xəstəlik görmədən yaşayan insanların əhvalatı ilə (٢ doludur. Tövratda

---

.Yasin/٨٢ [٩٥] -١

.Saffat/١٤٤ [٩۶] -٢

yazılmışdır ki, Zülqərneyn üç min il ömür sürmüşdür(۱). Qurani-kərim Nuh (peyğəmbərdən (ə) danışarkən, onun tufanaqədərki ömrünü ۹۵۰ il göstərmişdir. (۲

Məntiqi cəhətdən, hər hansı bir mövcudun ömrünün tədrici artmasında, onun üçün (۳ müəyyən hədd nəzərdə tutub, ondan yuxarını qeyri-mümkün hesab etmək düzgün deyil. Buna görə də əgər bir insanın ömrü ۱۰۰, ۱۵۰ vəyaxud ۲۰۰-ə çatmışsa, demək, bundan artığı da mümkündür və hətta bu, bir neçə min il davam etsə də, yenə də onu .məhdud etmək olmaz

Elm sübut etmişdir ki, əgər bədən üzvlərinə lazım olan maddələr, qədərincə onlara (۴ çatdırılsa və daima xəstəlik və çatışmazlıqlara qarşı tədbirlər görülsə, canlıların ömrü çox heyrətamiz şəkildə arta bilər. Buna əsasən, əsla təəccüblü deyil ki, İmam Məhdi (əc.) Allahın bəxş etdiyi sonsuz elm nəticəsində öz ömrünü adi insan ömründən .dəfələrlə artıra bilər

İNTİZAR

Nəhayət, İmam Məhdinin (əc.) üzücü qeyb dövrü başa çatacaq və əzəmətli zühur .dövrü, İslam və tövhidin qələbə dövrü başlayacaqdır

İmam Məhdini (əc.) bu əqidə ilə tanıyanlar, onun vilayət və itaət peymanını öhdəsinə götürənlər həmişə gözüyolda olub, özlərini və cəmiyyəti zühur dövrünə hazırlamağa .çalışırlar

Müqəddəs hədislərdə vəd olunmuş Məhdinin (əc.) intizarını çəkmək, Allah yolunda cihad və hətta Peyğəmbər (s) qabağında cihad edib, şəhid omaqla bərabər bilinmişdir(۳). Bu, bir tərəfdən qeyb dövründə intizarda

---

.Müntəxəbül-əsər, səh: ۲۷۶ [۹۷] -۱

.Ənkəbut/۱۴ [۹۸] -۲

.Biharul-ənvar, c.۵۲, səh: ۱۲۶ [۹۹] -۳

olmağın çox böyük əhəmiyyətini, digər tərəfdən isə, intizar yolunun çətinliklərini və bu .yolda daha artıq zəhmətin lazım olduğunu göstərir

İntizar, heç də bir yerdə oturmaq, laqeydlik və gələcəyə göz dikmək demək deyil. İntizar – ayağa qalxmaq, fəsad və zülmlərə qarşı etiraz etmək və aydın sabahlara .zəmin yaratmaq deməkdir

MÜNTƏZİRLƏRİN (intizarda olanların) XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Məhdini tanıyıb, imamlığına inanmaq*

İmam Məhdini (əc.) tanımadan, onun imamlığına iman gətirmədən necə intizarda olmaq olaq?! Bu inam həqiqi müntəzirlərin ümdə xüsusiyyəti, intizarın mühüm amili və :onun müqəddiməsidir. İmam Səccad (ə) bu barədə belə buyurur

ان اهل زمان غيبته،القائلون بأمامته،المتظرون لظهوره،افضل اهل كل زمان

Həqiqətən, qeyb dövrünün adamları onun imamlığını qəbul edib gözləsələr, digər .(zamanların adamlarından üstün olarlar(١

Təqva və gözəl əxlaq*

:İslamda üstünlük və böyüklük meyarı yalnız təqvadan ibarətdir

ان اكرمكم عند الله اتقكم

(Allah yanında ən üstün və yaxşınız, ən təqvalı olanınızdır" (٢

səh:٨٠

.Biharul-ənvar, c. ٥٢, səh: ١٢٢, hədis: ۴ [١٠٠] -١

.Hucurat/١٣[١٠١] -٢

:Həmçinin, imanın dəyəri əxlaqın gözəlliyi ilə ölçülür

افضلکم ایمانا احسنکم اخلاقا

.Sizin aranızda ən imanlı şəxs, əxlaqı daha gözəl olanınızdır

Buna görə də intizar çəkməyin fəzilət və üstünlüyü,təqva və gözəl əxlaq olmadan əldə edilə bilməz.

:İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur

من سر أن يكون من اصحاب القائم فلينتظر وليعمل بِالورع و محاسن الاخلاق وهو منتظر

Bizim qiyam edənimizin dost və köməkçilərindən olmaq istəyən intizarda olmalı və zühuru gözlədiyi halda təqva və gözəl əxlaqla rəftar etməlidir(١).

*İtaət və tabelik

Öz məsum imamının yolunu gözləyənlər, onun dini və dünyəvi rəhbərliyinə əqidə bəsləməli, itaətini vacib bilməli və qeyb dövründə əmrlərinə tabe olmaqla, özünü zühur vaxtı onun qeyd-şərtsiz itaətinə hazırlamalıdır.

:İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur

طوبی لشیعه قائمنا المنتظرین لظهوره فی غیبته والمطیعین له فی ظهوره

Xoş bizim qiyam edənimizin şiələrinin halına! Onlar qeyb dövründə intizarda olar, zühur dövründə isə ona itaət göstərərlər(٢).

١- [١٠٢] Biharul-ənvar, c. ٥٢ səh: ١٤٠, hədis: ٥٠.
٢- [١٠٣] Yenə orada, səh: ١٥٠, hədis: ٧۶.

Həzrət Məhdinin (əc.) dostlarıyla dost və düşmənlərinə qarşı düşmən olmaq*

Hər bir insanın ən mötəbər dostluq meyarlarından biri, onun dostluq və düşmənliklərini araşdırmaqdır. Düşmənin dostunu və dostun düşmənini heç zaman dost adlandırmaq olmaz; necə ki, dostun dostunu və düşmənin düşmənini düşmən hesab etmək düzgün deyildir. Təbiidir ki, hər bir insan öz dostunun dostlarıyla dost və düşmənlərilə düşmən olur. İmam Məhdinin (əc.) həqiqi müntəzirləri də, heç şübhəsiz ki, onun dostlarını sevib, düşmənlərinə qarşı düşmən olmalıdırlar; çünki onların bu intizarı, imamlarına olan eşq, məhəbbət və sonsuz hörmətlərinin təzahürüdür.

Peyğəmbər (s) buyurmuşdur:

طوبی لمن ادرک قائم اهل بیتی وهو یأتم به فی غیبته قبل قیامه ولیتولی اولیا ئه و یعادی اعدائه

Xoş olsun mənim əhli-beytimin qiyam edənini görəcək şəxslərə; onlara ki, hələ qeyb dövründə və qiyamından qabaq ona iman gətirər, dostlarıyla dost və düşmənlərinə qarşı düşmən olarlar(١).

ZÜHURDAN ÖNCƏKİ ƏLAMƏTLƏR

Allah-taala həzrət Məhdinin (əc.) zühurunun böyük əhəmiyyəti və habelə yanılma və sui-istifadələrin qarşısını almaq üçün, Zühurdan öncəki nişanələr adıyla bəzi əlamətlər müəyyənləşdirmişdir. Zühur əlamətlərini ümumi olaraq iki qismə bölmək olar: Qəti əlamətlər və qeyri-qəti əlamətlər.

Səhih və ya mütəvatir hədislərdə gəlmiş və onların baş verəcəyinə təkid göstərilmiş əlamətlər Qəti əlamətlər

---

١- [١٠۴] Yenə orada, c. ۵١, səh: ٧٢.

(adlanır; məsələn: Süfyaninin zahir olması və Nəfsi-zəkiyyənin qətli.[1])

Qeyri-qəti əlamətlər isə ya qeyri-səhih hədislədə gəlmiş və ya məsum tərəfindən qətiliyi göstərilməmişdir; məsələn: ۵ dəfə ayın və ۱۵ dəfə günün tutulması [2]).

Digər bir baxışdan isə, bu əlamətləri üç yerə bölmək olar: Yaranış aləmində olan qeyri-təbii əlamətlər, ictimai münasibətlərdə və insanların rəftarında olan əlamətlər və təbii fenomenlər; məsələn: Ramazan ayında ardıcıl olaraq gün və ay tutulmaları, şərq səmasında böyük alovun şölələnməsi, günəşin qərbdən doğması, fəsad və günahların artması, yalançı peyğəmbərlərin çoxalması və insanların yeddidə beşinin .müharibələrdə həlak olması

Zühur əlamətlərini araşdırarkən unutmaq lazım deyil ki, onların hər hansı birinin həyata keçməməsi zühurun təxiri demək deyil. Çünki, Allah fərəc və zühura yalnız bircə gecədə şərait yaradacaqdır. Buna görə də daim intizarda olmaq lazımdır, belə ki, .zühura hazırlıq hər gün yeniləşməlidir

ZÜHUR

.Səmadan gələn nida bütün insanlara həzrət Məhdinin (əc.) zühur xəbərini verəcəkdir

İmam Məhdi (əc.) öz ümumdünya qiyamına Məscidül-həramda Kəbənin yanından .başlayacaqdır

İmamın ən yaxşı köməkçiləri və müntəzirləri olan ۳۱۳ nəfər, onunla beyət etmək üçün .Kəbədə ətrafına toplaşacaqlar

.Həzrət İsa Məsih (ə) səmadan enib öz namazını İmam Məhdiyə (əc.) iqtida edəcəkdir

---

۱- [۱۰۵] Müntəxəbül-əsər, səh: ۴۳۹.

۲- [۱۰۶] Yenə orada, səh: ۴۴۰.

İmam Məhdinin (əc.) dünyanın müxtəlif bölgələrindən olan köməkçiləri Məkkəyə axışıb, o həzrətin rəhbərliyi ilə İraqa doğru hərəkət edəcəklər.

Süfyaninin qoşunu Beyda məntəqəsində həlak ediləcək və qalib İslam ordusu bütün dünyanı fəth edəcəkdir.

Həzrət Məhdi (əc.) Kufə şəhərini öz dövlətinin paytaxtı edəcəkdir.

ZÜHURDAN SONRAKI DÖVR

Həzrət Məhdinin (əc.) zühurundan sonrakı dövr, məsumların hədislərində müxtəlif baxışlardan izah olunmuşdur:

۱-Ümumdünya İslam hakimiyyəti

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

Bizim qiyam edənimiz (Qaimimiz) qiyam etdikdə bütün yer üzündə Allahın birliyinə və Peyğəmbərin (s) nübüvvətinə şəhadət veriləcəkdir.(۱)

۲-İlahi hökmlərin tam icrası

İmam Kazim (ə) əl-Hədid surəsinin ۱۷-ci ayəsinin təfsirində buyurmuşdur:

Allahın, yeri öldürdükdən sonra yenidən diriltməsində məqsəd, onu yağışla diriltməsi deyildir. Allah bəzi insanları göndərərək, yeri ədalət və ilahi hökmlərin icrasıyla dirildəcək-dir.(۲)

۳-Quran təlimlərinin dirçəldilməsi

Həzrət Əli (ə) İmam Məhdinin (əc.) qiyamının nəticələri barədə buyurmuşdur:

İnsanlar Quranı öz istədiklərinə uyğun şəkildə izah etdikdə, o, onların fikir və nəzərlərini Qurana tərəf yönəldəcək və Quran həqiqətlərinə xidmət göstərməyə sövq edəcəkdir. O, unudulmuş Quran və sünnəni və onun

١- [١٠٧] Biharul-ənvar, c.٥٢, səh: ٣٤٠.

٢- [١٠٨] Mikyalul-məkarim, c. ١, səh: ٨١.

.(həmişəyaşar təlimlərini necə dirçəldəcəyini sizə göstərəcəkdir(۱

Zülmün məhv və ədalətin bərqərar edilməsi-۴

:Peyğəmbər (s) buyurmuşdur

Məhdi (əc.) mənim övladlarımdandır. O, qeybə çəkiləcək, zühur etdikdə isə, zülmlə .(dolmuş yer üzünü ədalətə qərq edəcəkdir(۲

İslamın yenidən başlanması-۵

:İmam Baqir (ə) buyurmuşdur

Peyğəmbərin (s) etdiyi işləri o da edəcəkdir. Peyğəmbər (s) cahiliyyət adətlərini sındırdığı kimi, o da qabaqkı qanunları ləğv edəcəkdir. O, İslamı əvvəldən .(başlayacaqdır(۳

İnsanlar arasında elmin kamilləşməsi-۶

:İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur

Elm ۲۷ hərfdən ibarətdir. Peyğəmbərlərin gətirdiyi bütün təlimlər onun yalnız ۲ hərfidir. Bizim Qaimimiz qiyam etdikdə, onun digər ۲۵ hərfini də aşkara çıxaracaq və insanlar .(arasında yayacaqdır(۴

Əqli inkişaf-۷

:İmam Baqir (ə) buyurmuşdur

Bizim Qaimimiz qiyam etdikdə, Allah, bəndələrin ağıllarını toplayacaq, sahmana .(salacaq, fikir və düşüncələrini kamilləşdirəcəkdir(۵

Təhlükəsizlik-۸

:İdris peyğəmbərin (ə) səhifələrindən belə nəql olunmuşdur

۱- [۱۰۹] Nəhcül-bəlağə, ۱۳۴-cü xütbə, məlahim.

۲- [۱۱۰] Yənabiul-məvəddə, səh: ۴۴۸.

۳- [۱۱۱] Mikyalul-məkarim, c. ۱, səh: ۵۷.

۴- [۱۱۲] Biharul-ənvar, c. ۵۲, səh: ۳۳۶.

۵- [۱۱۳] Kafidən nəql olunub (Müntəxəbül-əsər, səh: ۴۸۳).

Məhəmməd ailəsinin Qaimi (əc.) zühur etdiyi zaman yer üzünə təhlükəsizlik bəxş edəcək, insanların bir-birinə zərər yetirmələri və bir-birindən qorxmaları aradan qalxacaqdır(۱).

Həmçinin, İmam Əli (ə) buyurmuşdur:

O zaman bir qadın İraqdan Şama qədər piyada gedər; halbuki, heç kim və heç bir şey onu qorxutmaz(۲).

۹-İnsanlar arasında birlik və məhəbbət

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurmuşdur:

لو قد قام قائمنا...لذهبت الشحاء من قلوب العباد

Bizim Qaimimiz (əc.) qiyam etdikdə kin və düşmənliklər bəndələrin qəlbindən çıxacaqdır(۳).

۱۰-Yer üzünün günahdan paklanması

İmam Sadiq (ə) həzrət Məhdinin (əc.) zühurundan sonrakı insanlar haqqında buyurmuşdur:

ولا يعصون الله عز وجل فی أرضه

İnsanlar yerdə Allaha itaətsizlik göstərməzlər(۴).

SON SÖZ

İmam Məhdiylə (əc.) tanışlıq öhdəlikli və məsuliyyətli bir tanışlıqdır.

Vilayət ipindən tutmaq, təqvalı olub, İmam Məhdiyə (əc.) qarşı durmaqdan çəkinmək, zühura zəmin yaratmaq üçün səy və mübarizə, o həzrətə məhəbbət və kömək göstərmək yolunda mətanət, zühurun yaxınlaşması və o həzrətin müqəddəs məqsədlərinin həyata keçməsi üçün

۱- [۱۱۴] Biharul-ənvar, c. ۵۲, səh: ۳۸۴.

۲- [۱۱۵] Mikyalul-məkarim, səh: ۱۰۱.

۳- [۱۱۶] Yenə orada.

۴- [۱۱۷] Müntəxəbül-əsər, səh: ۴۹۷.

davamlı dua etmək, heç bir müntəzir şiənin unutmayacağı vəzifə və .məsuliyyətlərdəndir

İmam Məhdini (əc.), onun məqsəd və amallarını tanıdıqdan sonra sakit oturmaq, nəinki təkcə o həzrətin, hətta Allah-taalanın da istədiyi işlərə qarşı laqeydlik .göstərmək, əsla mümkün deyil

XƏTMİ–KƏLAM

İmam Məhdidən (əc.), kiçik qeyb dövründə yazdığı və şiələrin suallarına cavabdan ibarət olan məktublardan savayı, bəzi xüsusi dua və ziyarətlər nəql olunmuşdur. Bunlarla məşğul olmağın möminlərin mənəvi yüksəlişi və hacətlərin qəbul .olunmasında xüsusi təsiri vardır

Bu qısa kitabçanın sonunda həmin duaların Həzrət Məhdiyə (əc.) istiğasə adlı birisini .qeyd edirik

Mərhum Seyid Əli Xan özünün əl-Kəlimüt-təyyib kitabında buyurmuşdur: Bu, həzrət Sahibəz-zamana (əc.) istiğasə və ondan kömək diləməkdir. Harada olsan, bir həmd və istədiyin daha bir surə ilə iki rəkət namaz qıl və sonra açıq səma altında üzü qibləyə :dayan və de

Səlamullahil-kamilut-tamm, əş-şamilul-`amm, və sələvatuhud-daimətu və bərəkatuhul-qaimətut-tammətu `əla hüccətillahi və vəliyyihi fi ərzihi və biladih, və xəlifətihi `əla xəlqihi və `ibadih, və sulalətin-nubuvvəti və bəqiyyətil-`itrəti vəs-səfvəti Sahibizzəman, və muzhiril-iman, və muləqqini əhkamil-Quran, və mutəhhiril-ərzi və naşiril-`ədl, fit-tuli vəl-`ərz, vəl-huccətil-Qaimil-Məhdiyyil-İmamil-Muntəzəril-Mərziyy, vəbnil-əimmətit-tahirin, əl-vəsiyyibnil-əusiyail-mərziyyin, əl-hadil-.mə`sumibnil-əimmətil-hudatil-mə`sumin

Əssəlamu `ələykə ya Muizzəl-momininəl-mustəz`əfin! Əssəlamu `ələykə ya Muzilləl-kafirinəl-mutəkəbbirinəz-zalimin! Əssəlamu `ələykə

ya məulayə ya Sahibəzzəman! Əssəlamu `ələykə yəbnə Rəsulillah! Əssəlamu `ələykə yəbnə Əmiril-mominin! Əssəlamu `ələykə yəbnə Fatimətəz-Zəhra, səyyidəti nisail-`aləmin! Əssəlamu `ələykə yəbnəl-əimmətil-hucəcil-mə`sumin, vəl-imami `ələlxəlqi əcməin! Əssəlamu `ələykə ya məulayə, səlamə muxlisil-ləkə fil-vilayəh. Əşhədu ənnəkəl-imamul-Məhdiyyu qəulən və fi`lən, və əntəlləzi təmləul-ərzə qistən və `ədlən bə`də ma muliət zulmən və cəura. Fə`əccələllahu fərəcək, və səhhələ məxrəcək, və qərrəbə zəmanək və kəssərə ənsarəkə və ə`vanək, və əncəzə ləkə ma və`ədək, fəhuvə əsdəqul-qailin: Və nuridu ən-nəmunnə `ələlləzinəstuz`ifu fil-ərzi və .nəc`ələhum əimmətən və nəc`ələhumul-varisin

Ya məulayə, ya Sahibəz-zəman, yəbnə Rəsulillah, hacəti... (burada öz hacətini dilə gətir). Fəşfə` li fi nəcahiha fəqət-təvəccəhtu iləykə bihacəti li`ilmi ənnə ləkə `indəllahi şəfa`ətən məqbuləh, və məqamən məhmuda. Fəbihəqqi mənixtəssəkum biəmrihi vərtəzakum lisirrih, və biş-şənilləzi ləkum `indəllahi bəynəkum və bəynəh, səlillahə .tə`ala fi nuchi təlibəti və icabəti də`vəti və kəşfi kurbəti

.Bundan sonra hacətini istə, inşallah qəbul olar

:Mərhum müqəddəs Qumi Məfatihul-cinan kitabında yazır

Yaxşı olar ki, bu namazın birinci rəkətində Həmd surəsindən sonra Fəth, ikinci .rəkətində isə Nəsr surəsi oxunsun

MÜQƏDDƏS CƏMKƏRAN MƏSCİDİ İLƏ TANIŞLIQ

Müqəddəs Cəmkəran məscidi həzrət İmam Məhdinin (əc.) xüsusi nəzəri sayəsində, :onun əmrilə tikilmişdir. Bu məscidin tarixçəsi belədir

Şeyx Həsən ibn Müslə Cəmkərani deyir: Ramazan ayının ۱۷-i çərşənbə axşamı idi. Öz evimdə idim. Birdən

səh:۸۸

bir dəstə adam qapımıza gəlib dedilər: Həzrət Məhdi (əc.) səni istəyir. Ayağa qalxıb, o cənabın hüzuruna getdim. Xızır peyğəmbər (ə) də onun yanında idi. İmam, Müqəddəs :Cəmkəran məscidinin tikilməsini əmr edib, buyurdu

Camaata deyin ki, bu məkana rəğbət göstərib, hörmətlə yanaşsınlar və onda dörd rəkət namaz qılsınlar. Bu iki namazı (iki ikirəkətli namazı) qılan şəxs Kəbədə namaz .qılmış kimidir

Məscidin təhiyyət namazı: Bu namaz iki rəkətdir. Hər rəkətdə Həmd surəsindən sonra ٧ dəfə Qul huvəllah surəsi deyilir. Rükunun (Subhanə rəbiyyəl-`əzimi və bihəmdih) və .səcdələrin (Subhanə rəbiyyəl-ə`la və bihəmdih) zikrləri də ٧ dəfə təkrar olunmalıdır

Sahibəz-zaman (əc.) namazı: Bu namaz da iki rəkətdir. Hər rəkətdə Həmd surəsini oxuyarkən, İyyakə nə`budu və iyyakə nəstə`in ayəsini ١٠٠ dəfə təkrar edib, namazı davam etdirmək lazımdır. Bu namazda da Qul huvəllah surəsi, habelə rüku və səcdələrin zikrləri ٧ dəfə deyilir. Namazı qurtardıqdan sonra bir dəfə La ilahə illəllah deyib, həzrət Fatimeyi-Zəhra (ə) təsbehini zikr etmək, daha sonra isə səcdəyə gedib .١٠٠ dəfə salavat demək lazımdır

GÖRKƏMLİ MÜASİR MÜCTƏHİDLƏRİN CƏMKƏRAN MƏSCİDİ BARƏSİNDƏ FİKİRLƏRİ

Ayətullah Bürucerdi: Əgər imkanım olsaydı, gündəlik vacib namazlarımı müqəddəs .Cəmkəran məscidində qılardım

Ayətullah Mər`əşi Nəcəfi: Müqəddəs Cəmkəran məscidində çoxlu kəramətlər müşahidə etmiş və qırx çərşənbə axşamı gecəsini sübhə qədər orada qalmağa .müvəffəq olmuşam

Ayətullah Xaməneyi: Müqəddəs Cəmkəran məscidi, bəhrələnməli olduğumuz .tükənməz xəzinədir

Ayətullah Bəhcət: Müqəddəs Cəmkəran məscidi kimi məscidlər xüsusi tanıtdırmaya .ehtiyaclı deyillər. Onların ən yaxşı tanıtdıranı özləridirlər

Ayətullah Safi Gülpayiqani: Ümidvarıq, nə qədər ki, ömrümüz var, Allah-taala bizi bu .məscidə getmək şərəfindən məhrum etməz

Ayətullah Məkarim Şirazi: Bu məscidin ilahi fəzasında olanlar qəribə ruhani hiss və .qeyri-adi mənəvi cazibə duyurlar

Ayətullah Fazil Lənkərani: Tələbə olarkən Cəmkəran məscidinə çox getmiş, orada .çoxlu kəramətlər görmüş və eşitmişəm

HƏZRƏT FATİMEYİ MƏ'SUMƏ (ƏLƏYHA SALAM)– IN HƏYATINA BİR BAXIŞ

Bağışlayan və mehriban Allahın adı ilə

O həzrətin adı Fatimə, məşhur ləqəbi isə «Mə'sumə»-dir. Atası, şiələrin yeddinci imamı Musa ibn Cə'fər (imam Kazim) əleyhis-salam, anası isə səkkizinci imam həzrət Rza (əleyhis-salam)-ın anası sayılan Nəcmə Xatun (ələyha-salam)-dır.

Beləliklə də həzrət Mə'sumə (ələyha-salam) və imam Rza (ələyhis-salam) bir ata-anadan dünyaya gələn bacı və qardaşdılar.

O həzrət hicri-qəməri tarixi ilə ۱۷۳-cü il, Ziqə'də ayının ۱-də müqəddəs Mədinə şəhərində dünyaya göz açmışdır.

Uşaqlıq dövranında ikən Bağdad şəhərində Harunun zindanında həbs olunmuş atasının şəhid edilməsi hadisəsi ilə üzləşmiş və ondan sonra qardaşı həzrət imam Rza (ələyhis-salam) onu öz himayəsi altına alaraq saxlamışdır.

Hicri-qəməri tarixi ilə ۲۰۰-cü ildə Mə'mun Abbasinin tə'kid və hədə-qorxularından sonra imam Rza (əleyhis-salam) sürgünə bənzəyən Mərv səfərinə düzəlmiş və yanında Əhli-beytindən heç bir kəs olmayan halda Xorasana getmişdir.

Qardaşının hicrətindən bir il keçdikdən sonra, imam Rza (ələyhis-salam)-ı görmək şövqündə olan həzrət Mə'sumə (ələyha salam) bir dəstə qardaşı və qohumu ilə Xorasana tərəf yola düşdü.

Keçdikləri bütün şəhər və məhəllələrdə xalq onları təntənə ilə qarşılayır, onlara məhəbbət və qonaqpərvərlik göstərirdi.

Həzrət Mə'sumə (ələyha salam) da böyük bibisi həzrət Zeynəb (ələyha salam) kimi qardaşı imam Rza (əleyhis-salam)-ın

məzlumiyyəti və qürbətini mö’min və müsəlman xalqlara çatrırır, həmçinin onlara özü .və Əhli-beytin Bəni-Abbasın hiyləgər hökumətinə qarşı olan müxalifətini bəyan edirdi

Karvan «Savə» şəhərinə çatdıqda, hökumət mə’murlarının himayə etdiyi bir dəstə Əhli-.beyt müxalifləri onların qabağını kəsərək onlarla vuruşmağa başladılar

Nəticədə təxminən karvanın bütün kişiləri şəhid olub, bir rəvayətə əsasən həzrət .Mə’sumə (əleyha salam) isə zəhərləndi

Hər halda o həzrət ya çoxlu qəm-qüssə və yaxud zəhər nəticəsində xəstələndi və .Xorasana getməkdən aciz qalıb, Qum şəhərinə tərəf yola düşdü

?O həzrət soruşdu: Bu «Savə» şəhərindən «Qum» şəhərinədək nə qədər yol vardır

Yolun miqdarını o həzrətə dedikdə, buyurdu: «Məni Qum şəhərinə aparın. Çünki .«atamdan eşitmişdim ki, (belə) buyururdu: «Qum şəhəri bizim şiələrimimzin mərkəzidir

Qum şəhərinin ağsaqqalları bu sevindirici xəbəri eşitdikdə, o həzrəti (ə) qarşılamağa .getdilər

Əş’əri» qəbiləsinin ağsaqqalı «Musa ibn Xəzrəc» o həzrətin dəvəsinin cilovunu tutmuş,» xalqın çoxu isə piyada və minik halında həzrətin əyləşdiyi kəcavəni əhatəyə almışdılar. Həzrət Mə’sumə (ələyha salam) hicri-qəməri tarixi ilə ٢٠١-ci ilin təqribən Rəbiul-əvvəl .ayının ٢٣-də müqəddəs Qum şəhərinə daxil oldu

Daha sonra «Mir meydanı» adlanan bir yerdə (Musa ibn Xəzrəcin şəxsi mənzili .qarşısında) kəcavədən enib, onun qonağı oldu

O həzrət on yeddi gün müddətində bu şəhərdə yaşamış və bu müddətdə ibadətlə məşğul olmuşdur. O həzrətin ibadət etdiyi yer, bu günədək «Sittiyyə mədrəsəsində» - .«Beytun-nur» adı ilə məşhurdur. O yer ziyarətgah sayılır

Beləliklə də Rəbius-sani ayının onu və başqa rəvayətə əsasən on ikisi (۲۰۱ h. q.), həzrət öz qardaşı imam Rza (əleyhis-salam)-ı görmədən, qürbət yerdə böyük qəm-qüssə ilə .dünyasını dəyişib, şiələri matəmə qərq etdi

Qum əhalisi o həzrətin pak bədənini böyük təntənə ilə bu günkü hərəm yerində olan o .zamankı «Babilan bağına» apardılar

.Qəbr hazır olduqda, o həzrətin kimin əli ilə dəfn edilməsində çətinliklə üzləşdilər

Elə bu vaxt qiblə tərəfdən üzlərinə niqab çəkmiş iki atlı sür’ətlə onlara yaxınlaşdı. Namaz qıldıqdan sonra onlardan biri qəbrin içərisinə daxil oldu, digəri isə həzrətin pak .cəsədini qaldıraraq ona verdi

O iki nəfər işlərini qurtardıqdan sonra heç bir kəslə danışmadan öz atlarına minib .oradan uzaqlaşdılar

O iki nəfərin Allah-taalanın iki höccəti sayılan həzrət imam Rza (əleyhis-salam) və imam Cavad (əleyhis-salam) olması nəzərə çarpır. Çünki şəriət qaydalarına əsasən günahsız qadın bədəni günahsız şəxsin əli ilə dəfn olunmalıdır. Belə ki, həzrət Fatimə (əleyha salam)-ı Əmirəl mö’minin Əli (əleyhis-salam) və həzrət Məryəm (əleyha .salam)-ı İsa (ələyhis-salam) şəxsən dəfn etmişdir

Həzrət Mə’sumə (əleyhis-salam)-ın dəfnindən sonra Musa ibn Xəzrəc onun müqəddəs .qəbrinin üzərində qamışdan toxunmuş həsirdən bir örtük düzəltdi

Hicri-qəməri tarixi ilə ۲۵۶-cı ildə isə imam Cavad (əleyhis-salam)-ın qızı Zeynəb (ə), o .həzrətin qəbri üzərində ilk dəfə olaraq günbəz tikdirdi

Beləliklə də həzrət Mə’sumə (ələyha salam)-ın müqəddəs qəbri Əhli-beyt (əleyhimus-salam)-ın ardıcılları, həmçinin vilayət və imamət aşiqlərinin ziyarətgahı və şəfa yerinə .çevrildi

səh:۹۳

Мүдәричат

Haqqında mərkəzi

Allahın adı ilə

Rəhman və Rəhimli olan Allahın adı ilə.Və bütün həmdlər aləmlərin rəbbi olan Allaha .məxsusdur

.Varlıq aləminin Kövsəri olan Həzrəti Fatiməyi Zəhraya (a) təqdim olunur

(Bilən kimsələrlə (alimlər) bilməyənlər (cahillər) eynidirlərmi? (Zümər surəsi, ayə ۹

:Ön söz

İsfahan Qaimiyyə kompüter araşdırmalar müəssisəsi ۲۰۰۶-cı ildən Mərhum Ayətullah Seyyid Həsən Fəqih İmaminin nəzarəti altında,elmi mərkəzlərdə tanınan görkəmli tələbələrin vasitəsi ilə məzhəb,mədəniyyət və elmi sahələrdə öz fəaliyyətinə .başlamışdır

:Məramnamə

İsfahan Qaimiyyə kompüter araşdırmalar müəssisəsi təhqiqatçıların dini biliklərə rahət və tez bir zamanda yiyələnmələri üçün hər bir xidməti onların ixtiyarında qərar vermişdir.Və bu sahədə təəssübkeşlikdən,ictimai,siyasi,fərdi cəryanlardan uzaq duraraq yalnız və yalnız elmi sahədə ixlasla öz xidmətini həyata keçirməkdədir.Bu səbəbdən adı çəkilən müəssisə layihəsini həyata keçirmiş.Və tədqiqat üçün nəzərdə tutulmuş kitabları,məqalələri mütəxəssislər və müxtəlif təbəqələrdən olan insanlar üçün,bir neçə dillərdə və formalarda hazırlayaraq,heç bir məbləğ tələb etmədən sosial .medyada istifadəçilərin ixtiyarında qoymuşdur

:Hədəflər

Quran və Əhli beyt mədəniyyətini və maarifini yaymaq.۱

İnsanları,xüsusən gəncləri tam dəqiq şəkildə dini məsələləri araşdırmağa.۲ sövqləndirmək

Telefon,tablet və kompüterlərdə olan faydasız,yararsız mövzuların yerini .۳ faydalı,mənəviyyatlı mövzularla doldurmaq

.Təhqiqatla məşğul olan tələbələrə xidmət etmək.۴

.Kitab və elmi əsərlər oxumaq mədəniyyətini yaymaq.۵

.Müəlliflərin öz elmi əsərlərini digital formada yaymaq üçün onlara şərait yaratmaq.۶

:İcraçılıq

.Qanunla icazəli olan lisenziyaya malik əsərlərin yayımı.۱

.Bu mərkəz kimi xidmət göstərən oxşar mərkəzlərlə əlaqə.۲

.(Paralel xidmətlərdən çəkinmək (başqalarının etdiklərini təkrarlamamaq.۳

.Yalnız və yalnız elmi məsələləri yaymaq.۴

.Nəşriyyatın mənbələrini qeyd etmək.۵

.Qeyd:Kitabda olanlara görə məsüliyyət o kitabı yazan müəllifin öhdəsindədir

:Müəssisənin fəaliyyəti

.Kitabların çapı və nəşri.۱

.Kitab oxumaq müsabiqələrinin təşkili.۲

.Məcazi sərgilərin istehsalı.۳

.Kompüter oyunlarının istehsalı.۴

Qaimiyyə internet saytının yaradılması:www.ghaemiyeh.com.۵

.Sərgi məhsullarının və moizələrin istehsalı.۶

.Şər'i,əxlaqi və etiqadi suallara cavab.۷

.Mühasibat,mətbuat yaratmaq və sms... sistemlərinin layihəsi.۸

.Təlim kurslarının həyata keçirilməsi.۹

Tərbiyəçi şəxslər hazırlamaq üçün təlim kurslarının təşkili.۱۰

Kompüterdə,tabletdə və telefonlarda icrası mümkün olan minlərlə proqramların.۱۱ dünyada məşhur olan səkkiz formada istehsalı

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

.v.Qaimiyyə kitab bazarı adına dörd market

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

deyilənlər müəssisənin veb saytında Fars,Ərəb,İngilis və Azərbaycan dillərində pulsuz

.istifadəyə verilmişdir

:Sonunda

Mərcəi təqlid müctəhidlərin dəftərxanalarından (ofis),müəssisələrdən,nəşriyyatçılardan,müəlliflərdən və əməyi olan bütün şəxsiyyətlərdən bizlərə hədəfə çatmaqdan ötrü yardım etdikləri üçün səmimi qəlbdən .təşəkkür edirik

:Mərkəzin ünvanı

İsfahan-Əbdurrəzzaq küçəsi-Hacı Muhəmməd Cəfər adına bazar-Şəhid Muhəmməd Həsən Təvəkküli küçəsi-blok۱۲۹/۳۴-birinci mərtəbə

veb sayt:www.ghbook.ir

mail:Info@ghbook.ir

mərkəzin ofis telefonu: ۰۰۹۸۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

Tehran ofisi: ۰۰۹۸۲۱۸۸۳۱۸۷۲۲

Biznes və alqı satqı: ۰۰۹۸۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

Mərkəzdə çalışan insanlarla əlaqə yaratmaq üçün nəzərdə tutulan nömrə: ۰۰۹۸۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

İsfəhan Qaimiyyə kompüter
araşdırmalar mərkəzi
Qaimiyyə
www
Başqa kitabxanaya sahiblənmək üçün
gördüyünüz sayt mərkəzinə müraciət
etməniz lazımdı:
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
Və sifariş üçün bizimlə əlaqə saxlayın:
(0098) 0913 2000 109